

20752

T.C.
Marmara Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı

SPOR AHLÂKI
-BEDEN EĞİTİMİ DERSİNDE AHLÂKİ EĞİTİM-

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hakan Tevfik Yapan

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ali Osman Özcan

İstanbul 1992

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANİSTASYON MERKEZİ

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın planlanması, gerçekleştirilmesi ve değerlendirilmesi de dahil olmak üzere tüm aşamalarındaki katkılarından dolayı başta danışman hocam Sayın Doç. Dr. Aliosman Özcan'a saygı ve şükranlarımı sunarım.

Araştırma süresince bana her türlü kolaylığı sağlayan Gaziantep il halk kütüphanesi, Türkiye Futbol Federasyonu, Gaziantep'deki orta dereceli okulların yönetici, beden eğitimi öğretmeni ve öğrencilerine, Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Beden Eğitimi ve Spor Bölümü öğretim görevlileri ve çalışanlarına, Gaziantep il hakem komitesi ve Gaziantep bölgesi hakemlerine teşekkürlerimi sunarım.

Ekim 1992

Hakan Tevfik Yapan

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖNSÖZ	ii
İÇİNDEKİLER	iii
TABLolar LİSTESİ	v
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM	
TANIM VE KAVRAMLAR	2
1.1. Spor Nedir	2
1.2. Ahlâk Nedir	3
1.3. Spor-Ahlâk İlişkisi	4
1.4. Spor Ahlâkı	6
1.4.1. Sporcu Ahlâkı	11
1.4.2. Antrenör Ahlâkı	18
1.4.3. Hakem Ahlâkı.....	19
1.4.4. Seyirci-Taraftar Ahlâkı.....	21
1.4.5. Spor Kulüpleri ve Yöneticileri Ahlâkı.....	23
1.4.6. Olimpik Ahlâk	26
1.4.7. Cinsiyetlerarası Spor Ahlâkı	28
1.4.8. Spor-Çevre Ahlâkı.....	29
1.4.9. Spor Basını Ahlâkı.....	30
2. BÖLÜM	
BEDEN EĞİTİMİ DERSİNDE AHLÂKİ EĞİTİM	32
2.1. Oyun Kuralları ve Ahlâki Davranış.....	32
2.2. Oyun Kurallarına Uyma Mecburiyeti.....	38
2.3. Ahlâki Davranış Olarak Kural Bilinci ve Gelişim Aşamaları.....	40
2.4. Kural Bilincinin Gelişimine Kural Uygulamanın Etkisi.....	46
2.5. Ahlâki Gelişime Okul ve Beden Eğitimi Dersinin Etkisi.....	48
2.6. Öğrencilerin Kuralları Çiğneme Sebepleri.....	56
2.7. Boş Zaman Sporunun Ahlâki Davranışa Etkisi	58
3. BÖLÜM	
ARAŞTIRMA YÖNTEMİ	61
3.1. Araştırmanın Amacı.....	61
3.2. Araştırmanın Kapsamı, Sınırlılıkları ve Yararları.....	63
3.3. Materyal ve Metod	64
3.4. Denekler	64
4. BÖLÜM	
ARAŞTIRMA BULGULARI	65
4.1. Spor Branşlarına Göre Ahlâki Davranışlar	65
4.2. Yaş Değişkenine Göre Ahlâki Davranışlar	88
4.3. Cinsiyet Ayrımına Göre Ahlâki Davranışlar.....	107
4.4. Öğrenim Durumuna Göre Ahlâki Davranışlar	108

	Sayfa
SONUÇ VE ÖNERİLER	110
ÖZET	112
SUMMARY	113
KAYNAKLAR	114
EK	
ANKET	118

TABLolar LİSTESİ

	Sayfa
TABLO 1. SARI KART KIYASLAMASI	14
TABLO 2. KIRMIZI KART KIYASLAMASI.....	14
TABLO 3. 1990-91 Sezonu 1. Lig 1. Devre Sarı ve Kırmızı Kart Sayısı....	15
TABLO 4. 1990-91 Sezonu 1. Lig 2. Devre Sarı ve Kırmızı Kart Sayısı....	16
TABLO 5. Sarı Kart Görme Nedenleri (1990-91 Futbol Sezonu)	17
TABLO 6. Kırmızı Kart Görme Nedenleri (1990-91 Futbol Sezonu)	17
TABLO 7. Ahlâk Kural Bilincinin Gelişim Aşamaları (Kohlberg'e göre).....	40
TABLO 8. Kural Bilincinin Gelişim Aşamaları (Kähler'e göre)	46
TABLO 9-A. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 1.Sportmenliğe uymayan davranışlarda bulunurum İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI.....	65
TABLO 9-B. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 1.Sportmenliğe uymayan davranışlarda bulunurum İÇİN t TESTİ SONUÇLARI.....	66
TABLO 10-A. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 2.Rakibime tekme atarım İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI	67
TABLO 10-B. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 2.Rakibime tekme atarım İÇİN t TESTİ SONUÇLARI	67
TABLO 11-A. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 3.Rakibimi dirseklerimle iterim İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI.....	68
TABLO 11-B. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 3.Rakibimi dirseklerimle iterim İÇİN t TESTİ SONUÇLARI.....	68
TABLO 12-A. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 4.Rakibime çelme takarım İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI.....	69
TABLO 12-B. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 4.Rakibime çelme takarım İÇİN t TESTİ SONUÇLARI.....	69
TABLO 13-A. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 5.Rakip oyuncunun yüzüne tükürürüm İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI.....	70
TABLO 13-B. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 5.Rakip oyuncunun yüzüne tükürürüm İÇİN t TESTİ SONUÇLARI.....	70
TABLO 14-A. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 6.Oyun esnasında rakibimin üstüne sıçrarım İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI.....	71
TABLO 14-B. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 6.Oyun esnasında rakibimin üstüne sıçrarım İÇİN t TESTİ SONUÇLARI.....	71

	Sayfa
TABLO 15-A. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 7.Rakip oyuncuyu ellerimle tutarım İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI.....	72
TABLO 15-B. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 7.Rakip oyuncuyu ellerimle tutarım İÇİN t TESTİ SONUÇLARI.....	72
TABLO 16-A. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 8.Müsabakalarda şike yaparım İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI.....	73
TABLO 17-A. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 9.Rakibime küfrederim İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI	74
TABLO 17-B. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 9.Rakibime küfrederim İÇİN t TESTİ SONUÇLARI.....	74
TABLO 18-A. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 10.Rakip oyuncuyu ısıtırım İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI.....	75
TABLO 19-A. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 11.Rakip oyuncunun şortunu indiririm İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI.....	76
TABLO 20-A. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 12.Kazanmak için hile yaparım İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI.....	77
TABLO 21-A. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 13.Rakip oyuncunun formasını ya da şortunu çekerek onu rahatsız ederim İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI.....	78
TABLO 21-B. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 13.Rakip oyuncunun formasını ya da şortunu çekerek onu rahatsız ederim İÇİN t TESTİ SONUÇLARI.....	78
TABLO 22-A. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 14.Sinirlendiğimde rakibime yumruk atarım İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI.....	79
TABLO 23-A. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 15.Topu kasıtlı olarak rakip oyuncunun yüzüne atarım İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI.....	80
TABLO 23-B. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 15.Topu kasıtlı olarak rakip oyuncunun yüzüne atarım İÇİN t TESTİ SONUÇLARI.....	80
TABLO 24-A. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 16.Rakip takımın taraftarlarını tahrik etmek amacıyla, tribüne el kol hareketleri yaparım İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI.....	81
TABLO 25-A. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 17.Rakibimin gözünü korkutmak amacıyla topa sert müdahale ederim İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI	81

	Sayfa
TABLO 26-A. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 18.Vakit geçirmek amacıyla topu kasıtlı olarak dışarıya atarım İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI	82
TABLO 26-B. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 18.Vakit geçirmek amacıyla topu kasıtlı olarak dışarıya atarım İÇİN t TESTİ SONUÇLARI	82
TABLO 27-A. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 19.Oyun kurallarını ihlâl ederim İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI.....	83
TABLO 27-B. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 19.Oyun kurallarını ihlâl ederim İÇİN t TESTİ SONUÇLARI.....	83
TABLO 28-A. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 20.Oyun kurallarını ihlâl ettiğim takdirde özür dilerim İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI.....	84
TABLO 29-A. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 21.Haksız bir karar vermiş olsa dahi hakemin verdiği kararı saygıyla karşılarım İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI.....	84
TABLO 30-A. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 22.Hakeme küfrederim İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI	85
TABLO 30-B. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 22.Hakeme küfrederim İÇİN t TESTİ SONUÇLARI	85
TABLO 31-A. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 23.Oyun kuralını bilinçli olarak ihlâl ettiğimde bile hakeme itiraz ederim İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI.....	86
TABLO 31-B. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 23.Oyun kuralını bilinçli olarak ihlâl ettiğimde bile hakeme itiraz ederim İÇİN t TESTİ SONUÇLARI.....	86
TABLO 32-A. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 24.Herhangibir kararına karşı hakeme sözle veya el kol hareketleriyle karşı gelirim İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI.....	87
TABLO 33-A. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 25.Tüm davranışlarımı centilmence yapmaya çalışırım İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI.....	87
TABLO 34-A. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 1.Sportmenliğe uymayan davranışlarda bulunurum İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI.....	88
TABLO 35-A. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 2.Rakibime tekme atarım İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI	89
TABLO 35-B. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 2.Rakibime tekme atarım İÇİN t TESTİ SONUÇLARI	89

	Sayfa
TABLO 36-A. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 3.Rakibimi dirseklerimle iterim İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI.....	90
TABLO 36-B. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 3.Rakibimi dirseklerimle iterim İÇİN t TESTİ SONUÇLARI.....	90
TABLO 37-A. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 4.Rakibime çelme takarım İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI	91
TABLO 38-A. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 5.Rakip oyuncunun yüzüne tükürürüm İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI.....	91
TABLO 39-A. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 6.Oyun esnasında rakibimin üstüne sıçrarım İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI.....	92
TABLO 40-A. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 7.Rakip oyuncuyu ellerimle tutarım İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI.....	92
TABLO 41-A. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 8.Müsabakalarda şike yaparım İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI.....	93
TABLO 41-B. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 8.Müsabakalarda şike yaparım İÇİN t TESTİ SONUÇLARI.....	93
TABLO 42-A. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 9.Rakibime küfrederim İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI	94
TABLO 42-B. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 9.Rakibime küfrederim İÇİN t TESTİ SONUÇLARI	94
TABLO 43-A. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 10.Rakip oyuncuyu ısırırım İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI.....	95
TABLO 44-A. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 11.Rakip oyuncunun şortunu indiririm İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI.....	95
TABLO 45-A. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 12.Kazanmak için hile yaparım İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI.....	96
TABLO 45-B. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 12.Kazanmak için hile yaparım İÇİN t TESTİ SONUÇLARI.....	96
TABLO 46-A. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 13.Rakip oyuncunun formasını ya da şortunu çekerek onu rahatsız ederim İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI.....	97
TABLO 46-B. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 13.Rakip oyuncunun formasını ya da şortunu çekerek onu rahatsız ederim İÇİN t TESTİ SONUÇLARI	97

	Sayfa
TABLO 47-A. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 14.Sinirlendiğimde rakibime yumruk atarım İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI.....	98
TABLO 48-A. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 15.Topu kasıtlı olarak rakip oyuncunun yüzüne atarım İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI.....	98
TABLO 49-A. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 16.Rakip takımın taraftarını tahrik etmek amacıyla tribüne el kol hareketleri yaparım İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI.....	99
TABLO 49-B. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 16.Rakip takımın taraftarını tahrik etmek amacıyla tribüne el kol hareketleri yaparım İÇİN t TESTİ SONUÇLARI	99
TABLO 50-A. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 17.Rakibimin gözünü korkutmak amacıyla topa sert müdahale ederim İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI	100
TABLO 50-B. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 17.Rakibimin gözünü korkutmak amacıyla topa sert müdahale ederim İÇİN t TESTİ SONUÇLARI	100
TABLO 51-A. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 18.Vakit geçirmek amacıyla topu kasıtlı olarak dışarıya atarım İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI.....	101
TABLO 51-B. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 18.Vakit geçirmek amacıyla topu kasıtlı olarak dışarıya atarım İÇİN t TESTİ SONUÇLARI.....	101
TABLO 52-A. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 19.Oyun kurallarını ihlâl ederim İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI.....	102
TABLO 53-A. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 20.Oyun kurallarını ihlâl ettiğim takdirde özür dilerim İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI.....	102
TABLO 54-A. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 21.Haksız bir karar vermiş olsa dahi hakemin verdiği kararı saygıyla karşılarım İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI.....	103
TABLO 55-A. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 22.Hakeme küfrederim İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI.....	104
TABLO 55-B. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 22.Hakeme küfrederim İÇİN t TESTİ SONUÇLARI	104
TABLO 56-A. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 23.Oyun kuralını bilinçli olarak ihlâl ettiğimde bile hakeme itiraz ederim İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI	105

	Sayfa
TABLO 56-B. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 23.Oyun kuralını bilinçli olarak ihlâl ettiğimde bile hakeme itiraz ederim İÇİN t TESTİ SONUÇLARI	105
TABLO 57-A. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 24.Herhangibir kararına karşı hakeme sözle veya el kol hareketleriyle karşı gelirim İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI.....	106
TABLO 58-A. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 25.Tüm davranışlarımı centilmence yapmaya çalışırım İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI.....	106
TABLO 59. CİNSİYET AYRIMINA GÖRE BAĞIMSIZ GRUP t TESTİ SONUÇLARI	107
TABLO 60. ÖĞRENİM DURUMU İÇİN BAĞIMSIZ GRUP t TESTİ SONUÇLARI.....	108

GİRİŞ

Spor-ahlâk alanları arasındaki ilişkiler bilimsel olarak çok az ele alınmıştır. Bunun en önemli sebeplerinden biri bu alanın diğer alanlara oranla subjektif soyutlamalara ve yorumlara daha fazla açık olmasıdır. Diğer önemli bir sebep ise, ilim adamlarının bu alanla ilgili tavırlarıdır. Ancak son zamanlarda ilim adamları cesurane bir tavırla bu alana yönelmeye başlamış ve bu alanı araştırma konusu olarak ele almışlardır.

Bağımsız bir ilim dalı olarak spor ahlâkı tarih, sosyoloji, ilahiyat, ekonomi, hukuk ve benzeri ilim dallarıyla sınırlarını çizerek kendi konusunu, metodlarını belirlemek zorundadır. Çünkü spor ahlâkı belirtilen ilim dallarıyla sıkı bir ilişki içerisindedir.

Herkes, sporda ahlâktan, ahlâkî davranışlardan söz eder. Fakat bu hususta ülkemizde ilmi olarak yazılmış eser sayısının maalesef çok az olduğu da bir gerçektir. Spor ahlâkı konusundaki bilgiler literatürde parça parça bulunduğundan ve bazı yanlış yaklaşımlar yüzünden bu konuda araştırma yapmak gerçekten çok zordur. Bu zorluğu yenebilmek için daha başka araştırmalara da ihtiyaç vardır.

Beden eğitimi derslerinde öğretmenlerin geleceğin sporcuları olarak kabul ettiğimiz sporcu öğrencileri, ahlâkî gelişim bakımından aşağı seviyelerden, ileri ahlâkî aşamalara yükseltmeye önem vermeleri gerektiği de bir gerçektir.

Araştırmamızda ilk önce genel ahlâk konularının sporla olan ilişkisinin kurulmasına çalışılmıştır. Daha sonra sporu yapılaştıran kurallar ve sporcu öğrencilerde kural bilincinin gelişimi üzerinde durulmuştur. Nihayetinde Gaziantep ilinde bulunan, orta dereceli okullarda öğrenim gören, sporcu öğrencilerin beden eğitimi derslerinde veya spor müsabakalarında gerçekleştirdikleri centilmenlik dışı kural ihlâlleriyle ilgili davranışları yapılan anketle tesbit edilmeye çalışılmıştır.

Ayrıca, bu konu Türk sporunun geleceği açısından da oldukça önemlidir. Zira Türk sporcularının davranış amaçları, ahlâk değerlerimize göre belirleneceğinden bu konu hayati bir önemi haizdir. Amacımız spor-ahlâk ilişkisini ele alarak bu konuya ışık tutabilmek ve Türk sporuna katkıda bulunabilmiş olmaktır.

1. BÖLÜM

TANIM VE KAVRAMLAR

1.1. Spor Nedir

Son zamanlarda sporun diğer ilim dallarıyla yakın ilişkiler içerisinde olması ilim adamlarının dikkatini çekmiş ve bu yüzden sporun diğer ilim alanlarıyla olan ilişkileri araştırılmaya başlanmıştır.

Günümüzde spor, toplumların ve insanların en büyük uğraşlarından biridir ve insan hayatının ayrılmaz bir parçasıdır. İnsanları spor yapmaya yönelten birçok sebep vardır. Bunlar; yeteneklerini geliştirmek, fizikî ve ruhî yönden sağlıklı, güçlü ve mutlu olmak şeklinde sıralanabilir.

Spor hakkında çeşitli tanımlar yapılmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır: Spor, "ferdin tabii çevresini, beşerî çevre haline çevirirken elde ettiği kabiliyetleri geliştiren belirli kurallar altında araçlı veya araçsız, ferdi veya toplu olarak boş zaman faaliyeti kapsamı içinde veya tam zamanını alacak şekilde meslekleştirerek yaptığı sosyalleştirici, toplumla bütünleştirici, ruh ve fiziği geliştiren, rekabetçi, dayanışmacı ve kültürel bir olgudur" (Erkal, 1982, s.119). Burada sporun insanların ruhsal ve fiziksel yönden gelişimine katkıda bulunduğu ve insanları sosyalleştirici, toplumla bütünleştirici bir özelliğe sahip olduğu vurgulanmaktadır.

Özbaydar (1983, s.30) ise, sporu, "az veya çok dakiklik, incelik isteyen beden hareketlerinin doğrudan kendisinden zevk alırken eğlendiren, hatta dinlendiren ve genellikle bazı kurallara uyularak yapılan eylem" şeklinde tanımlamıştır. Bu tanımda sporun insanlar için bir ölçüde eğlence aracı olduğundan söz edilmektedir.

Diğer bir tanıma göre ise spor; "ferdi veya kolektif oyunlar şeklinde yapılan, genellikle yarışmaya yol açan bazı kesin kurallara göre uygulanan ve ani bir yarar beklenmeyen bedensel hareketlerin tümüdür" (Meydan Larousse, 1973, s.523). Bu tanımda ise spor yarışmaya yol açan oyunlar olarak ifade edilmiştir.

Yukarıdaki tanımlardan da anlaşılacağı üzere sporun en büyük özelliği belirli kurallara göre uygulanması ve insan davranış ve eylemlerini daha önceden tesbit edilmiş kurallarla sınırlamasıdır. Zira, her spor branşının kendine özgü ve uyulması gereken kuralları vardır.

Ayrıca spor; "kural, organizasyon, tavır, norm ve değer bakımından insanı yönlendiren bir faaliyettir. Spor, saf madde değildir, onun bir ruhu da vardır. Kısaca

spor dünyası, insanın dünyasıdır. İnsana manevî bir istikâmet verir" (Özcan, 1989, s.117). Görüldüğü gibi spor insan ruhuna hitab eder, ona yaşama sevinci verir. Kendini gerçekleştirme, eşitlik, haz, yaratıcılık, tabiiyet ve diğer değerler sporda ön plandadır.

1.2. Ahlâk Nedir

Ahlâk, yüzyıllardır filozoflar tarafından incelenen, hakkında birçok varsayımlar, fikirler ortaya konan, yorumlar yapılan bir kavramdır. Buna rağmen pozitif ilimler arasında yer almamaktadır. "Bir ahlâk ilmi vardır, çünkü kendine özgü ahlâkî olayları belirli bir metodla inceler. Belli kurallar ve ahlâkî kanunlara sahiptir. Fakat bu kurallar ve kanunlar, olayların gözlem ve deneylerinden çıkarılmamıştır. Bu sebeple ahlâk ilmi, pozitif bir ilim sayılmaz" (Pazarlı, 1980, s.23).

Ahlâk sözcüğü; "Arapça bir kelime olup huy mânâsına gelen, hulk (veya huluk) kelimesinin çoğuludur. Hulk din, tabiat ve seciye mânâlarına gelir. Ahlâk nefiste iyice yerleşen bir melekedir ki, fiil ve davranışlar fikri bir zorlamaya ihtiyaç olmadan bu meleke sayesinde kolaylıkla ortaya çıkar" (Kandemir, 1979, s.26).

Bir başka tanıma göre ise ahlâk; "huylar, hasletler, seciyeler, tabiatlardır" (Bilmen, 1967, s.7). Bu tanımlardan da anlaşılacağı üzere ahlâk, insanın sahip olduğu karakter ve huylardır.

İslâm dini ahlâka özel bir önem vermiştir. "Şimdi İslâm'ın ahlâka verdiği önemi göstermek için Kur'ân-ı Kerim'den bazı ayetlerle birkaç hadisi zikrederim;

Ulu Resulümüz, ahlâkın önemini göstermek için kendisinin ahlâkî faziletleri ve değerleri tamamlamak için gönderildiğini şu sözlerle ifade eder;

"Ben ahlâkî faziletleri ve güzellikleri tamamlamak için gönderildim."

"İlahi/zat-i akdesinden sıhhat ve afiyet bir de güzel ahlâk temenni ederim." Bu hadiste insan için değerli olan şeyin önce sağlık ve sonra da ahlâk olduğu ifade edilmiştir.

"İnsanın saadeti, güzel huysudur; fena huyu da şekavetten sayılır." Bu hadis iyi ahlâkın insanı saadete, kötü ahlâkın da felakete sürükleyeceğini ifade eder" (Pazarlı, 1980, s.18).

Günümüzde batı dillerinde ahlâk kelimesinin karşılığı olarak kullanılan morale (moral) ve ethique (etik) kelimeleri Yunanca kökenlidir ve anlam olarak her ikisi de adetler, gelenekler mânâsına gelir.

Moral kelimesi günlük hayatımızda çok sık kullanılmaya başlanmıştır. Ahlâk anlamında kullanılan moral kelimesi, Kuvve-i Manevîye yani, iç güçlerle kişinin fikir, niyet ve nitelikleri ile ilgilidir. "Moralim bozuk" dediğimiz zaman

ahlâkım bozuk anlamı ifade edilmemektedir. Bu bakımdan insanın (sporçunun) moralinin bozuk veya iyi olması, onların iç dünyalarındaki menfi ve müsbet halet-i ruhiyelerini ifade eder.

1.3. Spor-Ahlâk İlişkisi

Spor ve ahlâk ilişkisi ülkemizde, ilim adamları tarafından şimdiye kadar çok az ele alınan bir araştırma konusudur.

Spor ve ahlâk, birbirinden ayrı alanarmış gibi kabul edilmelerine rağmen, bu iki alan arasında şu ana dek gözardı edilmiş çok anlamlı bir ilişkinin varlığından söz edilebilir. Çünkü her iki alanın ortak olan çıkış noktası insan ve insanlar arası ilişkileri düzenleyen kurallar sisteminin bulunmasıdır. Bu iki alan, insanlar arası ilişki ve faaliyetleri kurallar sistemi içerisinde düzenlerler. Her iki kavram da insanlar arası ilişkilerin, etkileşimlerin sonucunda ortaya çıkmışlardır.

Ahlâk; insan davranışları ve bu davranışlar sonucu ortaya çıkan ilişkiler üzerinde durur. Amaç; belirli kurallar çerçevesinde, insanların toplum tarafından beğenilen davranışları oluşturmalarını sağlamaktır. Konu insan ilişkileri olunca, gündeme evrensel bir nitelik taşıyan spor kavramı gelecektir.

Spor; sosyal normlar, kurallar ve roller sistemi olarak da görülebilir. Karşılıklı olarak spor yapılmak istendiği zaman, eylemler sınırlandırılır ve kuralların da öğrenilmiş olması gerekir.

Sporcu yaptığı davranışlar bakımından bazı kurallara uyması gerektiğini, kuralları çiğnediği zaman ise galibiyetin veya mağlubiyetin bir değeri olmadığını kendisi de kabul eder. Meselâ; kendi odasında tek başına duvarlara küfreden sporcuya kimse bir şey diyemez. Fakat bu davranışı müsabaka esnasında eyleme dönüştürerek yaparsa, hem seyirci, hem sporcu, hem de hakemden tepki görür. Çünkü küfretme davranışı toplum tarafından tasvip edilmeyen ve ahlâk kurallarıyla bağdaşmayan bir davranıştır.

Bir davranış tek başına ahlâkla ilgili değildir. Ancak, bu davranış uygulamadan eyleme dönüştüğü ve başkalarını ilgilendirdiği oranda iyi-kötü, güzel-çirkin ve faydalı-zararlı boyutları içinde bir değerlendirmeye tabî tutulur. Bu bakımdan sportif eylemler, doğrudan doğruya ahlâkla ilgilidir. Çünkü sporda özellikle takım oyunlarında, başka insanlarla ilişki söz konusudur.

Spor gibi ahlâk da, "en iyi hayat tarzının, en iyi yaşama şeklinin ne olduğunu tesbite çalışır. Gerçekler dünyasındaki bazı hareketlerin ve duyguların iyi, bazılarının da kötü olduklarını ifade eder. Bu bakımdan ahlâk, insanda gerçekleşmesi istenen yüksek ruhî özellik ve yeteneklerin ortak ifadesidir" (Öztürk,

1991, s.5). Sporda, özellikle bir müsabakada, sporcu yaptığı davranışların bazılarının iyi, bazılarının kötü olduğunun bilincindedir ve sporun bir amacı da insanda gerçekleşmesi istenen fiziksel ve ruhsal özelliklerin oluşmasına katkıda bulunmaktır.

Davranışlar, uygulamada iyi, kötü olarak değerlendirilmeye başlandığı andan itibaren ahlâkî yargı ve değerler söz konusu edilmeye başlanır. Bunun da sebebi, ahlâkî davranışların iradeyle yapılmış olması ve insanda bir değer şuurunun (bilincinin) bulunmasıdır. Çünkü ahlâk; "severek ve isteyerek iyi davranışları yapma, kötü davranışlardan sakınma alışkanlığıdır" (Çağrı, 1981, s.13). Zira iyi veya kötü davranışların sevilmesi ya da istenmesi iradi bir eylemle ilgilidir. Meselâ; bir hentbol karşılaşmasında gole giden rakibini kasten düşüren bir hentbolcunun bu ahlâk dışı davranışa başvurması, sportif eylemlerin insan iradesiyle yapıldığının bir göstergesidir.

Ahlâk; "insan davranışlarının iyi veya kötü olarak değerlendirilmesine yol açar. Çünkü psikolojik hadiselerde, "bu iyidir, bu kötüdür" diye bir hüküm verilemediği halde, ahlâkî davranışlar iyi veya kötü damgasını alırlar. Bunun için de, ahlâkî davranışın iradeyle yapılmış olması şarttır.

Öyleyse nefes almak gibi, kalbin çalışması gibi, ani ışıktan gözün kamaşması gibi biyolojik hadiseler, ahlâkla ilgili değildir. Buna göre; ahlâkî davranışların bir diğer özelliği de kasıt, niyet ve iradeye dayanmasıdır. Ancak bu takdirde kişi yaptığı hareketlerden sorumlu tutulabilir; zira ahlâkî hareketlerde sorumluluk esastır" (Kandemir, 1979, s.26).

Ancak hür insanlar eylemlerinden sorumlu tutulabilir. Kölenin sorumluluğu, onun sahibine aittir ve kölenin davranışlarından sahibi sorumludur. Çocukların ve delilerin davranışlarından da velilerin veya vasilerin sorumlu tutulması, söylediklerimizi doğrular niteliktedir.

Sporcuların da hür kişiler olması, davranışlarının sorumluluğunu taşıyabilmelerini gerektirir. Çünkü sporcu, yaptığı davranışlardan kesinlikle kendisi sorumludur, rakibine kasten tekme atan, küfreden, tüküren sporcunun bu davranışları (eylemleri), ahlâkî davranışa uygun değildir, bilakis ahlâk dışıdır. Görüldüğü gibi spor ve ahlâk birbirini tamamlayan alanlardır.

Ahlâk; "insanların toplum içindeki davranışlarını, birbirleriyle olan ilişkilerini düzenlemek amacıyla kabul edilmiş kurallar olarak tanımlanabilir. Bu kurallar genellikle yazılı olmayıp, hukuk düzeninden bu yönüyle ayrılır; ancak ahlâk ve hukuk yine de zaman zaman özdeşleşen, toplumun uyduğu kurallardır. Bu bakımdan sporcuların da uyması gereken kuralların başında, ahlâk kuralları bulunmaktadır" (Durusoy, 1991, s.9).

Özellikle takım sporlarındaki oyun kuralları, tıpkı ahlâk kuralları gibi, müsabaka esnasında oyuncuların eylemlerini ve birbirleriyle olan ilişkilerini düzenlemek amacıyla kabul edilmişlerdir. Bu noktada toplumdaki ahlâk kurallarıyla, spordaki oyun kuralları ayrıca spor ve ahlâk alanları arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmaktadır.

Ahlâk; "bedence ve ruhça denge ister" (Öymen, 1975, s.27). Sporun da amacı, toplumdaki insanların beden ve ruhen dengeli bir kişilik yapısı oluşturmalarını sağlamaktır.

Spor ve spor müsabakalarının insanlar için, ahlâkî ve sosyal bakımdan çok olumlu, eğitici fonksiyonları vardır. Çünkü insanın tüm varlığıyla bir bütünlük kazanması, spor yoluyla mümkündür. Dolayısıyla spor olumlu ahlâkî etkisi yönüyle, ferdin yeniden sosyalleşmesine de yardımcı olur. Çünkü toplumun başka hiçbir alanında kurallar ve sistemler spordaki kadar açık ve seçik belirlenmiş değildir.

Takım sporlarında sadece o oyunu oyun olarak ortaya koyan kurallar çiğnendiğinde, sporcu cezalandırılmaz. Meselâ; futbolcu topu taca attığı zaman, voleybolcu fileye temas ettiği zaman cezalandırılmaz. Aksine müsabaka esnasında rakibe zarar verebilecek her türlü hareket cezalandırılmaktadır. Dolayısıyla bu noktada karşımıza ahlâk değerleri çıkmaktadır. Çünkü başkalarına zarar vermek, ahlâkî değer ve yargılara ters düşer.

Ayrıca yarışma sporlarının, saldırganlığı azaltıcı etkisi olduğu da kabul edilmektedir. Yani, insanı kötülüklerden, başkalarına zarar vermekten alıkoyan bir özellik, sporun temelinde vardır. Görüldüğü gibi sporu anlamlı kılan, onun insanî amaçlara hizmet etmesini sağlayan, en büyük yardımcı alan, ahlâktır.

Spor, çoğu zaman evrensel ahlâkî değerlerin gerçekleşmesinde büyük bir rol oynamıştır. Yıllarca zencilere ikinci sınıf insan muamelesi yapan bazı ülkeler, günümüzde bu insanların sayesinde dünya ve olimpiyat şampiyonlukları kazanmaktadır. Böylece spor, insan haklarına saygı gibi, ahlâkî ilkelere hizmet etmiş ve ahlâkî açıdan büyük bir zafer kazanmıştır.

Piaget'e göre, her ahlâk bir kurallar sistemidir. Spor da, sosyal norm ve kurallar sistemi olarak değerlendirildiğine göre; spor ve ahlâk alanları arasında gözardı edilemeyecek kadar sıkı bir ilişki vardır. Bu ilişki ayrıca spor ahlâkî ilminin temellendirilmesine de yol açabilir.

1.4. Spor Ahlâkı

Daha önce spor ve ahlâk alanları arasında varolan ilişkinin ayrıca bir spor ahlâkî ilminin temellendirmesine yol açtığını belirtmiştik. Çünkü teknik çağın ahlâkî

problemleri arasında, toplumlarda ve spor alanlarında yaşanan sporla ilgili, ahlâkî problemler de yer almaktadır.

Günümüzde spor ahlâkı, bir ilim olma çabası içerisindedir. İlmî bir spor ahlâkı mümkün müdür? Şayet bu mümkün ise spor ahlâkının, ahlâk ve ilim kriterlerine uygun olarak ortaya konulması gerekmektedir. Zira toplumun her alanında görülen ahlâkî çöküntü ve problemler spor alanlarında da kendini göstermekte, bu durum spor ahlâkının ilim olarak ortaya konulmasını zarurî hale getirmektedir. Bu yüzden spor ahlâkı diğer ilim alanlarıyla olan ilişkilerinin kesin sınırlarını çizerek kendine has, deney ve gözleme dayanan ilmî metodlarını belirlemeli ve varolan ilim dalları arasındaki yerini almalıdır.

Spor ahlâkı, oyun ve spor faaliyetini mümkün kılan eyleme yönelik bir değer sistemidir. Centilmenlik ise, bu sistemin kalbidir.

Sporun felsefesi; sportmenlik, centilmenlik yani fair play'dir. Bu kavram spor ahlâkının temel prensibini teşkil eder. Fair play; "ilk defa İngiliz kolejlerinde ortaya çıkmış ve "iyi oyun" mânâsına gelecek şekilde kullanılmıştır. Daha sonra iyi oyunu ortaya koyarak "ruh hali", sporcuya yakışan davranış biçimi olarak tarif edilmiştir. Diğer bir ifadeyle iyi oyunun temini için, oyuna katılan tüm ilgililerin mutlak olarak yerine getirmek zorunda oldukları davranışların tümünü ifade etmek için kullanılmaya başlanmıştır.

Zamanla Fransa'da oyun sahasında ve hayatta dürüstçe davranan kimseleri ve davranışları ifade etmek için, "o sportmence oynamaktadır" şeklinde kullanılmıştır. Elli yıl öncesine kadar, aynı mânâya gelmek üzere, "o bir spordur-he is a sport" sözü kullanılırken zamanla spor menfî mânâlara da gelmeye başlamış ve ahlâkî açıdan prestiji azalmıştır.

Türkçe'de sportmenlik, sportmence gibi kelimeler, fair play'in karşılığı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Ancak, kelimenin mânâsını kaybetmemesi için fair play kelimesi tercih edilmektedir.

1974 yılında fair play'in muhtevası konusunda iki ayrı belge hazırlanmıştır. Aynı yıl Uluslararası Fair Play Komisyonu tarafından hazırlanan "Fair Play Konusunda Deklarasyon" tüm ülkelere ve spor örgütlerine gönderilmiştir. Bu belgede fair play, "kendisine ve diğerlerine -rakibine, takım arkadaşlarına, müsabakanın hakemlerine, seyirci ve kamuoyuna- saygıya dayanan bir hayat görüşüdür. Bu görüş "her ne pahasına olursa olsun, kazanmak ve başarılı olmak ilkesini reddetmektedir" şeklinde tarif edilmektedir.

Fair play müsabıkların, oyun kurallarına mutlak ve istisnasız saygı göstermelerini gerektirdiği gibi, oyunun kurallarına mutlak saygının da ötesinde,

özellikle müsabaka sporlarının belirli bir ruh hali içerisinde cereyan etmesini de gerektirmektedir" (TMOK, 1988, s.81).

Buradan da anlaşılacağı üzere fair play, sporcuların, kazanmak için her yol meşrudur ilkesine destek veren, hilekârlık, yalan, dolan gibi ahlâkî değerlere aykırı ve toplum tarafından kabul edilmeyen davranışlarını reddeder. Aksine sporcudan oyun kurallarına uygun, başkalarına saygı, sıra, hak, adalet, hakkaniyet gibi yüce ahlâkî değerleri göz önünde bulundurarak hareket etmesini ister.

Batı kültüründe centilmenlik kavramının özel bir yeri vardır. Centilmence davranmayan birinin Hıristiyan olduğu iddiasına inanılmaz. Bu nedenle Alman Katolik Kilisesi'nin, kilise ve spor komisyonu tarafından yayınlanan bir bildirisinde "kilise, centilmenlik-sevgi, centilmenlik-insanlık, centilmenlik-Hıristiyanlık ilişkisini kendi görevleri arasında saymalıdır" denilmiştir. Bu bildiriyle kilise centilmenlik kavramını sahiplenmiş ve spora gösterdiği ilgiyi vurgulamıştır. Oysa kilise sporun yayılmasını yıllarca engellemiş ve buna tepki göstermiştir. Kilisenin yaptıkları ve söyledikleri arasındaki çelişki ise düşündürücüdür.

Kilise, bu gün de sporun içindedir. 1990 Dünya Kupası'nda Papa oyunları takdis etmiş ve çocukken Polonya'da futbol oynadığını açıklayarak, bir sportmenliğe çağrı bildirisi yayınlamıştır.

Ayrıca "1992 yılının transfer ayında Torinolu futbolcu Lentini'nin 26 milyon dolara (284 milyar TL.) Milan AC'ye transferi üzerine Vatikan günlük gazetesi Osservatore Romona, "Bir insan becerisi, hangi rakamla satılırsa, ahlâkî veya ahlâk dışı olur?" sorusunu gündeme getiriyordu" (Koloğlu, 1992, s.7). Fakat aynı kilise bu gün Bosna-Hersek'te binlerce Müslüman'ı katleden zihniyetin; ahlâkî mi yoksa ahlâk dışı mı olduğu konusunda açıklama yapamayarak, sporu sadece bir reklâm aracı olarak kullandığını gizleyemiyordu.

Spor ahlâkının temel prensibi centilmence davranan, dürüst ve vicdaniyla hareket edebilen sporcuların yetiştirilmesine katkıda bulunabilmektir. Spor ahlâkının bunu gerçekleştirebilmesi için, kendi bünyesinde teori-uygulama dengesini kurması lâzımdır. Çünkü ahlâkî eylem sadece uygulamada öğrenilir. Yani sporcu, antrenman ve çalışmalarda yaptığı eylemin ahlâk kurallarına uygun olup olmadığını bizzat görebilir. Dolayısıyla teorik bir spor ahlâk eğitimi, bu konuda yeterli değildir. Fakat teori, uygulamayı hazırlayabilir ve sporcu uygulamada daha başarılı olabilir.

Günümüzde spor ahlâkı bazı ciddi problemlerle karşı karşıyadır. Çünkü spor alanlarında, ahlâkî davranışa uygun olmayan ve centilmenliği zedeleyici pek çok hadise cereyan etmektedir. Özellikle, sporun politikaya alet edilmesi ve profesyonelleşme centilmenliğin, dolayısıyla evrensel ahlâkî ilkelerin zarar

görmesine yol açmıştır. Sporcular büyük meblağlarda hak etmedikleri paralar kazanmış, siyasetçiler ise propaganda ve politik çıkarları uğruna sporun anlamına gölge düşürecek davranışlarda bulunmuşlardır.

Spor ahlâkı açısından, şiddet içeren ve ahlâkî değerlerle bağdaşmayan olayların önlenmesi için, sporda ticarileşme olayının çözümlenmesi lâzımdır. Çünkü sporcuların centilmenlik kavramını zedeleyici davranışlarına ve oyun kurallarını çiğnemelerine yol açan en büyük etken, sporda ticarileşmedir. "Gizli veya açık profesyonellik sporda işin içine başka duygular, başka eylemler getirince, tablo bataklık kompozisyonuna bürünmektedir. Kazanmanın çoğu kez parasal olanakları da beraberinde getirmesi, terin yanında, kanın da akıtılmasına neden olmaktadır" (Yalınkılıç, 1979, s.10). Görüldüğü gibi galibiyetin parasal olanakları da beraberinde getirmesi, sporcuları kazanmak için her yol meşrudur ilkesine yöneltmiştir.

Sporcuların aşırı kazanma hırsına sahip olmaları, spor alanlarını savaş alanları haline çevirmiştir. "Spor, oyuncularda güzel bir üstünlük arzusu yerine hırs uyandırır veya karşılarındaki ekibe karşı hürmet değil, düşmanlık tevlid eder ise, bütün faydalarını kaybeder, çok muzır hale girer" (Özden, 1942, s.124). Galibiyetin her şey demek olduğu günümüzde sporcular ahlâkî değer ve yargıları düşünmeden hareket etmektedirler.

Spor ahlâkının, dolayısıyla centilmenliğin karşılaştığı problemlerin en önemlilerinden birisi de zirve sporu ve beraberinde getirdiği doping sorunudur. Zirve sporu herhangi bir branşta kazanmak ve en üst seviyeye ulaşmak için, sporcunun sahip olduğu tüm fiziksel yetenek ve kapasitesini zorlamasını öngörür. Çünkü zirve sporunun temel ilkesi daima ve daima kazanmak, başarılı olmak ve rekor kırmaktır. Sporcu her ne pahasına olursa olsun, en iyi dereceyi elde etmek ve kazanmak zorundadır. Zirve sporunda daha çabuk, daha yüksek ve daha güçlü olma mantalitesi vardır. Bu mantalite kazanmak için doğal güçlerin yetmediği anda fiziksel kapasitenin, dışarıdan alınan ilaçlarla takviye edilmesinde bir sakınca görmez.

Spor, insanın kendini tanımasına, neleri başarıp, başaramayacağını görmesine, yeteneklerini geliştirmesine yardım eder. Ancak günümüzde sporda başarı ilerlemenin emrine verilmiştir. Rekor kırmak için sporcular, doping gibi, ahlâk dışı olaylara başvurmuşlardır. Bugünkü anlamıyla doping, "sağlıklı kişilere sırf yarışmadaki performansını yapay ve fairness'e (hakkaniyet) uymayan bir şekilde yükseltmek amacı ile fizyolojik ve vücuda yabancı maddelerin normal olmayan şekil ve yollarla sporcuya verilmesi veya kullanılması olarak tanımlanmaktadır. Bu

tanımdan da anlaşılacağı üzere sportif doping, spor ahlâkına, fairness'e ve kurallara uymayan bir davranıştır" (Durusoy, 1991, s.9).

Spor ahlâkında centilmenlik, adalet ve sorumluluk ilkeleri esastır. Oysa zirve sporunun bir neticesi olan doping sorunu bu ilkeleri zedelemektedir. Doping birçok problemleri beraberinde getirmiş ve hatta çok sayıda sporcunun ölmesine yol açmıştır. Doping yapan bir sporcu, kendisi ve performansı hakkında kötü bir güven duygusu içindedir. Bütün sporcular, dopingin sağlık ve ahlâk açısından kötü olduğunun bilincindedirler. Buna rağmen bilgilerine ve hatta vicdanlarına zıt hareket ederler. Günümüzde doping yapan pek çok sporcuya rastlamak mümkündür.

1992 Barcelona Yaz Olimpiyatları'nda da doping skandalı yaşanmış ve "Çin Hak Cumhuriyeti bayan voleybol takımının oyuncusu Wu Dan doping yaptığı gerekçesiyle, olimpiyat oyunlarından ihraç edilmiştir" (Hürriyet Gazetesi, 1992,s.22). Doping, sporcular arasında bulunan rekabeti zedeler ve sporun anlamını yitirmesine neden olur. Görüldüğü gibi doping yapmak sadece sporcunun vücuduna değil, aynı zamanda spor ahlâkına da zarar vermektedir. Performansı arttırmak için doping yapmak son derece yanlış ve ahlâk dışıdır.

Biz inanıyoruz ki, performans inancın ve performansı arttırmaya iman edenin ürünüdür. Türk sporcularındaki performans artışı inancın şiddetiyle olmalıdır. "İnanç dağları deler" sözü söylediklerimizi doğrular niteliktedir. Ayrıca sporda manevî ve ahlâkî bir yükselme ümit edilir. Bu yüzden Türk sporcularının performans fetişizmden kaçınmaları gerekmektedir.

Günümüzde zirve sporu kazanmak için her yolu meşru sayar hale gelmiştir. Dolayısıyla zirve sporu, ahlâkî saflığı kirletmiş ve sporcular başarı ve galibiyete programlanmış robotlar haline dönüştürülmüştür. Ahlâk değerlerindeki değişme, zirve sporunun müsabaka ahlâkını da etkilemiştir. Bu yüzden insanların utanma ve sıkılganlık eşikliklerinde sapmalar meydana gelmiştir. Zirve sporcuları için bir meslek ahlâkının ortaya konması lâzımdır. Bu durum spor ahlâkının konuları arasındadır.

Görüldüğü gibi spor, ahlâkî açıdan pekçok problemlerle karşı karşıyadır ve bu yüzden spor, ahlâkî saygınlığını kaybetmektedir.

Türk toplumu olarak, spor ve özellikle ahlâk konularında, daha duyarlı olmamız gerekmektedir. Çünkü;

"Ahlâk-ı millî, ruh-u millîdir;

Onun iflâsı en korkunç ölümdür:mevt-î küllîdir" (Ersoy, 1975, s.307).

Dolayısıyla, ahlâkî değerlerine sahip çıkamayan milletler, her alanda olduğu gibi, spor alanında da yok olup giderler. Türk sporunun geleceği açısından,

spor sistemimiz içerisinde, kendimize has, centilmenliği esas alan, ahlâkî bir atmosfer yaratılmalıdır. Ancak bu yolla Türk sporu ve Türk sporcularının ahlâkı, başkalarına örnek olabilir.

"Spor, bir ahlâk ağacıdır. Sporcular ise onun meyvasıdır. Bu meyvaların içinden çürük olanlar çıkabilir. Bu çürükler, düşmeye mahkumdurlar. Ve bu ağaç, daha nice meyvalar yetiştirir. Fakat bu çürüklük yani ahlâksızlık, ağacın köküne, spor sistemimizin içerisine girerse bu ağaç, bu meyveyi kurtaramayacaktır. Ve kendisi de kuruyacaktır" (Erçetin, 1991, s.19). Bu nedenle sporla ilgilenen herkes, Türk sporunun ve Türk spor ahlâkının geleceği açısından büyük sorumluluklarla karşı karşıyadır.

Spor ahlâkı içerisinde sporcu ahlâkı, antrenör ahlâkı, hakem ahlâkı, seyirci-taraftar ahlâkı, spor kulüpleri ve yöneticileri ahlâkı, olimpik ahlâk, cinsiyetler arası spor ahlâkı, spor-çevre ahlâkı ve spor basını ahlâkı konularının özel bir yeri vardır. Bilimsel bir spor ahlâkının ortaya konabilmesi için bu konuların araştırılması lâzımdır.

1.4.1. Sporcu Ahlâkı

Konu spor ahlâkı olunca, muhakkak ki sporla uğraşan bir kişi olarak, sporcunun sahip olduğu ahlâkî değerler ve bu doğrultuda gerçekleştirdiği davranışlar önem kazanmaktadır. Çünkü spor ahlâkının hareket noktası sporculardır. Dolayısıyla bu konunun önemli bir kısmını sporcu ahlâkı teşkil eder.

Sporcu, "belirli kurallar altında araçlı veya araçsız, ferdi veya toplu olarak kendini spora veren, daha ileri merhalede sporu meslekleştiren, rekabetçi, dayanışmacı, kültürel bir olgu içinde yer alan, fizik ve moral yanı olan, yaptığı işten maddî ve manevî tatmin arayan, sporun aktif elemanıdır" (Erkal, 1982, s.119).

Daha önce de belirttiğimiz gibi spor ahlâkı, oyun ve spor faaliyetini mümkün kılan, eyleme yönelik, ahlâkî bir değer sistemidir ve centilmenlik bu sistemin kalbidir. Bu yüzden sporcular, spor alanlarındaki davranışlarını centilmenlik ölçüleri içerisinde gerçekleştirmelidirler.

Centilmenlik, kişi merkezli ferdi bir ahlâktır. Bu, sporcunun kendisine, çevresindekilere duyduğu saygıyı ve topluma karşı taşıdığı sorumluluğu ifade eder. Görüldüğü gibi centilmenlikte saygı ve sorumluluk esastır. Bu bakımdan sporcunun ahlâkî açıdan kendini kendi yapma sorumluluğu, onun en büyük özelliği olmalıdır. Çünkü centilmenliğin ve ahlâkî tavrın en önemli özelliği, sorumluluk duygusudur.

Ahlâk denilince; "vazife şuuru, şeref duygusu ve tevazu gibi üç ruhî vasfın imtizacından husule gelen duygular ve bunların tezahürleri anlaşılır. Vazife şuuru

insanın kendisine düşen vazifeyi gayet iyi anlamış olması ve onu yapmak için şevk ve heyecan duyması, aynı duygularla bunları yapması demektir" (Aldoğan, 1945, s.7). Dolayısıyla, bu üç ruhî vasfa sahip olmayan sporcuların müsabakalarda centilmence davranmaları ve başarılı olmaları beklenemez.

Sporcuların ahlâkî davranışlarda bulunabilmeleri için her şeyden önce utanma duygusuna sahip olmaları gerekir. Çünkü, "ahlâkın müeyyidesi ayıptır. Yani bir insanın mensup olduğu toplumun, ahlâk kurallarına aykırı davranırsa ayıplanır" (Keklik, 1982, s.189). Meselâ; rakibine kasten yumruk atan, tüküren bir sporcunun bu tür davranışları, kendi taraftarlarınca da tasvip edilmez ve ayıplanır. Ancak, utanma duygusuna sahip olmayan sporcu için, ayıplanmak önemli bir hadise değildir. Görüldüğü üzere, sporcunun davranışı sadece yaptığı sporla sınırlı kalmaz. Çünkü yapılan spor davranışı, eyleme dönüştüğü için, ahlâkî değerlerle karşı karşıyadır.

Sorumluluk duygusuna sahip olmayan sporcular eylem ve davranışlarını, ahlâkî ilkelere göre düzenleyemezler. Çünkü; "ahlâk kaynağını mükellefiyetten almaktadır" (Bergson, 1962, s.10). Dolayısıyla yapılan spor, branşı ne olursa olsun sporcu muhakkak utanma duygusu, vazife şuuru, utanma ve sorumluluk duygusuna sahip olmalıdır.

Sporcudaki sorumluluk duygusu "iyiyi kötüden, haklıyı haksızdan, doğruyu yanlıştan, ahlâklı olanı ahlâksızlıktan ayırt edebilmesi ve hem kendine, hem de başkalarına karşı dürüst davranmasıdır. Sporcu, hangi davranış ve eylemleri yapmaması gerektiğinin bilincinde olmalıdır. Sporcu davranış ve eylemlerinin akla, mantığa ve vicdan duygusuna uygun olarak yapılması gerekmektedir. Yoksa kendine karşı sorumsuzluğu, onu mutlaka pişmanlığa, huzursuzluğa ve dengesizliğe götürür.

Her sporcu kendine olduğu kadar, çevresine karşı da sorumludur. Çevresindekilerin haklarına, hukuklarına ve kişiliklerine saygı göstermelidir. Gereğinde, çevresindekilere yardımcı olup, erdemli davranmalıdır. İyi bir sporcu çevresinde yaşayan insanların iyiliğini, refahını, mutluluğunu istemek ve bu konuda onlara yardımcı olmakla yükümlüdür.

Sporcu toplumsal bir varlıktır ve toplumun ürünüdür. Sosyal varlığını ve birey olarak her şeyini topluma borçludur. Bu nedenle sporcu toplum yasalarına, kurallarına, değer ölçülerine uymalı ve topluma ters düşmemelidir. Her sporcu, içinde yaşadığı topluma ve bireylerine yararlı olabilmek, katkıda bulunmakla yükümlüdür. Çünkü sosyal sorumluluk bunu gerektirir" (Kartal, 1979, s.16). Sporcular topluma mâl olmuş kişilerdir. Bu yüzden, davranışlarıyla toplumda yaşayan insanlara örnek olma zorunluluğuyla karşı karşıyadırlar.

"Ahlâkî düşünce ve eylemler mekâna bağlı olmaları yüzünden yakın ve uzaktakilerin ahlâkî olarak ayrılabilir" (Meinberg, 1991, s.7). Yakınlarımızı ve mensup olduğumuz grupları daha çok severiz. Dolayısıyla sporcunun ahlâkî çevresi yakından uzağa genişledikçe sorumluluğu artmakta ve ferdî sorumluluktan, insanlığa karşı olan sorumluluğuna kadar uzanmaktadır. Yani sporcu yaptığı davranışlar bakımından ilk önce kendisine, ailesine, çevresine, milletine ve daha geniş boyutta, tüm insanlığa karşı sorumludur.

Unutulmaz Türk güreşçisi Kurt Dereli Mehmet Pehlivan; "ben her güreşimde arkamda Türk milletinin bulunduğunu ve millet şerefini düşünürdüm" (Atabeyoğlu, 1991, s.117) diyerek sporcuların sorumluluğunun sadece yaptığı sporla sınırlı olmadığını ve bu sorumluluğun evrensel boyutlarda olduğunu vurgulamıştır. Kurt Dereli Mehmet Pehlivan'ın bu sözü Türk sporcularınca meslek düsturu olarak kabul edilmelidir.

"İnsanlık tarihinde hiçbir zaman eksik olmayan ahlâkî mesajlar, günümüzde sorumluluk mesajları olmuştur. Bu yüzden sorumluluk, ahlâkın temel bölümü olarak, daha yüksek bir değer kazanmıştır. Çağımız ahlâkî sorumluluk ahlâkî olarak da tanımlanabilir" (Meinberg, 1991, ss.11-13). Dolayısıyla spor faaliyet ve organizasyonlarına katılan sporcuların insanlık için, ahlâkî açıdan büyük sorumluluklar taşıdıklarının bilincinde olmaları; şike, doping gibi ahlâkî ilke ve değerleri zedeleyici olaylardan kaçınmaları gerekmektedir.

Sporcuların başarılı olmaları için, dengeli bir yaşam sürmeleri gerekir. Ancak bu şekilde topluma karşı taşıdıkları sorumluluklarını yerine getirebilirler. Son zamanlarda sporcuların özel yaşamlarına dikkat etmeyerek, içki, kumar gibi, toplum tarafından tasvip edilmeyen davranışlara yöneldikleri aşikârdır. Bu konu, spor ahlâkî açısından oldukça düşündürücüdür. Çünkü sporcularımız, spor alanlarındaki başarılarıyla değil, gece hayatındaki başarılarıyla hatırlanır olmuşlardır.

Ayrıca spor ahlâkına uygun olmayan davranışlar, spor alanlarında ve müsabakalarda da cereyan etmektedir.

Kazanmak ve rakipler arasındaki tatlı rekabet, sporun güzel yanlarıdır. Ancak günümüzde sporcuların gayeye varmak ve kazanmak için her türlü yalan, dolan, hilekârlık gibi ahlâk dışı olaylara başvurdukları görülmektedir. Bu nedenle savaşta ve aşkta kazanmak için her yol meşrudur sözünü, savaşta, aşkta ve sporda kazanmak için her yol meşrudur olarak değiştirmemiz sanırız yanlış olmaz.

Üzülerek ifade etmeliyiz ki, spor ahlâkıyla ve centilmenlikle bağdaşmayan davranışlar, oyun alanlarında sıkça görülmektedir. Günümüz sporcuları için,

kazanmak ve sonuçta elde edilecek maddî kazanç önem kazanmıştır. Bu yüzden spor alanları savaş alanlarına dönüşmüştür.

Galibiyet uğruna sporcular, sık sık oyun kurallarını çiğnemekte, hakeme itiraz etmekte ve rakip oyuncularını alt edilmesi gereken bir düşman olarak görmektedirler. Özellikle, futbol branşıyla uğraşan sporcuların, oyun kurallarını çiğnedikleri ve sportmenliğe uymayan, ahlâk dışı davranışları daha sık yaptıkları gözlenmiştir.

Bilindiği üzere futbolcular, oyun kurallarını ihlâl ettikleri veya sportmenlik dışı davranışlarda buldukları takdirde, hakem tarafından sarı veya kırmızı kart gösterilmek suretiyle cezalandırılırlar. Spor ahlâkıyla bağdaşmayan, centilmenlik dışı davranışları ve futbolcularımızın oyun kurallarını ihlâl etme nedenlerini tesbit edebilmek amacıyla yapılan sarı ve kırmızı kart araştırması bizi bu konuda bilgilendirecektir (Tablo 1, Tablo 2).

TABLO 1. SARI KART KIYASLAMASI

	Takım Sayısı	Toplam Maç	Toplam Sarı Kart	Maç Başına Sarı Kart
1989-90	205	3050	8238	2,710
1990-91	230	3844	12478	3,246

TABLO 2. KIRMIZI KART KIYASLAMASI

	Takım Sayısı	Toplam Maç	Toplam Sarı Kart	Maç Başına Sarı Kart
1989-90	205	3050	494	0,165
1990-91	230	3844	964	0,250

(Yılmaz, 1991, s.28).

Ülkemizde futbolcuların oyun kurallarına uymadıkları ve centilmence davranmadıkları rekor düzeyde sarı ve kırmızı kart gördükleri ortadadır. Bu spor ahlâkı açısından oldukça ürkütücü bir tablodur.

Yaptığımız araştırmaya göre Türkiye 1. Futbol Ligi'nde 1990-91 sezonunda futbolcularımızın ahlâk dışı, centilmenliğe aykırı davranışları nedeniyle aldıkları cezalar haftalar itibariyle aşağıdaki tabloda gösterilmiştir (Tablo 3, Tablo 4).

TABLO 3. 1990-91 Sezonu 1. Lig 1. Devre Sarı ve Kırmızı Kart Sayısı

Haftalar	Sarı Kartlar	Kırmızı Kartlar
1. Hafta	17	1
2. Hafta	29	-
3. Hafta	23	-
4. Hafta	33	-
5. Hafta	18	3
6. Hafta	26	1
7. Hafta	27	3
8. Hafta	26	4
9. Hafta	25	-
10. Hafta	37	1
11. Hafta	25	3
12. Hafta	22	3
13. Hafta	33	3
14. Hafta	28	1
15. Hafta	22	1
İlk yarı toplamı	391	24

TABLO 4. 1990-91 Sezonu 1. Lig 2. Devre Sarı ve Kırmızı Kart Sayısı

Haftalar	Sarı Kartlar	Kırmızı Kartlar
16. Hafta	24	1
17. Hafta	13	-
18. Hafta	20	2
19. Hafta	32	1
20. Hafta	31	-
21. Hafta	25	2
22. Hafta	24	-
23. Hafta	25	-
24. Hafta	27	-
25. Hafta	21	-
26. Hafta	26	1
27. Hafta	18	-
28. Hafta	20	1
29. Hafta	19	2
30. Hafta	9	-
İkinci yarı toplamı	334	10

(T.F.F. Bilgi İşlem Merkezi, 4.7.1991)

Görüldüğü gibi her hafta milyonlarca insanın takip ettiği futbol karşılaşmalarında, Türkiye 1. Futbol Ligi'nde oynayan futbolcularımızın aldıkları cezalar hiç de küçümsenemeyecek düzeydedir. Daha önce belirttiğimiz gibi, branşı ne olursa olsun, sporcu toplumsal bir varlıktır, toplum için örnek insandır.

Futbolcuların yapacağı en küçük taşkınlık, seyircilerin daha büyük olaylar çıkarmasına yetecektir. Bu yüzden sporcuların örnek davranışlarda bulunması, centilmence davranmaları spor ahlâkı açısından oldukça önemlidir.

Hürriyet Gazetesi'nin yaptığı araştırmaya göre, futbolcuların sarı ve kırmızı kart görme nedenleri Tablo 5 ve Tablo 6'da açıkça görülmektedir.

TABLO 5. Sarı Kart Görme Nedenleri (1990-91 Futbol Sezonu)

NEDENİ	1. LİG	2. LİG	3. LİG	TOPLAM
Kasti sert girme	249	1022	2819	4090
Arkadan müdahale/çelme	123	267	696	1080
Kasten elle oynama	59	183	666	908
Vakit geçirme	46	194	530	770
9.15'e uymama	41	210	484	735
Rakibi kasten tutma	41	118	448	607
Kuralları devamlı ihlâl	30	128	411	569
Tekme atma, vurmaya teşebbüs	9	33	119	161
Penaltı vuruşlarında ihlâl	-	6	15	21
Diğer	32	135	275	442
GENEL TOPLAM	794	2983	8071	12478

TABLO 6. Kırmızı Kart Görme Nedenleri (1990-91 Futbol Sezonu)

NEDENİ	1. LİG	2. LİG	3. LİG	TOPLAM
*Kasti sertlik	6	18	57	81
*Rakibi kasten tutma	2	2	2	6
*Kuralları devamlı ihlâl	1	4	5	10
*Kasten elle oynama	1	11	19	31
*Vakit geçirme	1	7	6	14
*Arkadan müdahale/çelme	-	5	11	16
*Sahaya izinsiz girme	-	1	2	3
*9.15'e uymama	-	3	7	10
*Vurmaya teşebbüs	-	2	8	10
Rakibe onur kırıcı dil sarfetme	-	10	37	47
Kasten elle oynama	-	2	3	5
Diğer şahıslara saldırı	-	1	5	6
Arkadan müdahale/çelme	-	-	1	1
Kasti sert girme	-	-	6	6
Vakit geçirme	-	-	1	1
Rakibi kasten tutma	-	-	1	1
Tekme atma, vurmaya teşebbüs	-	1	2	3
Diğer kişilere kötü dil	1	4	6	21
Topun üzerinden tekme	5	14	63	82
Diğer	1	29	73	103
GENEL TOPLAM	35	215	714	964

* İhtar, diğer bir ifadeyle sarı karttan sonra
(Yılmaz, 1991, s.25)

Tablolardan da anlaşılacağı üzere, Türkiye 1. Futbol Ligi'nde oynayan futbolcuların, başarılı olmak uğruna, oyun kurallarını ihlâl ettikleri, rakiplerine zarar verici ağır faulla oyun oynadıkları ve ahlâk dışı davranışlara yöneldikleri görülmektedir. Tüm bunlar sporcu ahlâkıyla bağdaşmamaktadır.

Büyük önder M. Kemal Atatürk; "spor yalnız beden kaabiliyetinin bir üstünlüğü sayılmaz. İdrâk ve ahlâk da bu işe yardım eder. Zekâ kavrayışı kısa olan kuvvetliler, zekâ kavrayışı yerinde olan daha az kuvvetlilerle başa çıkamazlar."

"Ben sporcunun zeki, çevik, aynı zamanda ahlâklısını severim" (Atabeyoğlu, 1981, s.145) diyerek, sporcuların ahlâkî değerlere de sahip olmaları gerektiğini vurgulamıştır. Büyük Atatürk, yıllar önce sporcuların gelecekte, ahlâk dışı davranışlara yönelebileceğini görerek, bu sözü söylemiş ve Türk sporcularına hedef göstermiştir.

İyi bir sporcu, davranışlarını ahlâkî ilke ve değerlere göre düzenleyen, başkalarına zarar verecek şekilde, aşırı hırsa kapılmayan, galibiyet kadar mağlubiyetin de doğal bir sonuç olduğunu kabullenen sporcudur.

Spor; dostluk, kardeşlik demektir. Spor alanlarında, centilmenlik dışı tekmelerin, yumrukların daha doğrusu rakibe aşırı derecede zarar verecek davranışların yeri yoktur. Sporcunun kural dışı davranışları, sporun anlamını yitirmesine neden olur, onu zedeler. Bu yüzden sporcuların müsabakalarda centilmence davranmaları, spor ahlâkı açısından, oldukça önemlidir.

1.4.2. Antrenör Ahlâkı

Spor ahlâkı içinde, antrenör ahlâkının özel bir yeri vardır. Sporcuyu eğiten, yönlendiren bir kişi olarak, spor ahlâkı açısından, antrenöre büyük sorumluluklar düşmektedir.

Antrenör; spor bilgi ve becerisi yüksek sporcular yetiştirmek yanında, onları ahlâkî açıdan yetiştirmiş birer değer olarak, topluma sunabilmelidir. Antrenör, aynı zamanda eğiticidir. Bu yüzden de ferdi ahlâka ve eğiticilik ahlâkîliğine sahip olmalıdır. Dolayısıyla antrenörün; ahlâkî vasıflara sahip, dürüst bir kişiliği olmalıdır.

Çocuğun; ahlâkî gelişiminde, aile ve öğretmenin etkisi yanında, antrenörün de etkisinin olduğu söylenebilir. Bu yüzden, kulüp içi veya dışı yapılarda görev alan antrenörlerin, tavırları küçük sporcuları etkilemektedir. Çocuğun büyükleri, özellikle sevdiği kişileri, kendisine örnek olarak aldığı söylenebilir. Dolayısıyla, çocuğun ahlâkî gelişiminde ve kişilik oluşumunda, antrenörlerin sahip olduğu özellikler önem kazanmaktadır.

Daha önce belirttiğimiz gibi, spor ahlâkında, teori-uygulama dengesinin kurulması şarttır. Çünkü, ahlâkî davranış, yaşayarak öğrenilir. Bu açıdan antrenör; antrenman ve müsabakalarda küçük sporcuların fair play ölçülerinde, sıra, hak, başkalarına saygı gibi, ahlâkî değerleri göz önünde bulundurarak, centilmence davranmalarını sağlamalıdır.

İyi bir antrenör; sporda kazanmak kadar, kaybetmenin de doğal bir sonuç olduğunu sporcularına öğretmeli ve onları, başarıya programlanmış olarak yetiştirmemelidir. Bu açıdan, spor ahlâkında antrenörün spor ve ahlâk anlayışı önemli bir yer tutar.

Konu daha geniş boyutlarda ele alındığında; profesyonel takım çalıştıran antrenörlere de, ahlâkî açıdan önemli sorumluluklar düşmektedir. "Sporcularıma galip gelebilmek ve rakibe gol attırmamak için faullü oynamayı ve onu bütün araçlarla engellemeyi öğretmek zorundayım." (Kähler, 1985, s.7) diye düşünen bir antrenörün bu fikirleri, çalıştırdığı sporcularda eyleme dönüşecektir. Böyle bir anlayış; ahlâkî davranışta gayeye varmak için her yol meşrudur, ilkesini, kendisine çıkış noktası olarak almaktadır.

Acaba galip gelmek için başkalarına zarar verici, kural dışı davranışlarda bulunmak, antrenör ve sporcuya ne kazandıracaktır? Muhakkak ki antrenörler, kulüp yönetici ve taraftarlarına karşı, başarılı olmakla yükümlüdür. Fakat başarı baskısı yüzünden oyuncuların, kural dışı eylemlerde bulunmalarını beklemek, son derece yanlıştır.

Bir futbol takımının, sahaya çıkacak onbirini belirlemeyi adet haline getiren yöneticilere sahip olan ülkemizde, antrenörlerin görevlerine devam edebilmek ve başarılı olabilmek için, her yola başvurmaları, normal bir davranış olarak karşılanmalıdır.

Son zamanlarda antrenörlerin, takım çalıştırmak dışında, transfer aylarında sporcu simsarlığı yaptıkları ve gerçekleştirilen transferlerden komisyon aldıkları belirlenmiştir.

Antrenörlük ahlâkıyla bağdaşmayan bu tür olaylar, spor ahlâkına da zarar vermektedir.

1.4.3. Hakem Ahlâkı

Spor ahlâkı içerisinde hakem ahlâkı önemli bir yer işgal eder. Spor alanlarında oyuncuların kurallar ölçüsünde mücadele etmelerini sağlamak üzere hakemlere büyük sorumluluklar düşmektedir.

Kähler'e göre (1985, ss.43-44) hakem "oyun kurallarının ihlali ile ilgili kararlar aşamasında, oyuncuların bilgisine ve yetkisine başvurdukları bir üst mercidir. Daima oyunun dışında kalmaya çalışarak, müsabakayı yöneten, yönlendiren ve otoritesi ile etkileyen üçüncü bir şahıstır. Şüpheli durumlarda oyun davranışını doğru ve geçerli olarak güvence altına alan, çığnenen kurallara tekrar işlerlik kazandıran yaptırımları uygular." Dolayısıyla oyunun mânâsı, oyun kurallarıyla sınırlandırılmaz. Şans eşitliğini içeren bir oyunun gerçekleşebilmesi için oyun kuralları ve bunları uygulatan bir hakeme ihtiyaç vardır.

Hakem, oyunda otoriter bir tavır içerisinde kuralları tarafsızca uygulamakla yükümlüdür. Bu yüzden de oyun kurallarını çok iyi bilmeli, müsabaka esnasında meydana gelen pozisyonları dikkatle takip etmeli ve olayları anında değerlendirerek, doğru ve çabuk karar verebilmelidir.

Şayet, herhangi bir pozisyonla ilgili yanlış karar verirse bunu telâfi etmek için, başka bir yanlış yönelmemelidir. Ayrıca iyi bir hakem tarafsızlığını ancak doğru karar, davranış ve tavırları ile tüm oyunculara kanıtlayarak, onların saygınlığını kazanabilir.

Türkiye Futbol Federasyonu tarafından yayımlanan; "Futbol Oyun Kuralları ve Hakemler İçin Rehber" isimli kitapçıkta, hakemin yetki ve görevleri şöyle sıralanmıştır (1987, ss.23-24);

"Hakem,

- a) oyun kurallarını uygulayacaktır,
- b) ceza vermekle, hatalı hareketi yapan takımı korumuş olacağı kanısına varırsa, kararından kaçınacaktır,
- c) oyunda olup bitenleri kaydedecek, resmî kronometreci olarak ve kaza vs. nedenlerle kaybolan süreleri ekleyerek oyunun kurallara uygun ve önceden kararlaştırılan sürede oynanmasını sağlayacaktır,
- d) Kurallara aykırı bir hareket yapıldığı zaman oyunu durdurmak, hava koşulları, seyircilerin müdahaleleri veya başka sebepler yüzünden oyunun durdurulması gerekli görülürse, oyunu ertelemek veya tatil etmek hususunda da takdir hakkına sahiptir."

Hakem yapıcı oyun kuralları çerçevesinde yukarıda sözü edilen görevleri yerine getirmekle, oyunun geçerliliğini ve devamını güvence altına almaktadır.

Ayrıca hakem, "oyun alanına girdiği andan itibaren, fena bir davranışta bulunan veya centilmenliğe aykırı hareket eden bir oyuncuya ihtar verecek ve bu davranışın tekrarlanması halinde ise oyuncuyu ihraç edecektir.

h) kendi kanaatinde, sert ve şiddetli tarzda zorbaca, kabaca hareket eden veya yaralayıcı, ağır faul yapan, kötü veya hakaret edici lisan

kullanan oyuncuyu oyundan ihraç edecektir" (Türkiye Futbol Federasyonu, 1987, ss.24-25).

Bu tip centilmenliğe uymayan ve ayarlayıcı kurallarla tespit edilen davranışları cezalandırma yetkisi ise, hakemin takdirine bırakılmıştır. Burada dikkati çeken, hakemin yetkilerinin sonsuz, kararlarının ise, geri dönülmez oluşudur.

Büyük devlet adamı Churchill, başbakan olarak ilk defa bir futbol maçı seyrettiğinde, bu sporu nasıl bulduğunu soranlara şöyle demiştir: "Futbol iyi de, şu siyah elbiseli, düdüklü adam var ya... İşte onun sonsuz yetkisini kıskandım. Başbakan olarak bir hakem kadar kararlarımın geri dönülmez biçimde kabul edilmesini isterdim." diyerek, hakemlerin çok büyük yetkilere sahip olduklarına işaret etmek istemiştir" (Sabah Gazetesi, 1990,s.14). Bir başbakanı kıskandıracak kadar geniş yetkilere sahip olan hakemlerin yetkilerini olumlu veya olumsuz yönde kullanmaları oyun ve spor ahlâkı açısından oldukça önemlidir. Bu yüzden oyun alanlarında görmek istemediğimiz çirkin olayları önlemek üzere hakemlere çok büyük görevler düşmektedir. Zira hakemlerin örnek olma, ideal bir lider ve yönetici olma gibi özellikleri vardır.

Hakem dürüst bir kişiliğe ve ahlâkî değerlere sahip olmalıdır. Ancak son zamanlarda özellikle futbol karşılaşmalarında hakemlerin tarafı maçlar yönettiği ve yanlış kararlar sonucu takımların haketmedikleri sonuçlar aldığı görülmektedir. Spor ahlâkını zedeleyici bu tür olayların bir an önce önlenmesi lazımdır.

Ayrıca olimpiyat oyunlarında özellikle güreş müsabakalarında, diğer spor branşlarında olduğu gibi hakem oyunları sonucu madalyaların adeta gasp edildiği görülmektedir.

Uzatma devrelerinde birbirlerine üstünlük sağlayamayan güreşçilerin hakem tercihleri sonucu yenik sayılmaları adaletli bir uygulama değildir. Özellikle hakemlerin bu tür durumlarda tercihlerini Türk ve müslüman güreşçiler aleyhine kullanmaları ise son derece düşündürücüdür. Zaten hakemlerin tercih hakkına sahip olmaları kuralı, hakemlik müessesesinin tarafsızlığına gölge düşüren yanlış bir uygulamadır. Bu tip uygulamalar sporun anlamını yitirmesine neden olur, onu zedeler.

1.4.4. Seyirci-Taraftar Ahlâkı

Günümüzde sporcu, antrenör, yönetici, hakem ve özellikle seyircilerin ve taraftarların spor alanlarındaki tavırları o milletin sahip olduğu spor kültürünün bir

göstergesidir. Bu yüzden spor ahlâkının en önemli kısımlarından birini de seyirci-taraftar ahlâkı teşkil eder.

"Seyirci, spora gönül veren ve herhangi bir spor branşına ilgi duyduğu için spor müsabakalarını izleyen kişidir" şeklinde tanımlanabilir. "Taraftar ise, spor branşına duyduğu ilgiden ziyade taraftarı olduğu kulübü ve takımını izlemek, desteklemek amacıyla spor müsabakalarına izleyici olarak iştirak eden kişidir" şeklinde tanımlanabilir.

Spor alanlarında yaşanan ahlâk dışı davranış ve şiddet olaylarının büyük bir bölümünde seyircilerin ve taraftarların rolünün bulunduğunu söylemek sanırız yanlış olmayacaktır. Ancak spor alanlarında olay çıkaranlar seyirciler değil, genellikle fanatik (bağnaz) taraftarlardır.

Yurdumuzda özellikle seyir sporlarında ağza alınmayacak kadar ağır küfürlerin bir tezahürat şekli olarak kullanıldığı aşikârdır. Ayrıca müsabakalarda mücadele eden sporcuların olumsuz tezahüratlarla seyirciler ve taraftarlar tarafından kışkırtıldığı ve sonuçta sporun amacına ters düşen ve centilmenlikle bağdaşmayan davranışların vuk'u bulunduğunu üzülenek görmekteyiz.

Son 30 yıl içerisinde spor alanlarında centilmenlik dışı şiddet olayları meydana gelmiş ve bu olaylardan pek çok insan zarar görmüştür. Hatta bu olayların daha geniş boyutta milletlerarası savaflara yol açtığı görülmüştür. 1970'li yıllarda Honduras ve Salvador devletleri arasında oynanan millî futbol karşılaşmasından sonra seyircilerin ve taraftarların başlattıkları kavgalar bu iki devletin arasını açarak bir savaşa sebep olmuştur.

1985 yılında Brüksel'de Heysel Stadyumu'nda yaşanan ve birçok insanın ölmesine veya yaralanmasına neden olan şiddet olayları ise, spor ahlâkı açısından seyircilerin ve taraftarların yüce ahlâkî değerlere sahip olması gerektiğini gözler önüne sermiştir.

Ne yazık ki, bu tür üzücü olaylar ülkemizde de cereyan etmiştir ve etmektedir.

1967 yılında Kayseri'de yaşanan spor anarşisi, Türk sporunun yüz karası olarak tarih sayfalarındaki yerini almıştır. Hatırlanacağı üzere o yıllarda; "futbol heyecanı bir tufan gibi yurdu kaplarken iller ve kentler arasında büyük bir rekabeti de beraberinde getirmişti. Bu rekabet maçlarda, sahalardan çok tribünlerde veya stadyum dışında çirkin olaylara, kavgalara ve hatta kanlı cinayetlere kadar uzanmaya başlamıştı.

Bursaspor-Eskişehirspor maçından sonra çıkan, caddelerden şehirler arası karayollarına kadar uzanan olaylardan sonra 17 Ekim 1967 günü oynanan Kayserispor-Sivasspor maçı sırasında tribünlerde başlayıp sokaklarda devam eden

kanlı kavgalar ancak askeri birliklerin olaya müdahalesiyle bastırılabilmişti. Bu sırada Sivas'ta Kayserililere, Kayseri'de Sivaslılara ait işyerleri tahrip edilmiş ve hepsinden daha kötüsü maç sonrası çıkan kanlı olaylarda 40 kişi ölmüş, yüzlerce kişi de yaralanmıştı.

Futbol yurda yayılırken, sporun amaçlarından biri olan dostluk ve kardeşlik unutulmuş, yerini kan ve ölüme bırakmıştı" (Atabeyoğlu, 1991, s.333). Spor alanlarımızın, savaş alanlarına dönüşmemesi için seyircilere ve taraftarlara çok önemli ahlâkî sorumluluklar düşmektedir. Toplumsal açıdan sporun insanları birleştirici, bütünleştirici bir amaca hizmet ettiği unutulmamalıdır.

Toplumda başarılı sporcuların şımartılması, seyircilerin ve taraftarların onlara gereğinden fazla önem vermesi, spor ahlâkı açısından oldukça sakıncalıdır. Çünkü günümüzde; "sporculara ve daha ziyade futbolculara bir başka tabirle stad tanrılarına milyonlarca insan tapmaktadır. Burada sporcular için bir çeşit "insan putlaştırması" söz konusudur" (Adasal, 1979, s.88). Bu tür yanlış toplumsal yaklaşımlar sonucu sporcular ahlâkî değerleri göz önünde bulundurmadan yaşamayı amaç edinmekte, davranışlarını ticarileştirmekte ve vitrine yani şekle önem vermektedirler diyebiliriz.

Başarılı sporcuların muhakkak ki takdir edilmesi lâzımdır. Ancak unutulmamalıdır ki, onları buldukları mevkiye getiren, yıldızlaştıran yine seyirci ve taraftardır. Burada esas olan, sporcudan ziyade onları kar, kış demeden izleyen seyirci ve taraftardır.

Yurdumuzda spor ahlâkının yerleşmesi bakımından seyirci ve taraftarların centilmence davranan sporcuları hangi takımdan olursa olsun desteklemeleri, centilmenlik dışı hareketlerde bulunan ve özel yaşantısına dikkat etmeyen sporculara ise, hakettikleri şekilde muamele etmeleri gerekmektedir.

Görüldüğü gibi spor ahlâkının en önemli unsurlarından birisi de, seyirci-taraftar ahlâkıdır. Ayrıca sporun amacının kavga değil, barış, dostluk ve kardeşlik olduğu unutulmamalıdır. Seyirci ve taraftarlarımızın bu ilkedan hareketle centilmence davranmaları, spor ahlâkının problemlerini çözmesine yardımcı olabilir.

1.4.5. Spor Kulüpleri ve Yöneticileri Ahlâkı

Sporcuların, spor konusunda yetiştirildiği ve eğitildiği bir kurum olarak, spor kulüplerine ve bu kurumda görev alan yöneticilere, spor ahlâkı açısından, büyük görevler düşmektedir.

Spor kulüpleri, centilmen sporcular yetiştirilmesi hususunda, gerekli şartları bünyesinde taşımaktadır. Özellikle, kulüp alt yapılarında ve bu kurumların açtığı yaz spor okullarında, spor ahlâkı konusunda, eğitici programlar uygulanmak suretiyle, genç sporcularda centilmenlik duygusu harekete geçirilebilir. Daha geniş boyutta, takımların sezon başı hazırlık kamplarında sportif etkinlikler yanında, sporcular oyun kurallarına uyma, dolayısıyla, sportmence davranma hususunda eğitilebilirler.

Yöneticilik ahlâkının, spor ahlâkı içinde özel bir yeri vardır. Spor yöneticisi, "spor hizmet ve faaliyetlerinin, sevk ve idaresinde, çeşitli şekillerde görev alan, bu hizmet ve faaliyetlerin yürütülmesinde emeği geçen görevlidir.

Spor yöneticilerini, spor hizmet ve faaliyetlerinin, sevk ve idaresinde buldukları pozisyonları itibarıyla ve yaptıkları işler bakımından, ikiye ayırmak mümkündür:

1. Resmi Spor Yöneticisi: Spor hizmet ve faaliyetlerinin, sevk ve idaresinde, çeşitli şekillerde görev alan ve bu hizmetlerine karşılık, belirli oranda ücret alan kişilerdir.

2. Gönüllü (Fahri) Spor Yöneticisi: Spor hizmet ve faaliyetlerinin, sevk ve idaresinde hiç bir ücret almaksızın, bu hizmetleri asıl mesleklerinin yanında gönüllü olarak yapan spor yöneticileridir.

Bir spor yöneticisi için aranan özellikleri belirten kesin kurallar yoktur. Ancak, her alanda olduğu gibi spor alanında da, spor yöneticiliği için gerekli bazı özelliklerden söz edilebilir. Bu özellikler;

- Sporcu, sporcuları ve diğer spor görevlilerini sevmek,
- Spora olan katkısının, amaç ve hedefini önceden tesbit etmek,
- Sporla ilgili yayınları okumak ve kendisini bu alanda yetiştirmek,
- Sporla ilgili yeniliklere açık olmak,
- Dürüst ve çalışkan olmak,
- Yabancı dil bilmek,
- Ülkesinin, milli ve milletlerarası durumunu dikkate alarak, memleket menfaatlerini, kendi kişisel çıkarlarından her zaman üstün tutmak,
- İyi bir organizatör olmak

şeklinde sıralanabilir" (Demirci, 1986, ss.19-21).

Buradan da anlaşılacağı üzere, spor yöneticiliği, görüldüğü kadar kolay bir hadise değildir. Spor yöneticisi olabilmek için, bazı niteliklere sahip olmak gerekmektedir.

Ülkemizde, spor kulüplerinde, genellikle fahri spor yöneticileri görev almaktadır. Ayrıca spor kulüpleri yönetici veya başkanları, vasıflarına göre değil, ekonomik güçlerine göre tayin edilmektedir. Bu şekilde kulüp başkanı olan ve diğer kademelerde görev alan kişilerin, spora karşı ilgisiz ve bu konuda bilgisiz oldukları aşikârdır.

Pekçok insan, spora hizmet için değil, tanınmak ve meslekî çıkar sağlamak amacıyla, kulüp yönetimlerinde görev almaktadır. Çünkü günümüzde bir kulüpte başkan veya yönetici olmak, önemli bir ayrıcalıktır. Tıpkı, cumhurbaşkanı veya başbakan olmak gibi. Dolayısıyla güzide bir kulübün başkanı olan insan, bu ayrıcalıktan istifade ederek, kendi mesleğiyle ilişkili, önemli iş bağlantıları yapabilmektedir. Yöneticilerin ahlâk dışı davranışları, bu noktada karşımıza çıkar. Çünkü, bir yöneticinin görevi, kulübüne ve dolayısıyla spora hizmet etmektir. Kulübü, kendi şahsî çıkarları doğrultusunda kullanmak değildir.

Günümüzde kulüp yönetici ve başkanlarının, tüccar, fabrikatör gibi, zengin işadamlarından oluştuğu görülmektedir. Nasreddin Hoca'nın dediği gibi, parayı veren, düdüğü öttürmekte ve kulüpler de bu insanların elinde oyuncak olmaktadır. Bu nedenle, spor sistemi içerisinde, yöneticilik vasıflarına sahip, spor yöneticilerinin yetiştirilmesi, Türk sporunun geleceği açısından, büyük önemi haizdir.

Ayrıca, yöneticilerin izledikleri yanlış transfer politikası sonucu, transfer pazarı bir çeşit, esir pazarı olmuştur. Bu pazarlarda, en yüksek parayı veren, istediği sporculara sahip olmaktadır. Spor pazarında ambalajlanıp, satılan sporcular, ticarî alışveriş objesi olmuşlardır. Bu tür uygulamalar, spor ahlâkı açısından oldukça sakıncalıdır.

Kulüp yöneticileri, kariyeri ne olursa olsun, müsabakalarda centilmenlik dışı davranışlarda bulunan sporcuları, ağır bir şekilde cezalandırmalıdır. Bu gibi davranışlarda bulunan sporcuların kadro dışı bırakılmasını veya yüksek para cezaları verilmesini öngören ceza sistemleri geliştirmek suretiyle yöneticiler, spor ahlâkının yerleşmesine katkıda bulunabilirler. Yöneticilik ahlâkı da zaten bunu gerektirir.

İdeal bir spor yöneticisi, her şeyden önce, dürüst çalışma ahlâkına yani meslek ahlâkına sahip olmalı, "sporcuları ahlâken temiz, örnek hareketlerle sevk ve idare etmelidir" (Erçetin, 1991, s.19). Spor ahlâkının gelişebilmesi, spor bilgisi

yüksek, yöneticilik vasıflarına sahip spor yöneticilerinin yetiştirilmesiyle mümkün olabilir.

1.4.6. Olimpik Ahlâk

Olimpiyat oyunları, sporun evrensel boyutlara ulaşmasında ve dünya üzerinde yaygın olarak uygulanmasında büyük bir rol oynamıştır.

Modern olimpiyatların temelini teşkil eden, eski olimpiyat oyunlarının; "Yunanistan'ın Pelopones Yarımadası'nın, güneybatısında, Eski Olympia'da, M.Ö. 776 yılında başladığı ve M.S. 393 yılına kadar sürdüğü, mevcut kayıtlardan anlaşılmaktadır.

Eski Olympia, çok eski tarihlerden itibaren, bölgenin dini merkeziydi. O tarihlerde büyük Toprak Tanrısı (Rhea)'na inanılırdı. Olympia, askeri güçlerin müdahale edemediği, bir dini merkezdi. Yılın belirli günlerinde, bu merkezde yapılan dini kökenli festivallerde, eski olimpiyatların başlangıcı kabul edilebilecek koşulların yer aldığından söz edilmektedir" (TMOK, 1985, ss.17-19). Bu ifadelerden, eski olimpiyat oyunlarının, dini amaçlara yönelik olarak ortaya çıktığı anlaşılmaktadır.

Modern Olimpiyat Oyunları'nın kurucusu ve olimpik hareketin öncüsü, Baron Pierre de Coubertin'dir.

"Modern olimpiyat fikrinin muhtevasını, modern olimpiyatların kurucusu Baron Pierre de Coubertin'in çeşitli kitap, yazılı beyan, deklarasyon ve diğer yazılı belgelerinde bulmak kâbilirdir.

Olimpizm, beden gücü ve becerisi ile birlikte, insan aklının gelişmesini hedef alan ve böylece, insanın tüm niteliklerini simetrik biçimde ve bir uyum içinde gelişimini hedef alan felsefedir. Amaçlarından bir diğeri de, insanı eğitmek, karakterini ve ahlâkını kuvvetlendirmek, eski olimpiyat oyunlarının ideali olan, "Kalos Kagothos" yani insanı yaratmaktır.

Olimpizm tam mânâsı ile, eğitsel ve pedagojik amaçlar güder. Olimpizm ne bir din, ne sosyal bir doktrin, ne de sosyal, ekonomik bir sistemdir. Olimpizm, bir ruh halidir, hayat tarzıdır, insanlık görüşüdür. Asalet ve tertemiz ahlâk okuludur, kısaca, "çıkarsız bir ideal" inancıdır" (TMOK, 1985, s.9). Görüldüğü üzere olimpizmin amacı, spor yoluyla her türlü kötülükten arınmış, ahlâkî değerlere sahip insanlar yetiştirmektir. Bu durum aynı zamanda, olimpik ahlâk fikrinin temellendirilmesine yol açar.

Olimpik ahlâk; eğitim yoluyla, dengeli bir karaktere sahip, topluma yararlı, ahlâklı insanın yetiştirilmesi yanında, "kâmil insanı" yaratmayı amaçlar. Yeni

çağın olimpik ahlâkı, eğitime aittir. Madalyalar, olimpik rekabetin asil ahlâkını bir ölçüde sembolleştirir.

Olimpizmin diğer bir faaliyeti de, Modern Olimpiyat Oyunları'dır. Olimpiyat oyunları, dünyadaki en büyük spor organizasyonlarıdır. İlk modern olimpiyat oyunları ise 1896 yılında, Yunanistan'ın başkenti Atina'da yapılmıştır.

Olimpik hareketin öncüsü ve ilk Uluslararası Olimpiyat komitesi Başkanı Baron Pierre de Coubertin, modern olimpiyat oyunlarını şöyle tanımlamıştır; "Modern olimpiyat oyunları, spor dallarının dünya şampiyonası değildir. Ülkelerarası spor rekabetinin, bir kardeşlik havası içinde, ırk, din ve politik nedenler dışında, özgürce yapılabilmesi amacıyla, her dört yılda bir düzenlenen spor şölenidir.

Coubertin ayrıca, olimpiyat oyunlarına katılacaklar için, önemli bir ideolojik şart koymuştur. Spor, yalnız kendi zevkleri, bedensel, ruhsal, aklî ve ahlâkî harmonisi için yapanlar katılabileceklerdir. Olimpiyat oyunları, katılanlar için bir kazanç ve kâr kapısı olmayacaktır. Bu oyunlara katılacak sporcular, tüm güçleri ve sadakâtleri ile yarışabilirlerdi. Mükafatları, eski çağlarda zeytin dalı ile sembolize edildiği gibi, yalnız katılmanın zevki olacaktır" (TMOK, 1985, ss.32-33). Yukarıdaki tanımlardan da anlaşılacağı üzere, olimpizmin ve olimpiyat oyunlarının amacı; eğitim yoluyla, ahlâkî ilkelere sahip sporcular yetiştirmek, spor yoluyla dünya insanlarını bir araya getirerek sevgi, dostluk, kardeşlik, barış gibi ahlâkî değerler çerçevesinde, dünya barışına hizmet etmektir.

Ancak, yaşama aktarılamayan sözde veya kağıtta kalan ifadelerin hiç bir değeri yoktur. Çünkü ilk olimpiyat oyunlarından itibaren Baron Pierre de Coubertin'in koyduğu olimpizmin, ilke ve prensipleri, Yunanlılar tarafından, maraton dalında altın madalya kazanan atletleri Spiros Couis'e para ödülü verilerek, çiğnenmeye başlanmıştır. Daha sonraki yıllarda, meselâ, 1928 yılında Amsterdam'da ilk ticarî istismar olayı, bütün oyunların fotoğraflarını satma hakkı, tek bir firmaya verilerek yaşandı. 1964 yılında Innsburck kış Olimpiyat Oyunları'nda, Güney Afrika ırkçı tutumu yüzünden, oyunlardan ihraç edildi. 1972 yılında Münih'te yapılan olimpiyat oyunlarında, Arap gerillaların, İsrail takımına saldırısı sonucu, 17 kişi öldü. 1980 yılında yapılan Moskova Olimpiyat Oyunları, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 66 ülke tarafından boykot edildi.

Günümüz sporcuları için, olimpiyat oyunlarına zeytin dalı ile sembolize edildiği gibi katılma zevki geri planda kalmış, daha ziyade kazanmak ve sonuçta elde edilecek maddi kazanç ön plana çıkmıştır. Bu da, beraberinde olimpizm ve spordaki ahlâk değerlerinin bazılarında anlam ve önem kayıplarını getirmiş, bazı değerlerde kötüye gidişe yol açmıştır.

Uluslararası düzeydeki en büyük spor organizasyonu olan olimpiyat oyunlarında, doping gibi evrensel ahlâkî değerlerle bağdaşmayan çirkinlikler yaşanmaktadır. Meselâ, 1988 Seul Yaz Olimpiyat Oyunları'nda Kanadalı atletler Ben Johnson ve Mark McKoy'un doping yaptığı tespit edilmiş ve bu oyuncular olimpiyat oyunlarından ihraç edilmişlerdir.

Baron Pierre de Coubertin'in şiddetle reddetmesine karşın, olimpiyat oyunlarında yalnızca sporcular ve ülkeler değil, dinler, mezhepler ve ideolojiler de yarışmaktadır. Bu durum 1992 Barcelona Yaz Olimpiyat Oyunları'nda açıkça görülmüştür.

Olimpiyat oyunlarında, herhangi bir müsabakadan önce, haç çıkaran (istavroz) pek çok batılı sporcu dikkat çekmiştir. Fakat müsabakadan önce dua eden veya namaz kılan müslüman bir sporcunun ekranlarda yer almaması düşündürücüdür. Bu durum, olimpik ahlâk ilkeleriyle bağdaşmamaktadır.

Olimpiyat oyunları, birbirine düşman olan ülkeleri, spor yoluyla bir araya getirmeyi başarmıştır. 1992 Barcelona Yaz Olimpiyatları'nda, dağılan Sovyetler Birliği sporcularının, Bağımsız Devletler Topluluğu adı altında yarışmaları, sporun insanları birleştirici, bütünleştirici özelliğe sahip olduğunu göstermiştir.

Sistemli olarak spor ahlâkı konusu, olimpizm ve olimpik hareketle birlikte doğmuştur. Olimpik hareket herkes için spor ve dolayısıyla herkes için ahlâk kavramlarını beraberinde getirmiştir. Olimpik ahlâk; spor yapan herkes için örnek alınması gereken bir ahlâktır.

1.4.7. Cinsiyetlerarası Spor Ahlâkı

Spor ahlâkının hedefi cinsiyet, beslenme, sağlık ve diğer alanlarda bir spor tavrı kazandırmaktır. Bununla birlikte spor ahlâkı spordaki cinsiyet farklılıklarıyla ilgili örnekleri de göz önünde bulundurmaya zorundadır. Çünkü bayan sporcuların ahlâkı konusu da, spor ahlâkının çözmek zorunda olduğu problemler arasında yer alır.

Her ülkede erkek sporcu sayısı kadın sporcu sayısından fazladır. Olimpiyat oyunları, dünya şampiyonaları ve diğer spor organizasyonlarındaki bu durum herkes tarafından rahatlıkla görülebilir. Bunun sebebi sporun bir erkek işi olarak kabul edilmesidir.

Ayrıca kazanmak için her şeyi mübah gören bir anlayış neticesinde ortaya çıkan kadınlaşmış erkek sporcular veya erkekleşmiş kadın sporcular da spor ahlâkı açısından bir problem teşkil eder. Spor ahlâkını zedeleyen doping meselesi de bu çerçevede ele alınabilir.

Sporun erkek işi olduğunu kabul eden yaygın görüşün etkisinde kalan ebeveyn, erkek çocuğunu spora teşvik ederken kız çocuğunu spor yapmaktan men edecektir. Bu da bir başka haksızlıktır.

Ne cinsiyet bakımından nötr kabul edilen ne de feministlerin tekelindeki ahlâk, spor ahlâkı olarak nitelendirilemez. Bu bakımdan bayan sporcuların kılık, kıyafet ve ahlâkî davranışlarını göz önünde bulunduran değerler tespit edilmeli ve spor ahlâkına uygun ideal bayan sporcu modeli geliştirilmelidir.

1.4.8. Spor-Çevre Ahlâkı

Çevre kelimesinin mânâsı, ilgili bilim dalının içeriğine göre değişmektedir. Günümüzde bir taraftan mümkün olduğu kadar çok insana spor yaptırmak arzusu, spor tesisleri gerektirirken, öte yandan çevre tahrip edilmektedir.

Spor veya spor sistemi çevre düzenini ve dolayısıyla doğanın dengesini bozmaktadır. Böylece spor doğa güzelliklerini tüketmektedir. Özellikle kayak branşında çevrenin daha çok tahrip edildiği görülebilir. Bilinçsizce doğayı düşünmeden yapılan spor tesisleri, "Spor çevreye düşman mı?" sorusunu gündeme getirmektedir. Bu konu da spor ahlâkının çözmek zorunda olduğu problemlerden birisidir.

Görüldüğü gibi spor ahlâkı sadece sporcunun sebep olduğu ahlâkî problemlerle ve spor alanlarında yaşanan şiddet olaylarıyla ilgilenmekle kalmayıp, sporun sorumlu tutulduğu ve zarar vermekle suçlandığı olayları araştırıp, ortaya koymaya çalışır.

Bu hususta, sporun çevreye düşmanlığı ve çevrenin spora düşmanlığı dengelenmelidir. Bu çatışma ancak ahlâkî değerlerle çözümlenebilir. Ayrıca sporcuların çevre korumadaki sorumluluğunu vurgulayan ahlâkî değerler geliştirilebilir. Ayrıca spor-çevre-toplum ilişkisini konu alan paneller, sempozyumlar düzenlenerek çözüm yolları aranabilir.

Sporla ilgilenen herkesin daha geniş boyutta toplumda yaşayan insanların doğaya karşı, doğru davranıp davranmadıklarını düşünmeleri gerekmektedir. Doğa insanın amaçlarına uygun davranamayacağına göre insan doğanın amaçlarına uygun olarak davranmalı ve ona zarar vermemelidir.

Ayrıca spor alanlarında başlayıp, stadyum dışında devam eden şiddet olayları sırasında, araçlar yakılmakta, dükkanların camları kırılmakta ve dolayısıyla çevre tahrip edilmektedir. Bu konu spor ahlâkının çözmek zorunda olduğu problemlerden biridir.

Spor ahlâkı açısından, spor uğruna çevrenin tahrip edilmesi gibi yanlış uygulamaların bir an önce ortadan kaldırılması ve çözüm yolları aranması lâzımdır. Çünkü günümüz ahlâkı, sorumluluk ahlâkıdır. Bu yüzden çevrenin korunması konusunda, duyarlı davranılmalı ve gelecek nesillere karşı olan, ahlâkı sorumluluklar yerine getirilmelidir.

1.4.9. Spor Basını Ahlâkı

Ülkemizde spor ahlâkının yerleşebilmesi ve bu konuda halkın bilinçlendirilebilmesi için spor basınına ve dolayısıyla spor yazarlarına büyük sorumluluklar düşmektedir.

Gazete yayınları her yaştan milyonlarca insana ulaşabilme imkanına sahiptir. Ülkemizde yaşayan insanların çoğunun gazeteyi ellerine aldıklarında, ilk önce spor haberlerinin bulunduğu sayfayı okudukları bilinen bir gerçektir.

Spor; centilmenliğe, dostluğa, barışa bir çağrıdır. Spor basınının bu konularda eğitici yazılar yayınlamaya yönelmeleri, spor ahlâkı açısından çok büyük önem taşımaktadır. Büyük kitlelere ulaşabilen spor basını seyirci ve taraftarlara eğitici yazılarla seslenebilmenin yanında, sporun amaçlarıyla ilgili mesajlar yollayarak, onları taraftarı oldukları kulüp adına centilmenliğe davet etmelidirler. Bilhassa "derby" olarak nitelendirilen karşılaşmalardan önce her iki takımın yönetici, sporcu ve antrenörlerinin diğer takım veya maç hakkındaki görüşleri, basın tarafından, taraftarları kışkırtıcı şekilde yansıtılmamalıdır.

Ayrıca gazete yayınlarında bir haberi duyururken kullanılan dil, toplumsal ahlâkî değerleri göz önünde bulundurarak düzenlenmelidir. Ancak üzümlere ifade etmeliyiz ki, spor basını bu konuda yanlış bir tutum içerisindedir.

1992 yılında, UEFA Kupası'nda galip gelen bir takımımızın galibiyet haberini; "Fenerbahçe, Botev'in anasını belledi." (Fotospor, 1992,s,1) şeklinde duyuran bir gazetenin kamuoyuna vereceği ahlâkî mesajlar ne derece eğitici ve faydalı olabilir?

Spor olaylarının kamuoyuna duyurulmasında kullanılan ahlâkî mesajlar, küfre varacak kadar belden aşağı kavramlarla verilmemelidir. Millî maçlarda alınan olumlu sonuçlar toplum olarak hepimizi mutlu etmektedir. Ancak bu mutluluk, bu güne kadar getirdiğimiz bir takım ahlâkî değerleri zedelemektedir. Zira okul dışı faaliyetlerde sporla ilgilenen ve spor olaylarını basından takip eden gençlerin, spor kültürü bu kavramlarla kısıtlı kalacak ve yüce ahlâkî değerler ikinci plana atılmış olacaktır. Spor basını her şeyden önce olayları tarafsız olarak okuyucuya aktarmalı, tarafsızlık ilkesini kendine çıkış noktası olarak almalıdır.

Ayrıca spor alanları dışında, sporcuların yaptıkları ahlâkî değerlerle bağdaşmayan, meselâ; içki, kumar, gece hayatı... gibi ahlâk dışı davranışlar, basında diğer sporcuları özendirecek şekilde verilmemelidir. Spor, her şeyden önce disiplin isteyen bir uğraştır. Bu şekilde yaşayan sporcuların, spor alanlarında günden güne daha başarısız sonuçlar aldıklarından bahsedilerek, diğer sporcular spor basını tarafından bu şekilde yaşamaya teşvik edilmemelidir.

2. BÖLÜM

BEDEN EĞİTİMİ DERSİNDE AHLÂKİ EĞİTİM

2.1. Oyun Kuralları ve Ahlâki Davranış

Kuralları olmayan bir oyun veya spor müsabakası düşünülemez. En basitinden, en karmaşığına kadar her oyunun kendine özgü kuralları vardır. Hatta toplumumuzda "oyunu kurallarına göre oynamak" deyiimi, dilimize iyice yerleşmiştir.

"Oyun kuralları, eylem örnekleri olarak da anlaşılabilir. Çünkü insanlararası ilişkilerin sonucudurlar ve insan eylemlerini düzenler, sınırlandırır. Müsabaka esnasında oyuncuların nasıl davranmaları gerektiğı gibi farklı şekillerde de ifade edilebilirler" (Kähler, 1985, s.7).

Eylem, belli bir amaca yönelik, bilinçli ve planlanarak yapılan insan davranışları şeklinde tanımlanabilir. "Herhangi bir eyleme karar verirken, çeşitli alternatifler arasında bir tercih yapmak durumuyla karşı karşıyayızdır. Bu alternatiflerden birini seçmemiz, eylememizi ahlâk bakımından iyi ya da kötü yapar" (Akarsu, 1970, s.2). Meselâ; bir kalecinin, gol atmak üzere, kendisine doğru gelen rakibini sakatlayacak şekilde yere düşürmesi yerine, golü kurallar dahilinde kurtarmaya çalışması, yaptığı eylemin ahlâkî davranış bakımından iyi ya da kötü olarak değerlendirilmesine yol açar.

Sportif eylemin gerçekleşmesi için verilen kararın bir duygu, bir de mantıkî yönü vardır. Duygu yönü kararın çekiciliğıyle, zihni yönü ise bu kararın gerçekleştirilebilirliğıyle ilgilidir. Gol atmak veya galip gelmek için aşırı şekilde motive olmuş bir sporcu yapacağı eylemde, eylemin zihni yönünü gözden kaçıır. Telaşlanır, soğukkanlılığını kaybeder, acele eder, metanet gösteremez, sabırsızlaşır ve başarısızlığa uğrar.

Oyun kuralları fonksiyonları bakımından, her zaman aynı işlevi yerine getirmezler. Oyunun süresini ve oyun alanının ölçülerini belirleyen kurallarla, faulleri veya fena hareketleri tesbit eden kurallar, kapsam, oyunculara verilecek cezalar ve yaptırımlar yönünden farklıdır.

"Oyun kuralları mantık bakımından yapıcı veya ayarlayıcı kurallar olarak gruplandırılabilir. Yapıcı kurallar, kendileri olmadan olamayacak olan, yeni davranışları belirler veya tanımlarlar. Ayarlayıcı kurallar ise, davranış biçiminin normlaştırılmış hükümleridir" (Kähler, 1985, s.8). Futbol denildiğı zaman

anladığımız şey, bu kelimenin anlamından ziyade, futbol oyununu normlaştıran yapıcı kurallardır. Çünkü bu kurallara uyulmadığı takdirde, futbol denilen oyundan söz etmek mümkün olamayacaktır. Milletlerarası düzeydeki tüm organizasyonlarda, ilgiyle izlenen futbol, yapıcı kurallara göre oynanan bir oyundur. Aynı durum diğer spor branşları için de geçerlidir.

Ayarlayıcı kurallar ise, futbolda olduğu gibi bir faaliyeti düzenlerler. Yapıcı kurallarla tanımlanan futbolda, rakibine kural dışı bir engelleme davranışı içinde bulunan futbolcuya verilecek ceza, ayarlayıcı kurallarla tesbit edilir. Meselâ; rakibine kural dışı tekme atan, küfreden, tüküren veya sözle sataşan bir oyuncunun bu davranışları, ayarlayıcı kurallara göre cezalandırılır.

Çocukların kendi aralarında oynadıkları oyunlarda da durum böyledir. "Çocuk grupları oyundan önce kendi aralarında, yapıcı kuralları tesbit ederler. Bu tesbitte "oyun fikri, sportif yarışma fikri" temeldir. Rakip oyunculara karşı puan kazanmak için, oyunun amacı yapılacak olan sportif müsabakayı da yapılaştırır.

Çocuklar hareket, faaliyette bulunma, heyecan, başarı yaşantıları ve performansı yükseltme zevkleri için sportif faaliyetlerde bulunurlar. Çocuklar tarafından görüşülerek kararlaştırılan (kavilleşilen) bütün kurallar, sadece oyunla ilişkilidir ve amaçlar, kurallar şeklinde somutlaştırılır" (Kähler, 1985, ss.8-9).

Oyunun bozulması ise, mızıkçuların kararlaştırılan kurallara uymaması yüzündendir. Oyun bozanlar, kuralları istedikleri şekilde değiştirdikleri için, arkadaşları tarafından pek istenmezler. Oyunun amacına ulaşabilmesi için tüm oyuncuların kurallara uyması gerekmektedir. Çünkü oyunun amacı, bizzat kendisindedir.

Çocuk oyunlarında dahi isteyen, istediği şekilde oynayamaz. Çocuk, eylemlerini belirli kurallar çerçevesinde gerçekleştirmek zorundadır. Bu daha geniş boyutta, diğer spor branşları için de geçerlidir. Meselâ hentbolda topun elle oynanmasına, boksta rakibe sadece ellerle, rakibinin belirli yerlerine vurulmasına izin verilir. Ayrıca, voleybolda oyuncuların fileye temas etmemesi, futbolda kalecilerin dört adım kuralı gibi kurallar, izin verilen ve verilmeyen eylemleri belirlemektedir.

"Yapıcı kurallar, oyun ve faaliyet özelliklerini (yapılacak eylemleri) tayin etmektedirler. Bir müsabaka, oyuncunun kurallarla belirlenmiş oyun sınırları dahilinde koşması, pas vermesi, sıçraması, gol atması gibi birçok oyun ve faaliyet şekillerinden oluşur. Müsabakanın bu soyut özellikleri ve bir müsabıkın yapıcı eylemleri her şeyden önce müsabakanın yapı elemanlarını oluşturmaz. Ancak, oyun hakkındaki yapıcı kurallar bilindiği takdirde seyirciler oyuncu veya yarışmacının eylemlerini anlayabilirler" (Kähler, 1985, s.9). Meselâ; futbolda ofsayt kuralı (yapıcı

kural) bilinmediği takdirde seyirci, hakemin atılan golü neden ve niçin iptal ettiğini anlayamaz. Bir spor branşında kuralların çok sık değişmesi seyirci, hakem ve oyuncular arasında çatışmalar çıkmasına ve o branşa ilginin azalmasına, seyirci kaybına da yol açar.

Oyun kuralları oyun süresini ve yerini de sınırlandırır. Bir spor alanının bütün ölçüleri, yapıcı kurallara göre önceden belirlenmiştir. Çok amaçlı, kapalı bir spor salonunda çeşitli branşlar için (hentbol, basketbol, voleybol) farklı renkte ve bu branşların amaçlarına uygun çizgiler çizilmiştir. Bunlar yapıcı kuralların uygulanmasına örnektir.

Ayrıca yapıcı kurallar müsabakanın oyun içi sırasını, her oyuncunun başka ilişkiler içinde nasıl davranacağını ve sporcunun spor araçlarını, oyuna yabancı amaçlar için kullanamayacağını da belirler. Meselâ; futbolcuların rakibe zarar verecek kramponlu ayakkabılar giymeleri yasaktır. Futbolcuların giyeceği bu ayakkabılardaki metal çivilerin ölçüleri daha önce kurallarla belirlenmiştir. Buradan da anlaşılacağı üzere, belirli bir spor oyunu oynanmak istendiğinde, her şeyden önce oyundaki eylem özelliklerinin yapıcı ve ayarlayıcı kurallara uygun yapılmış olması gerekir. Yoksa oyun anlamını yitirir.

Oyun denk kuvvetlerin mücadelesi olursa, gerçek oyun niteliğini taşır. Kuralların dışına çıkılması, bu ilkeyi bozar. Bir müsabaka içinde, hangi kurallara uyulması gerektiği sorulacak olursa, buna verilecek cevap, yapıcı oyun kurallarına uyulması gerektiği şeklinde olmalıdır. Tenis veya futbolu oyun olarak ortaya koyan özellikler böylece oyun fikri, oyun süresi, oyun ve eylem nitelikleri ile zaman, mekân ve eylem sonuçlarıdır. Kurallar, oyuncuların ihtiyaçlarıyla ilgilidir ve kural dışı davranışlar, ayarlayıcı kuralları ifade eder. Oyun kurallarıyla, oyunda şans eşitliği sağlanmış olur. Bu, okuldaki sportif müsabakalar için de geçerlidir. Yani oyunda, oyunculardan hakkaniyet ölçülerine göre davranmaları beklenir.

Okul içi müsabakalarda her öğrenci kendi düşüncesine göre, farklı amaçlar için oynar. Meselâ, müsabaka şeklindeki sınavda, bazı öğrenciler iyi not alabilmek için, daima gol atmak isterler. Bazıları ise, okulda kazanacakları olumlu sonuçları düşünürler. Özellikle okul takımında bulunan öğrenciler, bu ayrıcalıktan yararlanarak, okudaki diğer derslerden başarısız oldukları halde, sınıf geçmeye hakları olduğunu düşünürler. Çünkü genellikle beden eğitimi öğretmenleri, en yüksek notları sınava bile almadan bu öğrencilere verirler. Ayrıca öğretmenler, bu öğrencilerin diğer derslerden iyi not almalarını sağlamak amacıyla ellerinden geleni yaparlar. Bu öğrencilere iltimas yapılmasını beklerler. Bu da sporcuları diğer derslerden soğutabilmektedir. Bunların dışında kalan öğrenciler ise, oyun bittikten

sonra öğretmeninin sadece mükâfat veya takdir verdiğini görerek hayal kırıklığına uğrar.

Öğrencilerin kafasındaki düşüncelerle, oyun arasında sıkı bir ilişki olduğu, verdiğimiz örneklerde açıkça görülmektedir. Öğrencilerin düşünceleri ne olursa olsun, başarılı olabilmek için, oyunun yapıcı ve ayarlayıcı kurallarına uymaları gerekmektedir.

İster çocuk oyunlarında, ister okul içi sportif faaliyetlerde, isterse daha geniş boyutta profesyonel karşılaşmalarda olsun, taraflar belirli kurallar içerisinde birbirlerine üstünlük sağlamaya çalışmaktadır. Bu üstünlük sağlama çabaları ve sonuçta ortaya çıkacak olan çatışma, ayrıca bir müsabakayı da yapılandırır. "Müsabaka bir tür özel çatışmadır. Çatışma objektif ve subjektif zıtlıklarla ifade edilen elemanların ilişkisi olarak tanımlanabilir. Sportif çatışmanın hedefi, müsabaka içinde her iki taraf için aynıdır; kazanmak" (Kähler, 1985, s.10).

Normal olarak bir oyun içinde iki takımın kazanması mümkün değildir. Sadece bir takım galip gelebilecektir. Takımların eşitliği bozma çabaları, sportif çatışmayı beraberinde getirecektir. "Oyunda yapılacak işbirliğinin şekli de kurallarla belirlenmiştir. İşbirliği kavramının bir takım içinde, oyun arkadaşlarıyla beraber çalışmayı ifade etmesine karşılık, rakipler arasındaki mevcut olan ilişki ise, çelişkili işbirliği olarak tanımlanabilir" (Kähler, 1985, s.11). Buradan da anlaşılacağı üzere, oyun içerisinde rakiplerin birbirlerine üstünlük sağlama çabaları, sportif çatışmayı meydana getirmektedir. Ayrıca rakip takımı yenmek için, aynı takıma mensup oyuncuların, birlikte yardımlaşmaları sonucu doğan işbirliğine karşın, rakip oyuncular arasında oluşan çelişkili işbirliği ise oyunun, oyun olarak ortaya konmasına imkân verir.

Bir müsabakada iki rakip takımın karşılaşması ve birbirlerine kurallar dahilinde üstünlük sağlamaları esastır. Galibiyet, ancak diğer takımın yenilmesiyle mümkün olur. Müsabaka esnasında rakipler eşit şartlar altında mücadele etmek zorundadır. Çünkü müsabakada eşitlik söz konusuysa denge vardır. Bu da sporun gerçek ruhunun tezahüründen başka bir şey değildir. Meselâ; ağır siklet güreşçisiyle, hafif siklet güreşçisi güreştirilirse, bu müsabaka olarak değerlendirilemez. Böyle bir müsabaka yani kazanacak olan önceden bilindiği müsabakalar pek ilgi çekmez. Seyirciler böyle müsabakalara gitmekten hoşlanmaz. Çünkü müsabakanın ruhunu oluşturan duygusal gerginlik ve coşku bu tür müsabakalarda eksiktir.

Oyunda dengeyi sağlayabilmek için oyuncuların kazanma şartlarının aynı olması zorunludur. "Kazanma şansındaki eşitliğin anlamı, yalnızca galibiyetle ifadesini bulan oyun yeteneği yüzünden olursa, bir değer taşır. Oyundaki eşitsizlik, sadece takımların oyun yeteneklerine dayalıdır ki, bu da fırsat eşitliğini sağlar.

Bütün oyuncular için geçerli olan oyunun yapıcı kuralları, şans eşitliğini beraberinde getirir. Rakiplerinin aleyhine olan kişisel çıkarlar ve izin verilmeyen menfaatler ise, ayarlayıcı kurallarla tekrar dengelenir" (Kähler, 1985, ss.11-12). Meselâ; futbol ve hentbolda olduğu gibi, rakibini formasından ya da şortundan çekerek, onun hareketlerini engelleyen ve kendi lehine haksız bir avantaj sağlayan sporcunun bu hareketi, sportmenliğe uygun olmadığı için hakem tarafından cezalandırılacaktır.

Şans eşitliğine dayalı adil bir oyunun oynanabilmesi için, müsabakada, oyuncuların her şeyden önce centilmence bir tavır takınmaları gerekmektedir. "Centilmenlik kavramı, oyuncuların spor durumlarında, oyun eylemlerini, adalet ve şans eşitliği temeline dayanarak yapmaya yöneltir. Bu yüzden oyunculardan eylemlerini centilmence, ölçülerine göre ayarlayarak davranmaları beklenir. Bu açıdan kurallar, oyunculara arzu edilen amaçlarına ulaşmak için yardımcıdır" (Kähler, 1985, s.12).

Centilmenlik, spor ahlâkının temel ilkesidir. Her şeyden önce sporun anlamını kaybetmemesi ve hatta anlam kazanabilmesi için, tüm sporcular, bu ilkeyi temel olarak kabul etmelidir. "Kurallara uygun olmayan davranışlar, yani yumruklar, tekmeler veya fauller oyundan sayılmaz. Fauller için ayrı ayrı kurallar tespit edilmiştir ancak, falün kendisi oyun eylemi olarak tarif edilmemiştir.

Oyun kuralları bir yerde mecburî norm olarak da tanımlanabilir. Mecburî normlar, oyun kurallarında yasaklar olarak karşımıza çıkarlar" (Kähler, 1985, s.13). Meselâ, futbolda ofsayt kuralı (12. kural) çiğnendiği zaman oyun durdurulur ve ilgili oyuncu ikaz edilir. Aynı durum, beden eğitimi dersindeki kararlar için de geçerli olabilmektedir. Derste öğretmen oyun hakkında verdiği talimatlarla yapıcı ve ayarlayıcı kuralları belirler ve öğrencilerden bu kurallara uymalarını bekleyebilir.

"Müsabaka kurallarına uyma beklentisine soyut norm denir. Bu normlar yazılı kurallarla ilgilidir. Adil, centilmen ve şans eşitliğini göz önünde bulunduran sportif bir müsabakada resmî oyun kurallarına uyma davranışları beklenemez. Meselâ; kazanmak istemeyen bir futbol takımı, resmî oyun kurallarını ihlâl etmez ancak her gözlemci veya seyirci bunun spor ahlâkına aykırı olduğunu söyleyebilir" (Kähler, 1985, s.14). Bu tür davranışlar kurallara uygun olsa dahi spor ahlâkı açısından olumsuz etkilere yol açabilir.

Ünlü bir kalecinin anısı, bu konuda bize fikir verebilir:

"2-1'lik Cezayir yenilgisi ve 1-0'lık Avusturya galibiyeti rezil sonuçlardı. Bu uğursuz oyunda gerçekten sadece sonuç için oynanmıştı. 1-0 iki takımın da işine gelen skordu. Hem Avusturya devam edebiliyordu hem de biz. Kesin bir kararlaşırma, planlanmış bir şike yoktu, ama bir tür sessiz anlaşma, kavilleşme vardı. Breitner bana açıkça; "1-0 bize yeter"

demmişti. Bir gol attık ve hemen geri çekildik. Avusturyalılar kendi yarı sahalarının dışına çıkmaya bile cesaret edemiyorlardı. En zor kurtarışımı bir Alman oyuncunun geri pasında yaptım. Gülünç. Maçtan sonra stadyumdaki İspanyol seyirciler mendillerini salladılar. İspanya'da boğa güreşlerinde bunun anlamı şudur; "Evine git. Sen korkak bir faresin." Bu hem Almanlar, hem de Avusturyalılar için geçerliydi. Sahada sadece gezinen 22 oyuncu içindi. Utanmıştım." (Schumacher, 1987, s.49)

Bu ifadeler de, bu tür davranışların seyirciler tarafından tasvip edilmediğini vurgulamaktadır. Çünkü her iki takımın da kazanmak istemesi, heyecanı garanti eder. Bu yüzden seyirciler oyunda takımların karşılıklı olarak güçlerini kıyaslamalarını bekler. Ayrıca bir oyuncu; "rakibi kadar oyuna tahammül etmek, heyecan duymak ve heyecanı sürdürmek, bizzat kendisi için oyunu ciddiye almak, rizikoya girmek, kuvvet ve dayanıklılığını denemek, ispatlamak zorunda kalsa bile, oyunun mânâsını paylaşmalıdır.

Oyuncu, ciddiyetle oynamak, yarışmak, rakibine zarar vermek istemeden onu mağlup etmek zorundadır. Böylece bir oyuncudan yapıcı kurallarla belirlenmiş çerçeveye içerisinde, oyuncu rolünü yerine getirme sorumluluğu da beklenir" (Kähler, 1985, s.15).

Buradan da anlaşılacağı gibi sporcu her şeyden önce yaptığı işi lâıyıkıyla yerine getirebilmelidir. Bütün bunlara rağmen centilmenliğin bozulduğu bazı istisnaî haller de söz konusu olabilir. Meselâ; futbolda kendi takımı lehine avantaj sağlamak ve zaman kazanabilmek amacıyla topu dışarıya veya geri pas olarak kalecisine veren futbolcunun bu davranışı, centilmenlik dışı bir hareket olarak kabul edilebilir.

"Centilmenlik büyük ölçüde resmî oyun kurallarının korunmasıyla ilgilidir. Olması gereken norm anlamında centilmence davranış nicelikten çok, nitelikle ilgilidir. Ancak centilmenlik bazen informel norm olarak da kabul edilebilir. Son yıllarda performans sporlarının bazı alanlarında profesyonellik ve ticarileşme görülmüş ve galip gelme isteği informel centilmenliğe bağlanmıştır.

Centilmenlik kavramı, oyun kurallarıyla belirlenmiş alanlar içerisinde adil, denk, şansların eşitliği ve oyuna katılanların hepsi için doyurucu bir oyunu gerektirir. Centilmenlik öncelikle, kurallara uyma beklentisini (mecburiyet normu) ikinci olarak da yalın kurala uymayı (olması gereken norm) aşan belirli davranışları yapmayı gerektirir" (Kähler, 1985, s.16).

Oyun durumlarında yazılı oyun kurallarına karşı yapılan saygısızlıkların cezalandırıldığını, buna karşılık olması gereken norm olarak centilmenliğe zıt olan eylemlerin meselâ, rakibe gizlice atılan tekmelerin, edilen küfürlerin büyük ölçüde cezasız kaldığı görülmektedir.

Kısaca sporculardan ahlâkî davranış olarak müsabakalarda centilmence mücadele etmelerinin gerektiği söylenebilir.

Fakat ülkemizde her spor branşında amatör sporcudan, profesyonel sporcuya kadar tüm sporcuların yüzde kaç, gerçekten sporda ahlâk timsali olabilecek niteliklere sahiptir?

Her sporcu meşhur sporcu olmayı arzulamakta, büyük sporcu olmaktan kaçınmaktadır. Sporumuzun meşhur sporcuya değil, büyük sporcuya ihtiyacı daha çoktur. Her spor branşının kendi kahramanlarını yetiştirmesi o branşın hedefleri arasında olmalıdır. Spor kahramanları, yaptıkları spor branşından alacağı olmayanlardır. Cebini doldurmayı düşünen, mevkiî, makam, para, mal-mülk için o sporu yapanların, o branşa verecekleri hiçbir şey yoktur. Bu bakımdan oyuncularımızın ne kadar centilmence davrandıkları ve beden eğitimi dersinin bu amaca ne ölçüde hizmet edebildiğinin belirlenmesi, çalışmamızın amaçlarından biridir.

2.2. Oyun Kurallarına Uyma Mecburiyeti

Daha önce belirttiğimiz gibi spor bir kurallar sistemidir. Oyun kuralları olmadan, müsabakalarda sporcuların yaptıkları eylemleri değerlendirmek mümkün olamaz. Dolayısıyla insanlararası ilişkilerde de kurallar, normlar ve değerler, daima bu ilişkilere bir anlam kazandırır. Kısaca sosyal hayat, kuralsız düşünülemez.

Yapıcı oyun kuralları, yazılı oyun kurallarıdır ve sporcuların kurallara uyma sorumluluğunu mantikî olarak kendilerinde taşırlar. Meselâ, futbol oyun kurallarına uyma sorumluluğu bu ilkedен güç alır. Çünkü kuralları olmayan bir futbol oyunu düşünülemediği gibi hiçbir spor müsabakası da düşünülemez. Fakat bu kurallar, bir oyuncunun sorumluluğuyla da ilgili değildir.

Kurala uyma eylemi, somut oyun kurallarından bağımsız olarak, sporcuların sahip olduğu ahlâkî yargılardan güç alır. Yani oyun kuralları yazılıdır ve tek başına bir şey ifade etmez. Bu kuralların bir anlam kazanması, ancak oyuncuların ortaya koydukları ahlâkî davranışlar yoluyla olur. Çünkü Piaget, "ahlâk bir kurallar sistemidir ve ahlâk gelişiminin temelini bireyin bu kurallara saygıyı nasıl geliştirdiğini ortaya koyarak inceleyebiliriz" der (Çileli, 1986, s.31). Buradan şu sonucu çıkarmak mümkündür; her ahlâk bir kurallar sistemidir ve her ahlâkî davranışın varlığı, sporcunun bu kurallar için hissettiği saygıda yatar.

Saygı, sevgi ve hayranlık duygularının karışımıyla ortaya çıkan bir duygudur ve içinde korku yoktur. Saygı daima kişiden daha yüksekte, güçlü, anlamlı,

değerli olanlara yöneliktir. Dış otoritelerle sağlanan bağlılıkta saygı değil, korku daha fazladır.

Yazılı oyun kuralları muhakkakki içeriklerine göre, ahlâkî olarak tanımlanamazlar. Bunlar daha çok centilmenlikle geçerlilik kazanan ayarlayıcı kurallarla ilgilidirler. Yapıcı ve ayarlayıcı kurallar, çocuk bilinci açısından önemsizdir. Çünkü ilk merhaleden "çocuk ahlâk kurallarının mânâsını anlayamaz, kural çocuğun bilincinde duyduğu bir şey değildir, aksine bilinç dışı bir şeydir" (Şemin, 1968, s.12). Bu oyun kuralları açısından da geçerlidir. Çünkü çocuklar oyun kurallarını yetişkinlerden ve büyük çocuklardan öğrenirler. Çocuklar oyun vasıtasıyla kurallarla karşılaşır ve kurallara saygı gösterilmesi ve uyulması gerektiğinin bilincine varırlar. Amaca ulaşmak için oyun kurallarına göre oynamak gerektiğini görürler.

Oyuncunun kurallara uyabilmesi için her şeyden önce kural bilincine, yani oyun kurallarına ait bir tasavvura sahip olması gerekir." Kural bilinci, kurallara göre davranabilme yeteneğidir. Bu bilinç, ahlâkî açıdan önemli olan eylem çatışmaları şeklinde, ahlâkî yargılarda ve ahlâkî davranış temellendirmelerinde ifadesini bulur. Ahlâkî açıdan önemli olan şeyler, eylem çatışmalarıdır" (Kähler, 1985, s.16).

Müسابakalardaki eylem çatışmalarının ahlâkî değerlere uygun bir şekilde cereyan edebilmesi, oyuncuların kurallar hakkında bir tasavvura sahip olmalarıyla mümkündür. Ayrıca eylemlerini sahip oldukları ahlâkî yargılar doğrultusunda gerçekleştirerek, ahlâkî açıdan olumlu davranışlarda bulunmaları beklenir. Ahlâkî yargılar çocuk büyüdükçe bilinç elemanı olmaktan çıkar ve düşünce elemanı olur.

Okul içi müsabakada, oyundaki bir öğrenci oyun kurallarına uyma mecburiyeti yüzünden "kendi çıkarına göre davranma veya arkadaşına zarar verme gibi durumlarla karşılaştığı takdirde, ahlâkî açıdan önemli bir eylem çatışmasına girer. Eylem çatışmasının ahlâkî açıdan önemli bir özelliği de, üzerinde anlaşılabilir kuraldan sapma durumunda, kural dışı harekette bulunan sporcunun cezalandırılmasıdır. Bu yüzden oyunda kurala uyma çocuk ve gençler açısından ahlâkî eylem olarak kabul edilebilir" (Kähler, 1985, s.17).

Ahlâkî eylem olarak kabul edildiği takdirde, kurala uymak mecburiyet olmaktan çıkar ve öğrenciler kendiliklerinden uyarlar. Önemli olan bu bilinci öğrencilere verebilmektir. Bu yüzden okulda uygulanan beden eğitimi dersinde öncelikle ahlâkî kurallarla ilgili bilincin subjektif sorumluluk duygusu olarak çocuğun vicdanında yer etmesini sağlamaya önem verilmelidir. Böylece sporcu kendi eylemlerinin sorumluluğunu taşıyabilecek yüce değerlere göre davranabilecek şekilde eğitilmelidir.

2.3. Ahlâki Davranış Olarak Kural Bilinci ve Gelişim Aşamaları

Çocuklarda kural bilincinin gelişimi hakkında çeşitli görüşler ortaya konmuştur. Bunlar "psikanalitik görüş, öğrenme teorisi ve zihinsel gelişim psikolojisi görüşleridir.

Zihinsel gelişim alanında, fikirleriyle en kapsamlı ve inandırıcı açıklamayı getiren Jean Piaget, ahlâkî yargının gelişimini de ilk kez en sistemli şekilde "Çocuğun Ahlâkî Yargısı" (Moral Judgement Of The Child) (1932) adlı eseri ile açıklamaya çalışmıştır. Onu izleyerek başlı başına bir Ahlâk Gelişim Kuramı geliştiren Lawrence Kohlberg de geliştirdiği Ahlâk Gelişim Kuramı'nın temellerini Piaget'nin, Zihinsel Gelişim Kuramı'nın oluşturduğunu belirtmektedir" (Çileli, 1986, ss.15-22). Biz de bu yüzden çocuklardaki kural bilincinin gelişimini zihinsel gelişim psikolojisi kuramı yaklaşımına göre araştırmamızda açıklamaya çalışacağız.

"Piaget ve Kohlberg (1958) kural bilincinin öğrenilmesini deneysel olarak destekleyen çalışmalar yapmışlardır. Bu sınıflandırma, ilk defa Landau tarafından spora ve spor öğretimine aktarılmıştır. Kurallara göre davranmanın temelleri bir taraftan zihni şartlara, diğer taraftan rolünü benimseme yeteneğine bağlıdır" (Kähler, 1985, s.8). Kohlberg ahlâkî kural bilincinin, evrensel geçerliği olan birbirinden farklı altı aşaması olduğunu ileri sürer (Tablo 7).

TABLO 7. Ahlâki Kural Bilincinin Gelişim Aşamaları (Kohlberg'e göre)

Zihni şartlar	Ahlâk Bilincinin Aşamaları	İyi ve Adil Hayat Fikri	Yaptırımlar	Geçerlik Alanı
II a	Ceza ve itaate yönelme	İtaatle en yüksek hazza ulaşma	Ceza (maddi mükafatlardan mahrumiyet)	Tabii ve sosyal çevre (farklılaşmamış)
Somut işlemsel	Dolaylı hedonizm	Eşitliği sağlayarak en yüksek hazza ulaşma		
Düşünce				
II b	İyi çocuk olmaya yönelme	Doğurucu etkileşimlerin somut ahlâkiliği	Utanma (mahcubiyet) (sevgi ve sosyal takdirden yoksunluk)	Birinci dereceden önemli kişiler grubu
Somut işlemsel	Kural ve düzene yönelme	Bilinen norm sisteminin somut ahlâkiliği		Siyasi kuruluşlara mensubiyet
Düşünce				
III	Sosyal sözleşme Meşruluk	Vatandaşlık hürriyeti ve sosyal yardımlaşma	Suç (vicdan tepkisi)	Genellikle hukuka dayalı arkadaşlıklar
Soyut işlemsel	Ehrensel ahlâki ilkelere yönelme	Ahlâki hürriyet		Genellikle özel kişiler
Düşünce				

Tablo 7'ye göre ceza ve itaate yönelme aşamasında "davranışın sonuçları, o davranışın iyi ya da kötü olduğunu tayin eder. Cezadan kurtulma ve yetkiye karşı tam riayet kendi başına değerlidir. Başın derde girmemesi önemlidir" (Kağıtçıbaşı, 1979, s.254). Bu aşamada cezadan kaçınmak ve itaatli olmak önemlidir. Çocuk başını derde sokmamak için büyüklere itaat etmektedir. Kuralın kendisi önemli değildir. Önemli olan yapılan davranış sonucu ceza almamaktır.

Dolaylı hedonizm aşamasında "doğru davranış kişinin gereksinmelerini tatmin eden davranıştır. Pragmatik alışveriş kavramı (sen bana yardım edersen, ben de sana yardım ederim) anlayışı hakimdir. Ayrıca sevgi, bağlılık ve adalet geçerlidir" (Kağıtçıbaşı, 1979, s.255).

İkinci aşamada kişinin kendi menfaatlerine yarayan kurallara uyduğunu görüyoruz. "Hedonizm (hazcılık), yaşamın anlamını hazda bulan dünya görüşü"dür (Akarsu, 1979, s.90). Ancak, çocuk davranışında hedonizm dolaylı bir şekilde meydana çıkar. Ayrıca her iki aşamada da birey, kendi eylemlerinin yarattığı maddî haz yahut kuralları koyan kişilerin otoriteleri doğrultusunda kurala uymaktadır.

Üçüncü aşamada, yani iyi çocuk olmaya yönelme aşamasında "iyi davranış başkalarını memnun eden, onlara yardımcı olan ya da onlar tarafından takdir edilen davranıştır. Yaygın davranış normlarına uyma ön plandadır. Davranış niyete göre değerlendirilir, "iyi niyetli olmak" önem kazanır" (Kağıtçıbaşı, 1979, s.255). Bu aşamada çocuklar için, çevre tarafından sevilen, iyi, namuslu kız veya erkek çocuk olmak önem kazanmaktadır. Doğru davranma nedenleri ise şöyle sıralanmıştır; "kendi gözünde ve çevrenin gözünde iyi olma gerekliliği, başkalarını düşünme, "Altın Kural"a "The Golden Rule" bağlılık, kendisini karşısındakinin yerine koyarak, iyi davranılmayı beklemek" (Çileli, 1986, s.49). Ayrıca bu aşamada sevdikleri kişileri küstürme veya hayâl kırıklığına uğratma korkusu yüzünden çocukların kurallara uyduklarını görüyoruz.

Dördüncü aşama, yani kural ve düzene yönelme aşamasında "yerleşmiş kuralları ve sosyal düzeni korumak önemlidir. Doğru davranış "görevini yapmak"tır. Kurulu sosyal düzen kendi başına değerlidir" (Kağıtçıbaşı, 1979, s.255). Bu aşamada, otorite, normlar ve belirlenmiş sistemler çocuktaki ahlâkî yönelmenin sınırlarını çizer. Ayrıca çocuktaki görev sorumluluğu ise, sosyal ve ahlâkî sistemin kurallarını koruma arzusu olarak açıklanabilir.

Görüldüğü gibi üçüncü ve dördüncü aşamalarda doğrudan doğruya ilgili kişi, grup veya milletin beklentilerine uygun değerler geçerlik kazanır. Çocukta kendinden çok diğer kişi ve sosyal kurumlara uygun değerler oluşur. Meselâ; anne, baba, öğretmenler ve arkadaşlarla iyi ilişkiler kurulmaya çalışılır. İyi çocuk olmaya yönelme aşamasının aksine kural ve düzene yönelme aşamasında kurumlara ve

ikincil gruplara meselâ, okul, çocuk kulüpleri ve spor kulüplerine uyum söz konusudur.

"Ila somut işlemsel düşünce ve Iib somut işlemsel düşünce seviyelerinde, eylem motifleri kültürel geleneklere ve sosyal kurumlara bağlıdır. Bu seviyelerdeki çocuğun şahsî olarak kurala doğrudan doğruya uymada otoriter kişi veya iç dünyadaki norm sistemleri tarafından yönlendirilmesine Piaget "heteronomi" adını verir. Heteronomi kavramı ise, baskı ahlâkını ifade eder" (Kähler, 1985, s.9).

Görüldüğü gibi bu iki seviyede çocuklarda bir kural bilinci yerleşmemiştir. Çocuklar kurallara uymak zorunda bırakıldıkları için böyle davranırlar. "Ufak çocuklarda bir itaat ahlâkı vardır. Bu, kuralların ferde yaptığı zorlu baskıya dayanır. Bu ahlâk anlayışı 7-8 yaşlarına kadar devam eder.

Çocuk ahlâk kurallarını bilinç dışı mutlak değerler gibi algılar. Bunlar büyükler tarafından zorla verilen şeylerdir. Çocuk bir şeyin fena olduğunu anlamadan, yetişkinin emrine göre hareket eder. Bir şeyi yapmak fenadır, çünkü yetişkinler bunun fena olduğunu söylerler. Bir kurala uymayan kişiye ceza verilir. Kişiyi eğiten, itaatli kılan cezadır. Bu merhalede çocuk, ahlâk kurallarının mânâsını anlayamaz. Çocuk, kurala uyar, çünkü yetişkinden korkmaktadır. İşte bu P. Bover'nin söz konusu ettiği ahlâk, çocuktan yetişkine giden tek taraflı bir saygıya dayanan, ahlâkîyet şeklidir, "baskı ahlâkıdır" (Şemin, 1968, s.12).

Heteronomi yetişkinler veya başka kurumlar tarafından çocuklara yapılan baskıyı ve onların kurala tek yanlı bir saygıyla ve zorla yaptıkları ahlâkî davranışları kapsar. Belirli bir yaşa kadar çocuklar kuralları bir dışı otorite tarafından zorla konulmuş, çiğnenemez dış baskı olarak kabul etmektedir. Bu hususta kurala uyma sorumluluğu, cezadan sakınma veya bu otoritelerle iyi ilişkiler sürdürme arzusundan kaynaklanır.

Çocuk, ancak üçüncü seviyede yani soyut işlemsel dönemde dış baskılardan uzak, kendi iradesiyle kurallara uymaya başlayabilir. Bu seviyede çocuk otonom ahlâk (hayır ahlâkı) seviyesine ulaşabilir. "Uygun bir şekilde eğitildiği takdirde 11-12 yaşlarında çocukta hayır ahlâkı, iyilik ahlâkı görülür. Yani çocuk, kuralı vicdanının verdiği bir karar şeklinde kabul etmeye başlar (Şemin, 1968, s.12).

Çocuğun belirli bir yaştan sonra heteronomiden (baskı ahlâkı), otonomiye (özgür ahlâk) yöneldiğini görüyoruz.

Beşinci aşamada, sosyal sözleşme ve meşruluk aşamasında "doğru davranış, insan hakları ve toplum yararı gözetilerek, toplum tarafından incelenip kabul edilmiş ilkelere uygun davranıştır. Bireylerin fikir ve değerlerinde farklılıklar gösterdiği bu devrede iyi anlaşıldığından, görüş birliğine varma teknikleri önemsenir. Ancak doğru ve yanlışın kişisel değer sorunu olduğu da kabul edilir.

Yasal görüş kabul edilmekle birlikte, topluma daha fazla yarar sağlayabilmek için, yasaların değişebileceğine inanılır, bu bakımdan dördüncü aşamadan farklıdır" (Kağıtçıbaşı, 1979, s.255).

Sosyal sözleşme ve meşruluk aşamasında, ahlâk kuralları toplumsal iletişimi sağlayan bir araç olarak değerlendirilir. Çünkü kuralların herkesin iyiliğine ve faydasına hizmet ettiğine inanılır.

Evrensel ahlâkî ilkelere yönelme aşamasında, yani 6. aşamada "doğru ve yanlış, sosyal düzenin yasa ve kurallarıyla değil, kişinin kendi vicdanıyla ve kendi geliştirdiği ahlâk ilkeleriyle tanımlanır. Bu ilkeler somut ahlâk kuralları olmayıp, genel soyut ilkelere dir. Bunlar, evrensel adalet ilkelerini, insan haklarının eşitliğini ve insana saygıyı içerebilirler" (Kağıtçıbaşı, 1979, s.256).

Altıncı aşamada, bütün insanlığın yönelmesi gereken, evrensel ahlâk ilkeleri ortaya çıkar, "bu düzeyde hak, Kohlberg'e göre, kişinin kendisinin seçtiği evrenselliğe, tutarlığa ve mantıksal kapsama dayalı ahlâk prensipleriyle uygunluk halindeki vicdanın verdiği karar olarak tanımlanmaktadır" (Şemin, 1979, s.15).

Soyut işlemsel düşünce seviyesinde fert kendi iradesiyle karar verir ve kurallara uymak, artık onun için bir ihtiyaçtır. Böylece kişi kendi "otonom ahlâkında veya rol teorisi görüşünde (ben) kimliğine ulaşır. Kural, "karşılıklı uzlaşmaya dayalı bir yasa" olarak görülür" (Kähler, 1985, s.11). Böylece özgür olarak karar verebilen bireyler, kuralların insanlararası ilişkileri düzenlediğini ve bu kuralların insanlık yararına daha da geliştirilip, değiştirilebileceğini kavrarlar.

"İlk iki seviyede öğrenci veya oyuncu, müsabakada hangi kuralların geçerli olduğu konusunda, bir tasavvura sahip olur. İkinci seviyede kişi gayretinin sebebini anlayabilir, meselâ, gruplara, takımlara, topluluklara katılmadan dolayı ortaya çıkan sorumluluklarını kabul etme ve onlara uymayı öğrenir. Bu da rollerin içeriğinin ve norm sistemlerinin bilinmesi ve anlaşılmasını gerektirir. Böylece çocuk olması gereken ve istenilen arasındaki farkı ayırtmayı öğrenir. Muhakkakki oyuncular kural hakkında bir fikre sahiptir ancak onunla özdeşleşme çok sınırlıdır" (Kähler, 1985, s.12).

Daha önce de belirttiğimiz gibi; IIa ve IIb somut-işlemsel düşünce seviyelerinde oyuncu, sadece kurallar hakkında bir fikir edinebilmiştir ve ikincil gruplarla olan ilişkileri sebebiyle kurallara riayet etmektedir. Fakat kurallarla tam olarak bir özdeşleşme söz konusu değildir.

Altıncı aşamada yani evrensel ahlâkî ilkelere yönelme aşamasında, "bütün hukukî veya özel kişilerin faydasına yönelik kurallar, ilgililerin büyük ölçüde uzlaşmasını gerektirir ki, bunu ancak otonom davranan kişiler yapabilirler. Bu seviyede kişi kurallarla özdeşleşir ve diğerlerinin de, kurallara dikkat etmesine ve

kendisi gibi onlara uymasına önem verir. Burada vicdan kuralından da söz edilebilir ki, vicdan doğru ve yanlış davranışın değerlendirilmesinde bir iç mercî olarak da tanımlanabilir" (Kähler, 1985, s.13).

Dolayısıyla insanların kurallara karşı saygı duyması, onlara kendi benliğiyle uyabilmesi için, bireylerin otonom bir ahlâka sahip olması ve kural uygularken vicdan kavramına göre hareket etmeye çalışması gerekmektedir. "Vicdan; ahlâkın tohumlarıdır. Bu tohumların çimlenip, mahsul vermesi için vazife denilen bir tarlaya ihtiyaç vardır. Ve disiplin denilen makina lâzımdır" (Türkmen, 1958, s.123).

Görüldüğü gibi, ahlâkî davranışın temelinde vicdan özgürlüğü yatmaktadır. Ayrıca üçüncü seviyede kişi, "her türlü dış baskıdan bağımsız olarak bir ideali zorunlu olarak kabul ettiği zaman, ahlâkî otonomi vardır. İnsan gerçek özgürlüğe, ahlâk kurallarını vicdanının verdiği emirler gibi algıladığı zaman kavuşur" (Şemin, 1968, s.13).

Altıncı aşamada vicdan kuralına göre hareket etmeye başlayan çocuk, kuralların mânâsını anlamış ve onunla özdeşleşmeye başlamıştır. Bu sebeple çocuk müsabakada kendini diğer oyuncu ve arkadaşlarının yerine koyar ve onları anlamaya muvaffak olur. Daha önceki aşamalarda kendi çıkarlarına göre davranan ve egosantrizmin (merkezciliğin) etkisinde kuralları uygulayan çocuk, kendi değerleri ve sosyal değerler arasında ayırım yapamaz. Egosantrizm (ben merkezilik), "kendini evrenin merkezi olarak görme eğilimi şeklinde tanımlanmıştır (Meydan Larousse, 1969, s.282).

Egosantrizm aşamasında çocuk, kuralların sadece kendi yararına konulduğunu, istediği zaman bu kuralları kendi menfaatleri doğrultusunda değiştirebileceğini düşünür. Ancak altıncı aşamada çocuk, kendini başkalarının yerine koyarak kuralları ortak bir tavır içerisinde uygulamaya başlar. Kendini başkalarının yerine koyarak "onların görüş açılarını" görüş açılarını ve tavırlarını anlama sürecine "rol üstlenme" denir. Aynı şekilde rakibinin kendisine yaptığı yaralayıcı bir faulün etkisiyle canı yanan sporcu aynı hareketi kendisi başka bir oyuncuya yapmak istemeyecektir veya herhangi bir oyun kuralını gizlice ihlâl eden oyuncunun sonuçta elde ettiği haksız bir galibiyeti içine sindiremeyen bir oyuncu, bu hareketi başkalarına yapmaması gerektiğinin bilincine varacak ve onu eyleme dönüştürecektir.

"Rol alma yeteneği de sosyal ilişkilerde perspektif prensibi olarak kabul edilir. Meselâ; aynı topla oyanamak isteyen sekiz yaşındaki iki çocuk, birbirlerinin topu aynı şekilde istediğini kavrayarak, her ikisinin de istediğini belli ölçüde

karşılayabilecek en adil çözüm olarak, paylaşma fikrine ulaşırlarsa, yeni bir rol alma evresi, yeni bir ahlâkî yargı evresi ile sonuçlanmış olur" (Çileli, 1986, s.46).

İnsan başkalarının rol veya görüş açılarını üstlenerek hareket edebilirse, ahlâkî yargılarını akıllıca verebilecek duruma gelebilir. Bu nedenle beden eğitimi dersinin amaçlarından biri de öğrencileri ahlâkî gelişimin alt aşamalarından ve bu aşamalardaki ahlâkî değerlendirmelerden daha üst aşamalara çıkarmak olmalıdır.

Kähler, Kohlberg'in ileri sürdüğü ahlâkî kural bilincinin gelişim aşamalarına dayanarak, sporcularda kural bilincinin nasıl geliştiğini gösteren bir aşama modeli geliştirmiştir. Bu aşam modeli Tablo 8'de gösterilmiştir.

TABLO 8. Kural Bilincinin Gelişim Aşamaları (Kâhler'e göre)

Kural bilincinin Seviyesi	Ahlâki Gelişim Aşamaları (Kohlberg)
Seviye I. Kural Bilgisi Öğrencinin hangi kuralların geçerli olduğu konusunda bir bilgisi vardır	Egosantrik Görüşler <u>Aşama 1</u> : Kurala Uymak iyidir. Kuralın aşılması cezayla engellenir. İtaatin bizzat kendisi değerlidir. Kişilere ve eşyalara maddi zarar vermemelidir. <u>Aşama 2</u> : Kurallara kendi çıkarları ve ihtiyaçlarına karşılacağı ve diğerlerine de aynı şeyi yaptığı için herhangi birisinin doğrudan menfaatine ise o zaman uyulur. Adalet aynı değerde bir alışveriş, bir eylem veya uzlaşma olursa söz konusudur.
Seviye II. Kural Anlayışı Öğrencinin kuralın ne olması gerektiği konusunda bir bilgisi vardır	Başkalarıyla ilişkideki Ferdin Görüşleri <u>Aşama 3</u> : Yakın ilişkilerin rol beklentilerine uygun olduğu için, kurallara uyulur. İyi, tertipli olma, güvenilir, sadık, saygılı ve ve minnettarlık önemlidir. <u>Aşama 4</u> : Kabul edilen ve yerine getirilmesi istenilen sorumluluklar için kurallara uyulmalıdır. Bütün olarak toplumun veya grupların refahını, çıkarını korumak gerekir.
Seviye III. Vicdani Kural Öğrencinin kuralları düşünce ve davranış elemanı yapması	Toplumun Bir Üyesi Olan Kişilerin Görüşleri <u>Aşama 5</u> : Bir toplumun temel hakları, değerleri ve yasaklarını korumak, doğru davranışlardır. Hatta bu, grupların somut kural ve yasalarla ters düşse de, bunlara uyulmalıdır. Kanun ve kurallara herkesin refahı, kişinin kendi haklarının korunması ve başkalarının hakları için riayet edilmelidir. <u>Aşama 6</u> : İyi eylemin temeli evrensel ahlâk prensiplerini geçerli kılması ve bunlar için sorumluluk hissetmesinde yatar. Ahlâk prensipleri evrensel hakkaniyet prensipleridir. Hak eşitliği ve insan haysiyetine saygı.

Tablo 8'de gösterilen yapı modeliyle kural bilincinin seviyeleri belirlenmiş ve buna göre eğitim açısından da değerlendirilmiş olmaktadır. Oyuncunun davranışını hangi kurallara göre yönlendirdiği ve müsabakalarda kural bilincinin hangi seviyesinde olduğu bu şemaya göre bulunabilir.

2.4. Kural Bilincinin Gelişimine Kural Uygulamanın Etkisi

Çocuklarda ahlâk kurallarına ait bilinç, zihni gelişimle ilgilidir.

"Piaget, kural bilincinin gelişmesinin, genel zekânın gelişmesine paralel olarak cereyan ettiğini kabul eder. Böylece oyun kurallarına göre davranma yeteneği, sosyal bir kognisyon ve tecrübelerin işlenmesinin temel zihni yapı özelliklerinin ifadesidir.

Zekâ gelişimi, organizasyon ve uyum gibi, fonksiyonel değişmezlerle açıklanır. Organizasyon zihni yapı ve temel psikolojik süreçleri ayrı ayrı değil, aksine

bütün bir ilişkiler sistemi gösterir. Gittikçe artan farklılaşma süreci içinde, içten yapılaşmış, bütünleşmiş ve hiyerarşik olarak, birbirleriyle bağlanmış olan eylem sistemleri oluşur. Buna uygun olarak organize bütünler ve iç ilişkiler sistemi olarak anlaşılan zihni yapıların değişmesi olarak, gelişim tamamlanır.

Zekâ, çocuğun çevresine uyumuyla gerçekleşir. Çocuk, çevresiyle aktif olarak ilişkiye girer ve eylemleriyle nesnelere fizikî dünyasını ve ilişkilerin sosyal çevresini yapılaştırır. Piaget'e göre zekâ, çocuğun bir eylemidir. Zekâ, çocuktaki özümleme ve uyum arasındaki, karşılıklı etkileşimden ortaya çıkan, zihni dengesizlik sebebiyle oluşur.

Özümleme çocuğun çevresini, önceki tecrübelerine dayanarak algılama, yapılaştırma ve kabul görme eğilimidir. Çocuk, çevresini daha önce sahip olduğu düşünce ve eylem imkânlarına uygun olarak yapılaştırır.

Uyum, çocuğun zihinsel olarak çevreye uyma sürecidir. Bu uyum, çocuğun sahip olduğu zihni yapılarda, değişikliğe yol açar. Çevre özümlelenerek ve yeni tecrübe olarak, bilince getirilir ve yeni bilgiler kazanılır. Tecrübenin işlenmesi, özümleme ve uyumun devamlı yeni dengelerin sağlandığı bir süreç olarak anlaşılabilir.

Ahlâkî düşünceler de, bu gelişim sürecini takip eder. Kohlberg gibi Piaget de, oyuncular arasındaki anlaşmanın gerekli şartı olarak kuralın öğrenilerek, değişmez aşamaları takip ettiğini ileri sürer ve kural bilincinin gelişiminden hareket eder.

Kural bilinci, çocuk ve somut oyun çevresi arasında ilişki kurulmasıyla tamamlanır. Çocuk, oyun kurallarıyla belirlenmiş olan oyunda kurallarla ilişkiye girer ve kuralın uygulanmasında centilmenliğin önemini öğrenir ve mevcut zihni yapı şemalarını, tecrübelerini özümlemeler.

Tecrübeler, kural çatışmaları ve yeni oyun kurallarıyla kazanılır. Aynı zamanda, oyun kurallarına karşı nasıl bir sorumluluk gerektiği de öğrenilir (özümleme). Yaşanılan sosyal durumları tamamen kavramak ve işlemek için gerekli olan tecrübelerin yetersizliği durumunda ortaya çıkan dengesizlik, bilinç değişikliğine (uyum) yol açar ve yeni tecrübelerin özümleme imkanını da beraberinde getirir" (Kähler, 1985, ss.29-32).

Daha önce söylendiği gibi, yaşanılan etkileşim yapılan ve kural bilinci arasında, doğrudan bir ilişki vardır. Çocuklar kurallara sadece yetişkinlerin, yaşlıların otoritesi veya sosyal grupların baskısı olarak uydukları zaman, kurallara karşı tek yanlı bir saygı oluşur.

Sekiz yaşlarından itibaren akran grupları içindeki artan işbirliği, yetişkin ve yaşlıların azalan baskısı yine olgunlaşma esnasında zihni bakımdan değişiklik,

çocukların kurallara ve oyun arkadaşlarına karşı tavrını da değiştirir. Kural kolaylaştırma, yapılaştırma ve bütün grup üyelerinin, karşılıklı anlaşmasına dayandığı görüşü ortaya çıkar.

Böylece çocuklar yetişkinlerin ve yaşlıların etkisi olmadan, kendileri belirledikleri kurallarla ilişki kurmayı öğrenir ve oyunda centilmence, samimi, dürüst, namuslu, kendine hakim ve iyi bir öğrenci olma gereğini, özümlemek zorunda olduklarını öğrenirler. Hele başka oyun gruplarına katılmak istedikleri zaman, bunun çok önemli olduğunun farkına varırlar ve oyunun değerlendirilmesinde, akıllarını kullanmayı öğrenirler (aklı kural).

Bilincin zorlayıcı kuraldan yani tek yanlı saygıya dayalı kuraldan, akli kurala ve heteronomiden, otonomiye geçişi, grup yapısı ve grup hayatıyla karşılıklı ilişki içinde ortaya çıkar. Oyuncuların, sosyal açıdan işbirliği, kural bilincinin daha iyi gelişmesinin de şartıdır. Ancak karşılıklı ilişkilerle eşitlik ve adalet duyguları gelişebilir ve çocuğun sosyalleşmesi mümkün olabilir.

"Kohlberg, Piaget gibi çeşitli zihni aşamaların (işlem öncesi, somut, soyut işlemler) öğrenilmesini gerekli görür. Fakat rol üstlenme yeteneği için, bu durumu ön şart olarak kabul etmez. Kohlberg, rol alma olayını, çocuğun sosyal görüş açılarında sürekli bir gelişme olarak açıklar.

Bu gelişimin sonucu olarak çocuk, çeşitli rolleri algılayabilir ve arkadaşının rolünü de ancak kendini arkadaşının yerine koyarak düşünmeyi öğrenebilir. Rol alma yeteneği, ahlâkî hükümler için gereklidir fakat yeterli ön şart değildir. Çocuk sosyal gerçeklik problemlerini, adalet yargılarına bağlamak zorundadır" (Kähler, 1985, s.33).

Çocuk bir çatışma durumunda, ahlâkî açıdan düştüğü çelişkinin farkına varırsa ve daha yüksek ahlâkî aşamaların belirtilerini görürse, kural bilinci daha iyi gelişir. Bu açıdan oyun durumlarında yüzyüze getirilmelerinin önemi ortaya çıkmaktadır.

2.5. Ahlâkî Gelişime Okul ve Beden Eğitimi Dersinin Etkisi

Okulun, kişiliğimizin gelişmesine, ahlâkî ve toplumsal değerlerimizin oluşmasına imkân verdiği, inkâr edilemez bir gerçektir. Okul, çocuğun ailenin etkisi dışında diğer insanlarla etkileşimde bulunduğu ve insanî ilişkilerini geliştirdiği en önemli kurumdur. "Gençler için okul hem öğrenim ve arkadaşlık yeri, hem de öğretmenlerle yeni ve değişik ilişkiler kurulan toplumsal bir ortamdır" (Yörükoğlu, 1989, s.169).

Çocuğun kişilik oluşumunun temelleri ailede atılır. Belirli bir yaştan sonra ailenin bu görevini okul üstlenir. Daha doğrusu çocuk, ailesinden aldığı ahlâkî terbiye ve değerleri, okul ortamında geliştirmek ve uygulamak fırsatını bulur. Çünkü; "okul, toplumun küçültülmüş bir örneğidir. Okulun en önemli görevi, bireyi toplumsallaştırmaktır. Okul, bu görevini yaparken bir yandan öğrencinin okul dışındaki toplumsal davranışlarını iyileştirici ve toplumsal gelişimini sağlayıcı bir ortam yaratmaya çalışır" (Başaran, 1978, s.129). Dolayısıyla çocuğa sosyal çevresiyle uyum içinde yaşamayı öğretmek, okulun en önemli görevidir. Okul bunu ancak çocuğa iyi bir eğitim vererek gerçekleştirebilir.

Eğitim, "kişinin toplumsal yeteneklerinin ve optimum kişisel gelişmesinin sağlanması için; seçkin, kontrollü bir çevreyi ve okul etkinliklerini içine alan, sosyal bir süreçtir" (Varış, 1978, s.35). Oğuzkan'a (1974, s.61) göre ise eğitim, "yeni kuşakların toplum yaşayışında yerlerini almak için hazırlanırken, gereken bilgi, beceri ve anlayışlar elde etmelerine ve kişiliklerini geliştirmelerine yardım etme etkinliğidir."

Eğitimin gayesi, çocuğu gelecek yaşantısına hazırlamak ve onun kişiliğini geliştirmesine yardımcı olmaktır. Diğer bir tanıma göre ise eğitim, "bir insanı toplum yaşamına uydurmak, bazı yeteneklerini geliştirmek ve bazı değerlere saygı duymaya yöneltmek için uygulanan yöntemlerin tümüdür" (Gelişim Hachette, 1983, s.1444).

İnsan davranışlarının ahlâkî temellere göre şekillendirilebilmesi için, eğitim önemli bir hadisedir. Eğitim, yöntem işidir, "eğitimin ilk amacı, öğrencileri iyi bir insan olarak yetiştirmektir" (Hayat Ansiklopedisi, 1973, s.1123). İyi insan başkalarına zarar vermeyen, onların haklarına saygı gösteren, toplumun değerlerine, örf, âdet ve geleneklerine göre hareket edebilen insandır. Bunun için de, iyi bir ahlâkî terbiye şarttır. Ahlâk terbiyesinde gaye "muhtar, dış tesirlerden azade, vicdanına uyarak karar veren ve hareket eden insanları yetiştirmektir" (Şemin, 1954, s.71). Bu da ancak okullarımızda uygulanacak iyi bir eğitim politikasıyla mümkün olabilir. Bu konuda beden eğitimi dersinden de faydalanılabilir.

Okullarımızın öğrencilere kişisel ve sosyal yaşam için ihtiyaç duydukları ahlâkî eğitimi verebildiği ve ferde bir ömür boyu gerekli olan, ilişkilerini düzenleyici kuralların tanıtımı, kural bilincinin gelişimi ve bunların uygulanabileceği ortamı hazırlayabildiği söylenebilir mi?

"Bu günün eğitim vazifesi gayet basittir; eğitim önce başkalarına olan borcumuzu bilmek, ona göre konuşmak, susmak ve gerektiği şekilde davranmaktır. Eğitimin ve kendi kendini terbiyenin en büyük ve en esaslı vazifesi bunlara dayanır.

Bu terbiyenin denendiği yüzyıl insanın vazife, borç anlamlarını şahsî hayattan uzaklaştırdığı, başkalarını kendi menfaatleriyle yüklediği bir yüzyıldır. Meselâ, su sporcularını ele alalım; ana-babalarına ayıracakları boş bir günleri yoktur, hepsi parazittirler. Yaşamının gayesinden uzaklaşmışlardır, hiçbir şey vermeden daima kendileri almak isterler" (Foerster, 1954, s.73). Bu görüş doğrultusunda sporculara yöneltilen eleştirilerden, sadece sporcuları sorumlu tutmak doğru mudur? Bununla birlikte eğitimin ahlâkî değerlere sahip gençler yetiştirme görevini tam anlamıyla yerine getirdiği söylenebilir mi?

Eğitimin gayesi, sadece bilimsel konularda öğrencileri bilgilendirmek değil, aynı zamanda onları ahlâkî açıdan yetişmiş birer değer olarak topluma sunabilmek olmalıdır. Dolayısıyla kainatı Türk kültür değerlerine göre yorumlayacak sporcular yetiştirmek, spor eğitiminin gayesi olmalıdır.

"Başkalarıyla münasebet olmadan, ahlâkî zaruret olmaz. Bundan dolayı, okulun her şeyden önce gençleri sosyalleştirmeyi göz önünde bulundurması, bilhassa toplumumuz için çok önemlidir. Sosyosantrik fikirlerin aktarılması için, elimizde mevcut olan en kuvvetli eğitim vetiresi gençlerin sosyalleşmesini ve insanlararası münasebetlerde işbirliğini mümkün kılan eğitim şeklidir. İşbirliği, zihnin normal bir şekilde gelişmesini sağlar. Buna tekâbül eden öğretim şekli de, grup halinde çocukların çalışmasını sağlayan metoddur" (Şemin, 1973, s.179). Okul bunu en iyi şekilde beden eğitimi dersiyle yerine getirebilir. Bu ders, sosyal ilişkilerin kurulabileceği iyi bir ortam hazırlayabilir. Çünkü okulda öğrencilere grup halinde çalışabilme, işbirliğini geliştirme, başkalarına, yasa, töre ve geleneklere saygı gibi ahlâkî değerleri verebilen ender derslerden biri de, beden eğitimi dersi. Bu ders öğrencilerin özgürce kendilerini yaşayabilecekleri ortamı hazırlayabilecek niteliktedir.

Beden eğitimi hakkında çeşitli tanımlar yapılmıştır. Bu tanımlardan bazıları şunlardır. Beden eğitimi; "Millî Eğitim'in temel ilkelerine uygun olarak kişinin beden, ruh ve fikir gelişimini sağlamaktır. Bedensel etkinlikler kişinin bedence sağlam, fikirce uyanık ve ruhen sağlıklı olmasını amaçlar" (Aslan, 1979, s.1). Diğer bir tanıma göre ise beden eğitimi; "bedensel, ruhsal ve toplumsal davranışlar oluşturma eğitimidir. Beden bir araç olup, amaç, kişiliğin olumlu yönde eğitimidir. Bu da sağlıklı, güçlü, mutlu olma karakter ve ahlâkî değer kazanma, toplumsallaşma ve vatandaşlık eğitimi demektir" (Kartal, 1979, s.16). Bu iki tanımdan da anlaşılacağı gibi, beden eğitimi dersi sadece hareket ve faaliyette bulunma değil, aynı zamanda kişide karakter oluşturma eğitimidir.

Devlet Planlama Teşkilatı'nın yayınladığı rapora göre (1983, s.35), beden eğitimi; "insanın bütünü oluşturduğu fizikî, ruhî ve zihnî niteliklerin bulunduğu,

yaşın ve genetik kapasitenin gerektirdiği verim gücüne ulaştırılması için rekabet olmaksızın yapılan faaliyetlerin tümüdür" şeklinde tanımlanmıştır."

Bu tanımdan sonra, Türk Milli Eğitim Sistemi'nin genel amaçlarını kısaca gözden geçirelim.

Türk Milli Eğitimi'nin genel amacı, "Türk Milleti'nin bütün fertlerini;

1. Atatürk İnkılâp ve İlkelerine ve Anayasa'da ifadesini bulan Atatürk Milliyetçiliği'ne bağlı, Türk Milleti'nin millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan, geliştiren, ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve Anayasa'nın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek,
2. Beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan, yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek,
3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek, gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamaktır.

Böylece bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu arttırmak; öte yandan millî birlik ve bütünlük içinde iktisadî, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk milleti'ni çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır" (T.C. M.E.G.S.B. Ortaöğretim Genel Müdürlüğü, 1988, s.95).

"Türk Milli Eğitimi'nin genel amaçları paralelinde, beden eğitiminin amaçlarını inceleyecek olursak;

1. Kişisel Yönden

- a) Sağlık (bedensel, ruhsal ve toplumsal sağlık),

- b) Fizikî uygunluk (bedensel, zihinsel, duygusal ve toplumsal uygunluk tüm organizmanın etkili görevliliği),
- c) Sağlık, emniyet ve iş eğitimi,
- d) İyi ahlâk ve karakter sahibi güvenilir, disiplinli, heyecansal ve duygusal dengeye sahip kişilik (dengeli, esnek) geliştirmek,
- e) Bedenen eğitilmiş, geçerli yaşam ve davranış nitelikleri geliştirmek, sportmenlik,

2. Toplumsal Açıdan (Toplumsal Yararlılık Yönünden)

- a) Toplumsal sorumluluk geliştirme,
- b) Liderlik nitelikleri geliştirme,
- c) Yasalara, kurallara, töre ve geleneklere saygıyı geliştirme,
- d) Sıra ve hak kavramlarını geliştirmek, başkalarının kişiliğine saygılı olmak,
- e) İşbirliği, takım ruhu ve kollektif davranışlar oluşturarak aileye, okula ve çevreye uyumunu sağlamak" (Kasap, 1990, ss.20-21).

Görüldüğü gibi Türk Milli Eğitimi'nin genel amaçlarıyla, beden eğitimi dersinin genel amaçları arasında bir paralellik vardır. Genel eğitimin amaçlarına ulaşabilmesi için, beden eğitimi dersine ve bu dersin öğretmenine büyük görevler düşmektedir. Ancak beden eğitimi dersinin, bu görevi tam olarak yerine getirdiği söylenemez. Çünkü toplumumuzda özellikle ailelerimiz çocuklarının bu derse girmelerini pek istemezler. Çocuklarının bu dersten muaf olmaları için, ellerinden geleni yaparlar. Çünkü çocuklarının diğer derslerden başarılı olmaları onlar için yeterlidir.

Beden eğitimi dersi, gelecek yaşantıları için çocukları hazırlayan, onların özgürce kendilerini yaşayabileceği ender derslerden birisidir. "Yetişkinler, gençlerin spor faaliyetlerini desteklemelidirler. Spor, iyi bir benlik tasavvuru ve kendine saygı duygusunun ve kendine hakimiyetin gelişmesini temin eder. Okullardaki beden eğitimi dersleri, bütün isteksiz gençlerin de katılabileceği şekilde düzenlenmelidir" (Tausch, 1979, s.65).

Okulun bu görevleri yerine getirebilmesi için beden eğitimi öğretmenlerine önemli görevler düşmektedir. "Öğretmenin, en önemli görevi, öğrencinin kişiliğinin derin tabakalarında ahlâkî bütünleşmeyi sağlamaktır" (Meinberg, 1991, s.31). Bu bakımdan beden eğitimi öğretmenin spor ahlâkı ve eğitici ahlâkîliği gibi iki önemli vafa sahip olmaları gerekir. Yanlış uygulamalarla öğrenciler, bu dersten soğutulmamalıdır. Özellikle ahlâkî değerlere sahip gençler yetiştirilmek isteniyorsa, beden eğitimi dersinin içerik yönünden değiştirilmesi gerekecektir. Beden eğitimi dersi, gençlerin fiziksel gelişmelerini sağlayan

hareketler, meselâ; takla, amut gibi faaliyetlerle sınırlı kalmamalıdır. Bununla beraber çocuklara, ahlâkî değerleri verebilecek oyunlar, sohbetler de bu ders içinde uygulanmalıdır.

Beden eğitimi dersindeki faaliyetler öğrencinin ilgilerinin şekillenmesine yardım eder. "Okullarda, iyi seçilmiş oyunlar, çocukların bedence gelişimlerinde olduğu gibi, toplumsal gelişimlerinde de büyük rol oynar. Çocuklar toplu oyunlarda birbirleriyle işbirliğine, hoşgörülüğe, anlayışa alışırlar" (Hayat Ansiklopedisi, 1973, s.2584). Dolayısıyla öğrencilerin bu ilgilerinin teşvik edilmesi, ahlâkî eğitimin vazgeçemeyeceği bir fırsattır. Çünkü beden eğitimi dersinde, "bir sürü lâfla kafaya sokulamayan, karaktere eklenmeye çalışılan nitelikler, kolaylıkla çocuğa maledilebilir. Bir topluluğa bağlanmak, o topluluğun istediği fedakârlık, samimiyet, yardım, beraberce bir amaca ilerlemek gibi üstün nitelikleri, bu dersin anlayışlı öğretmeni, çocuğun şahsiyetine ekleyebilir" (Berktin, 1972, s.292).

Türk Milli Eğitimi'nin amaçlarına baktığımızda, çocuğa kazandırılmak istenen, ahlâkî değer ve davranışların büyük bölümünün sadece ve sadece beden eğitimi dersiyle gerçekleştirilebileceği aşıkârdır. Bu konuda en büyük yardımcı, beden eğitimi dersidir.

Öğrenci, bu dersteki faaliyetler esnasında, arkadaşlarıyla sağlıklı ilişkiler kurma, başkalarına zarar vermeme, işbirliği halinde adalete (hakkaniyete) dayalı, ahlâk kurallarını öğrenebilir. Öğrenciler (sporcular) genellikle oyun kurallarını tam mânâsıyla bilemedikleri için kuralları çiğnemektedir. Bu yüzden okullarda özellikle beden eğitimi dersinde kural bilinci çocuklara verilmelidir.

"Beden eğitimi, esas eğitimle sıkı bir ilişki içerisindedir. Oyunculara oyun kurallarını öğretmeli, hakemle çalıştırılmalı ve değişik spor türleri üzerinde bilgi verilmelidir. Genç nesil oyun oynarken, rakiplerine karşı kibar ve nazik olmalı, doğruluk ve şeref terimlerine uygun bir oyun çıkarmalıdır. Okul öğretmenleri, bu amaç için çalışmalıdır ve öğrenciler bu yönde eğitilmelidir" (TMOK, 1988, s.84).

Okuldaki sportif faaliyetler, müsabaka şeklinde yapıldığı takdirde ahlâkî kural bilincinin gelişimi açısından, ahlâkî eğitime olumlu katkılarda bulunabilir. "Okuldaki sportif çalışmalarda önemli olan, öğrencilerin belli standartlara ulaşması değildir. Sportif çalışmalar, okuldaki öğrenciler arası yarışmalar biçiminde olmalıdır" (Gündüz, 1983, s.109). Daha önce, derste öğrencilere sadece temel beden eğitimi hareketlerinin öğretildiğini ve bunların tek başına ahlâkî eğitime katkıda bulunamayacağını belirtmiştik. Bununla beraber öğrencilere, ahlâkî eğitime dayalı çeşitli oyun faaliyetleri uygulanmalıdır.

Genelde, "oyunların işbirliğini öğrettiği söylenir, fakat hakikatte onlar, bunu sadece müsabaka şeklinde oldukları zaman öğretirler" (Russel, 1964, s.104).

Bu yüzden derslerde, müsabaka şeklinde oyun faaliyetleri düzenlenmeli ve müsabaka sonunda öğrencilerden, oyun sırasındaki davranışlarını değerlendirebileceği sohbetler düzenlenmelidir. Böylece öğrenci müsabaka esnasında yaptığı kural dışı hareketlerin değerlendirmesini yapabilecek ve hatalarını görebilecektir.

Bütün bunlara rağmen, müsabaka şeklindeki oyun eğitiminin sosyal açıdan eğitici fonksiyonları, ahlâkî açıdan öğrenciler üzerindeki etkileri tam olarak bilinmemektedir. Eğitim teorisi araştırmalarında, müsabakadaki başarıların, öğrenciler açısından bu özellikleri ortaya çıkarıp çıkarmadığı araştırılmamıştır.

Sosyalleşme teorisi araştırmacıları ise, daha yoğun olarak bu problemleri ve sebeplerini, sosyal öğrenme süreçleriyle ilişkili olarak araştırmışlardır. Bununla birlikte, sporun yapısı ve beden eğitimi dersinde öğrencilerin kuralları çiğneme şartları, çok az araştırılmıştır. Ancak bu dersin, müsabaka oyununun yapılarını ve ayrıca öğrencilerin kendi ihtiyaçlarına göre, müsabaka kurallarını değiştirme konusundaki kararlarını ne derece etkilediği ikinci plana atılmıştır. Bu yüzden mevcut, değişmez norm ve kurallara, öğrencilerin uyumu da araştırılabilir. Landau, konu merkezli bir öğretimin bu konuda faydalı olamayacağını, öğrenci merkezli bir öğretimin daha yararlı olacağını ileri sürer. Bu tür bir öğretimde öğrenciler, öğretmenin plânına göre, kısıtlı şekilde içerikleri öğrenirler, bu yüzden öğrenciler, serbest kararlarıyla yüzyüze gelemeler" (Kähler, 1985, ss.37-39). Bu durum, oyun kurallarının öğrenilmesi için de geçerlidir.

Öğrencilere, ilkökul çağlarında basit oyunlar öğretilir. Bu oyunlarda çocuklar, oyun kurallarına uymaları gerektiğini görürler. "Kurallar, baskıcı oyun kuralları şeklindedir. Öğrenciler, öğretmeni takip ederek, oynayarak öğrenirler.

Kural, uyulması gereken, değiştirilemez emir şeklinde, çocuğa kural bilinci olarak verilir. Daha sonra, müsabaka şeklindeki oyunlar, mevcut kuralları değiştirme veya onları durumun ihtiyaçlarına uydurma imkânı vermeden öğrencilere sunulur" (Kähler, 1985, s.40). Bu yüzden öğrenciler oyun ve dersi bozmamak ve iyi bir öğrenci olmak için, karşılıklı olarak kurallara uyarlar. Kohlberg'in 3. ve 4. aşamalarında bu durumu görmek mümkündür.

Öğrencilerin, kural bilincini öğrenme imkânları, bu tip öğretimde sınırlı kalabilmektedir. Çünkü öğrenciler, "önceden belirlenmiş oyun modellerini oynayarak ve oyunun anlamını ve kurallarını değiştirme olanağı olmaksızın kurallara uymak zorunda bırakılır. Bu durum, kural bilincinin daha üst seviyede gelişmesini engeller ve öğrenciler daima başkalarına bağımlı kalırlar" (Kähler, 1985, s.41). Böyle bir öğretim şekli, beden eğitimi dersinin amaçlarına ters düşmektedir.

Öğrenciler, öğretmen merkezli bir beden eğitimi dersinde sadece emir ve talimatlara tepkide bulunabileceklerdir. Bu yüzden kurallar, öğrenciye demokratik bir ortamda baskıdan uzak, sevgi, anlayış ve karşılıklı saygıya dayandırılarak verilmelidir. Bu da ancak okullarımızda uygulanacak demokratik öğretim sistemiyle mümkün olabilir.

Demokratik öğretim sisteminde, "bütün adımlar, önlemler ve amaçlar, karşılıklı konuşmanın, tartışmanın ve grup kararlarının ürünüdür. Gruplar, serbestçe seçilebilir. Öğretmen, yardımcı rolündedir. O grubun bir parçası olmaya çalışır. Övgü ve ceza, objektif, duygudan arınmış ve konuya yönelik olarak verilir. Böyle bir ders stilinin anlamlı bir örneği, işbirliğinin esas olduğu, karşılıklı anlaşma ve tartışmanın cereyan ettiği, eleştirel de olsa, öğrenci katkılarının kabul edildiği, öğrenci merkezli ders ve çalışma biçimleridir" (Hesapçioğlu, 1988, ss.241-242).

Beden eğitimi dersinde, bu ortam hazırlandığı takdirde, öğrenciler kurallara kendiliklerinden uyacaklardır. Daha önce belirttiğimiz gibi öğrenci kuralı, vicdanının aldığı kararlar olarak algıladığı zaman, ahlâkî özgürlüğe kavuşacaktır. Böyle bir öğretim şekli, kurallara uyma konusunda, öğrencilere yardımcı olabilir.

Geleceğin sporcuları olan öğrenci ve gençlerimiz için adil bir oyunda doğru kararlar veren hakem rolündeki öğretmenin tavır ve davranışları çok önemlidir. Çünkü "ilk ve orta dereceli okullarda öğrenciler, müsabakada galip gelebilmek için oyun kuralları dahilinde davranmaları gerektiğinin bilincindedirler. Bu yüzden kuralların adilce uygulanması için hakeme ihtiyaç duyarlar" (Kähler, 1985, s.161).

Öğrenciler her ne kadar kendi aralarında oynadıkları oyunlarda bir hakem tayin etmiş olsalar dahi, oyunun ciddiyetle gerçekleşmesi açısından öğretmenin hakemlik görevini üstlenmesini isterler. Çünkü "7-14 yaşları arasındaki öğrencilerin bilincindeki beden eğitimi ve spor öğretmeni daima hakemin rolünü de kendi uhdesinde bulundurur" (Kähler, 1985, s.161). Buradan da anlaşılacağı üzere, öğrenciler öğretmen tarafından yönlendirilen müsabakayı bir öğrenci tarafından yönlendirilen veya hakemsiz oynanan oyundan daha çok kurallara uygun, centilmence ve adil olarak kabul ederler. Kuralların uygulanması ve oyuncuların eylemlerini belirli ölçülere göre düzenlenmelerinde hakemin büyük rolü vardır.

Oyun kurallarıyla özdeşleşememe, kuralların daha çok çiğnenmesine yol açabilir. Bu yüzden kuralları uygulatmakla yükümlü olan öğretmenler, problemlerle daha çok yüz yüze geleceklerdir. Öğrencilerin özgürce davranabilen kişiler olarak yetiştirilebilmeleri için, okul şartlarının iyileştirilmesi gerekmektedir. Çünkü; "öğrencinin okulda kendini duygusal açıdan güven içinde hissetmesi, başarının

temel taşıdır. Bunun olmayışı saldırganlık, çekingenlik davranışlarıyla kendini gösterir" (Şemin, 1979, s.91).

Okulda aşırı baskı ve disiplin altında bulunan öğrenciler, özgürce karar verip, hareket edemezler. Zaman zaman okulun "öğrencinin benlik gelişimini bozduğu ve kimlik krizleri ortaya çıkardığından şikâyet edilir" (Kähler, 1985, s.42). Ayrıca öğrencilerin yaşadığı pek çok problemlerden okul sorumlu tutulmaktadır. Bu açıdan okullarda, demokratik bir ortam içerisinde öğrencilere, kurallara içten uyma sorumluluğu verilmelidir. Bu ortam hazırlanabildiği takdirde, okulun ahlâkî değerlere sahip öğrenciler yetiştirme görevini lâyıkıyla yerine getirdiği söylenebilir.

Okullarımızdaki genç sporculara, iyi bir ahlâkî eğitim verildiği takdirde, vicdanlarına göre hür kararlar verebilen, güzel ahlâklı sporcular yetişecektir.

2.6. Öğrencilerin Kuralları Çiğneme Sebepleri

Kuralları çiğneme sebeplerine değinmeden önce, müsabaka veya yarışma ne demektir, kısaca bunu açıklayalım.

Yarışma; "bir sporcunun yıllar boyu süren, bir sürü yokluğa, yorgunluklara katlanarak yaptığı hazırlıktan sonra, bütün ruhsal ve bedensel kapasitesini ortaya koyarak kendini denediği, sonucu belirsiz bir etkinliktir" (Başer, 1985, s.76). Bu tanımdan da anlaşılacağı gibi, sporcu veya oyuncular harcadıkları emeğin karşılığını belirli bir süreyi içeren, müsabaka sonunda görmek isteyeceklerdir. Fakat her iki tarafın kazanmak istemesine rağmen, müsabakanın belirlenmiş süresi sonucunda taraflar ya kazanacak, ya kaybedecek ya da berabere kalacaktır.

Kähler'e göre (1985, s.49), müsabakalar yalnızca, "barışçı, zevk verici işbirliği şeklinde değil, aynı zamanda yalan, dolan, kavilleşme (şike), hakaret, boykot, oyundan atılma, diskalifiye ve gözyaşlarıyla mücadelenin yanında, yorgunluk, zahmet, küskünlük ve başarı hülyaları şeklinde de cereyan eder." Bunun en önemli sebeplerinden biri, rekabet ilkesidir. Bu ilkedен yola çıkarak, sporcular müsabakada başarılı olma baskısı yüzünden, kurallara aykırı eylemlerde bulunabilirler. Bu görüş performans sporu araştırmalarında ispat edilmiştir.

Araştırmacılar, oyun başarısının öğrenciler için çok önemli olduğu zamanlarda, kuralların dışına çıkmaya hazır olduklarını göstermiştir. Özellikle öğrenciler için, oyunun bizzat kendisi değil de, sonuç önemli olduğu zaman bu durum açıkça ortaya çıkar.

Özellikle beden eğitimi dersinde herhangi bir branş için oyuncuların seçimi söz konusu olduğunda, öğrenciler diğer bütün derslerde olduğu gibi başarı baskısı altında, kuralları aynı şekilde çiğneyebilir. Burada öğrenciler arası rekabet

söz konusudur. Bilindiği üzere herhangi bir branşta sınıf veya okul takımında yer almak, öğrencilere bir takım ayrıcalıklar kazandırır. Bu yüzden sınıf içindeki hiyerarşi mücadelesinde, oyunun bir mücadele alanı olarak işlevinin değiştiği kolayca görülebilir. Öğrenciler seçilebilmek ve birbirlerine üstünlük sağlayabilmek için kuralları çiğnemeye hazırdır. O zaman müsabakada kural çiğneme eylemleri daha çok ortaya çıkar. Arkadaşlarına zarar verebilirler. Dolayısıyla oyun ve seçimin anlamı değişir.

Daha önce yapılan araştırmalarda, öğrencilerin kural dışına çıkmaya ne kadar hazır oldukları ortaya konamamıştır. Ayrıca öğrencilerin bilincinde başarı düşüncesiyle, kural çiğneme arasında sıkı bir ilişki olup olmadığı ve spor dışı davranışların hangi sebeplere dayandığı, tamamıyla açıklığa kavuşturulamamıştır.

Öğrencilerin kuralları çiğneme sebepleri hakkında bazı varsayımlar ortaya konmuştur. Bu konuda Kähler (1985, s.50), ilk etapta öğrencilerin büyük çoğunluğunun, "oyun kurallarını bilinçli olarak çiğnediğini varsayar ve bu öğrencilerin, kuralları uyulması gereken emirler olarak algılayamadıklarını kabul eder. Aslında öğrenci veya sporcular, oyun kurallarının geçerliliğinin bilincindedir. Ancak, eylemlerini oyun dışı değer ve normlara göre yaparlar" der. Buradan da anlaşılacağı gibi öğrencilerin düşüncelerinde oyunun anlamından çok, oyundaki galibiyet ve başarı, iyi notları ve takdiri beraberinde getirir. Dolayısıyla bu durum, öğrencilerin bilinçsizce kural dışı oyun eylemleri ve davranışlara yol açabilir.

Öğrencilerin kural dışı davranma nedenleri, oyun dışında da aranabilir. O halde oyunun anlamı sadece oyun kurallarıyla belirlenemez. Bu yüzden oyun kurallarını çiğneyen oyuncuların, ahlâkî açıdan yönelimleri de söz konusu edilebilir. Bazı araştırmalarda kural dışına çıkma davranışlarının sebepleri olarak, kuralın yapısı, oyuncu rolleri veya pozisyonları ele alınmıştır. Öğrencilerin yetişme tarzı, sosyal çevresine ve takım arkadaşlarına uyumu da kural ihlâllerinde önemli olabilir. "Hoşgörülü tavra sahip ailelerden gelen genç sporcular, ailelerinin verdiği serbestlik, sorumsuzluk nedeniyle itaatsiz, sorumsuz, düzensiz, bencil, kavgacı ve inatçı olurlar. Bunun için de kurallara uyap, disipline edilemezler" (Kartal, 1979, s.16).

Oyun kurallarının dışına çıkma sebepleri, sadece oyun kurallarıyla ilgili değildir. Bununla birlikte, oyuncuların cinsiyet ve farklı kişilik özellikleri de kural dışı davranma nedeni olarak araştırılabilir. Müsabaka esnasında iç (hakem, oyunun tansiyonu, rakip oyuncunun olumsuz davranışları, takım arkadaşlarıyla olan ilişkiler) ve dış şartlar (saha, seyirci, hava şartları) kural çiğneme sebepleri olarak sayılabilir. "Sporcular özellikle fiziksel temasa dayalı türde, başlangıçta araçsal saldırganlık türü tepkilere yönelmektedir" (Bilgin, 1988, s.267). Meselâ

futbolcuların gol attırmamak için rakibe tekme atmasında araçsal saldırganlık söz konusudur. Ancak tekmelerin artması sonucu diğer rakip, bu davranışı düşmanca nitelendirecek ve karşılığında düşmanlık içeren saldırganlık türü tepkilerde bulunabilecektir.

Davranışçı ya da öğrenmeci yaklaşımlara göre, saldırganlık "başkalarını inciten ve de incitebilecek her türlü davranış" şeklinde tanımlanmıştır (Freedman, Sears ve Carlsmith, 1988, s.191). Sporcularda saldırganca davranış örnekleriyle beraber, düşmanlık tavırları da görülebilmektedir. "Düşmanlık tavırları umumiyetle, mevkî münasebetlerinde, şahıs diğer insanları tehlikeli ve tehdit edici şeyler olarak idrak ettiği zaman meydana çıkar" (Krech ve Crutchfield, 1980, s.78). Bu da oyun esnasında kural çiğneme davranışlarına yol açabilir. Ancak bu konular araştırmamız dışında bırakılmıştır.

2.7. Boş Zaman Sporunun Ahlâki Davranışa Etkisi

Öğrencilerin sosyalleşme süreçlerinin hızlandırılmasında ve ahlâkî kural bilincinin gelişiminde, boş zamanlarında oyun grupları ile gerçekleştirdikleri spor faaliyetleri de etkili olmaktadır.

Boş zaman sporu "sadece zaman, mekân, içerik, etkileşim ve başarıyla ilgili standartlarla açıklanamaz. Aksine, okul dışında çocukların serbestçe oynamalarına imkân veren başka oyun şartları söz konusudur" (Kähler, 1985, s.51). Buradan da anlaşılacağı üzere, boş zaman sporu, öğrencilerin, okul içi spor faaliyetleri ve kulüp çalışmalarlarıyla ilgili değildir. Daha ziyade arkadaşlarıyla oluşturdukları, oyun gruplarında gerçekleştirdikleri faaliyetleri içerir.

Cooley, çocukların oluşturduğu ve çok az sayıda grubun girebildiği birincil grupları, "yüzyüze ilişkilerin yardımlaşma, dostluk ve sevgi bağlarının yüksek olduğu gruplar" olarak tanımlamıştır (Özkalp ve Kocacık, 1986, s.50). Öğrencilerin de dahil oldukları bu gruplar, yetişkinlerin baskılarından uzak, kendi kararlarına göre hareket ettikleri ve sevgi, dostluk üzerine kurulmuş ilişkileri ifade eder.

Oyun faaliyetleri çocukta kişilik oluşturma, sosyalleşme, ahlâkî gelişim ve kural uygulamasında büyük bir rol oynar. Çünkü, "çocuk bazı gerçekleri oyun sırasında öğrenir. Çaba harcamayı, gücünden yararlanmayı, başladığı işi bitirmeyi ve bundan zevk almayı öğrenir. Kabullenmekte zorluk çektiği kuralları, oyun sırasında benimser" (Razon, 1990, s.217). Görüldüğü gibi, oyun yoluyla çocuk, kendi benliğinin farkına varır ve kurallar hakkında belirli bir fikre sahip olur.

Oyun faaliyetleri "bir çocuğun büyüme ve gelişmesinde esastır. Bir oyun zemini olmaksızın çocuk meşgalesiz bir adam olur. Oyun, gelişen bir kız veya erkek

çocuğuna gıda kadar lüzumludur" (Fink, 1970, s.118). Burada da cinsiyet farkı gözetmeksizin, oyunun çocuğun sosyalleşmesinin yanında fiziksel gelişimine de yardımcı olduğu vurgulanmaktadır.

Öğrenciler akran gruplarında, kuralları büyük ölçüde kendi değer yargılarına göre belirleyebilirler. Bu kurallar belirlenirken, grubun sosyal şartlarına dikkat edilir ve oyun ihtiyaçlarını giderirken de bu kuralları uygularlar. "Arkadaşlarıyla oynamak çocuğa işbirliğini ve toplu yaşam için gerekli kuralları öğretir. Oyun yoluyla toplumsallaşan, "ben" ve "başkası" kavramlarının bilincine varan çocuk vermeyi ve almayı da oyun vasıtasıyla öğrenir" (Yavuzer, 1982, ss.65-66).

Oyun çocuğun sosyalleşmesini sağlar ve başkalarıyla sağlıklı ilişkiler kurabilmek için toplumun belirlediği kuralların, kendine yardımcı olduğunu görür. "Oyun ve arkadaşlıklar, çocuğun sosyal gelişimine hizmet eden en önemli vasıtalar. Meselâ, toplum içinde lüzumlu olan önderlik özelliği oyun vasıtasıyla gelişir. Dolayısıyla çocuk, toplum içindeki kuralları sezer, başkalarının psikolojik durumunu öğrenir. Oyunun başarıyla sonuçlanması için bunlara en iyi şekilde nasıl karşı konacağını tecrübeleriyle öğrenir" (Binbaşıoğlu, 1962, s.90).

Öğrencilerin boş zamanlarında özgürce gerçekleştirdikleri spor faaliyetleri, onlarda bağımsızlık duygusunu geliştirdiği gibi çatışmalarını çözmelerine de yardımcı olur. "Oyuncular, oyun sırasında ortaya çıkan fikir ve eylem çatışmalarını büyük ölçüde kendileri çözebilirler. Öğrencilerin kendi aralarında oynadıkları oyunda kuralları uygularken, hakeme nadiren gerek duyulur" (Kähler, 1985, s.52). Sokakta oynayan çocukların çatışmalarını hakeme ihtiyaç duymadan çözdüklerini kolayca görebiliriz. Bunu ancak beden eğitimi dersinde çocuklara kazandırabiliriz.

Boş zamanlarında öğrenciler, demokratik olarak kural uygulaması konusunda pek çok tecrübeler edinebilirler. Bu tecrübeler esnasında "baskıcı kural" aşamasından, "aklı kural" aşamasına veya Kohlberg'in beşinci yani sosyal sözleşme ve meşruluk aşamasına tekabül eden, kural bilincini geliştirirler. Kural bilinci çeşitli durumlarda değişmeyebilir.

Bazı öğrenciler, boş zamanlarında dahi otorite yapılarıyla karşılaşır. "Aşırı hoşgörü ortamının egemen olduğu ailelerden gelen çocuklar, oyun ortamına kolaylıkla uyum sağlayamazlar. Yine aşırı otoriter aile ortamından gelen çocuklar ya çok silik ve pasif ya da saldırgan davranış örnekleri verir" (Yavuzer, 1982, s.66). Bu yüzden de doğabilecek çatışmaları dostça çözme fırsatı bulamazlar. Baskı altında bulunan bu tür öğrenciler ancak kural bilincinin ikinci aşamasına (karşılıklı

beklentiler, ilişkiler, dolaylı hedonizm aşaması) ulaşabilirler. Böylece gelişimlerini tam anlamıyla sağlayamazlar.

Çocuklarda grup duygusu (biz duygusu) gelişirse, yetişkinlerin koyduğu kurallara karşı koyma isteği, yani bağımsızlık duygusu artar. Dolayısıyla çocuk üzerinde, grubun otoritesi etkili olmaya başlar. Oyun arkadaşlarının etkisi, çocuklar oyunda görev aldıkları zaman daha fazladır. Bu arkadaşlar oyun, telkin, tasvip ve reddetme tepkileriyle çocuk ve gencin tavır ve davranışlarını etkiler.

Oyun grubunun çocuk üzerindeki etkisi, grup küçükse ve grup üyeleri arasında dayanışma güçlüyse, kendini daha fazla gösterir. Öğrenci, oyun grubu tarafından kabul edilen, sevilen biri olmak isterse, oyun içi kuralları ve grubun ahlâkî değerlerini kabul etmek zorunda kalır. "Akran gruplarında oyun kadar, oyun kuralları ve bunlara uymayanlara verilecek cezalar akran kümelerince saptanır" (Yawkey ve Silvern, 1980, s.426). Böylece çocuk, davranışlarını ev ve okuldaki standartlardan farklı olarak grubun istediği yönde düzenlemesi gerektiğinin bilincine varır.

Boş zaman sporu, kural bilincinin öğrenilmesi yanında, çocuğun toplumsal ilişkilerinin gelişmesine de yardımcı olur. Birey, grup içerisindeki karşılıklı ilişkiler sonucu, sosyal bir varlık olduğunun bilincine varır. "Sosyosantrizmin incelenmesinde, çocuğun önce arkadaş grubunun etkisi altında kaldığı görülmektedir. Böylece kişiliğin kurulması bakımından çocuğun arkadaş grubunun büyük önemi vardır" (Şemin, 1979, s.96). Görüldüğü gibi arkadaş ve oyun grubu çocuğun kişiliğinin gelişmesine ve topluma daha kolay uyum sağlamasına yardımcı olmaktadır.

Oyun gruplarında oyun kurallarına uygun davranmayan çocuklar da bulunabilir. Fakat bu tür bireyler grup tarafından pek kabul görmezler, "çocuk oyun topluluklarında tam bir oyun düzeni hakimdir. "Mızıkçılık", yani toplum düzenine aykırı hareket, affedilmez bir suçtur" (Köymen ve Caymaz, 1954, s.46). Bu sebepten dolayıdır ki, oyun grubunun kurallarına ve arkadaşlık anlayışına uygun davranmayan çocuk, grup tarafından dışlanabilecektir.

Muhakkakki bazı çocuklar, boş zaman sporlarında kuralları çiğneyebilirler. Ancak bu kural çiğneme sebepleri, muhtemelen beden eğitimi dersindeki sebeplerden farklıdır. Bu ayrıca araştırılabilecek bir konudur.

3. BÖLÜM

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

3.1. Araştırmanın Amacı

Gençlerimize ahlâk kurallarına göre davranmayı, başka insanlarla hakkaniyet, adalet, işbirliği, dayanışma, hoşgörü ve benzeri değerler doğrultusunda yaşamayı öğretmemiz gerekmektedir. Aksi takdirde toplumda ve spor alanlarında beklenmeyen sonuçlarla karşılaşabiliriz. Çünkü ahlâk değerleri, davranışların ideal nihaî amaçlarını bünyesinde taşır.

Davranışlar, teorik seviyeden uygulama seviyesine aktarıldıklarında, değerler sistemi içerisine girer. Sporcuların sosyal alanda yaptıkları davranışlar için de aynı durum sözkonusudur. Çünkü bu davranışlar ferdî olmaktan çıkarak başkalarını ilgilendirir hale gelirler. Başkalarını ilgilendirdikleri ölçüde de insanlararası ilişkilerde önem ve anlam kazanır, ahlâkî davranış olurlar.

Takım sporlarında başkalarına saygı, arkadaşlarına karşı sorumluluk duygusu, yardımseverlik, adalet, hoşgörü, kendine hakimiyet gibi insan davranışlarını geliştirmek esastır. Çünkü insanların tavırları ve adil eylemleri, sporda gerekli sosyal davranış biçimleridir. Ancak kuralsız spor oyunlarının bu beklenen davranışları öğrencilere kazandırması mümkün müdür?

Okullarımızdaki beden eğitimi dersi öğrencilere oyun kurallarını öğretmekte ve bu kurallar hakkında onları aydınlatmakta mıdır? Öğrencilerin yarışmalara katılması, ahlâkî açıdan eğitici bir değere sahiptir. Çünkü toplumun başka hiçbir alanında kurallar ve sistemler takım sporlarındaki kadar açık seçik belirlenmiş değildir.

Okulun öğrencilere belli ahlâkî ilkeler, sosyal değer ve tavırlar kazandırması beklenir. Beden eğitimi dersi öğretmenleri öğrencilerine uyulması gereken kuralları, bu kuralların lüzumunu ve hakemin verdiği kararlara saygı gösterilmesi gerektiğini öğretmekle yükümlüdür. Böylece spor ve yarışma oyunlarında adalet, işbirliği ve hoşgörü konusunda okulun ahlâkî eğitim fonksiyonunu yerine getirdiği söylenebilir. Bütün bunlara rağmen öğretmenler beden eğitimi derslerinde oyun kurallarını çiğneyen, birbirleriyle tartışan, kavga eden, küfürleşen, kasıtlı olarak faullü oynayan ve centilmence davranmayan birçok öğrenci olduğunu görebilirler.

Bu söylediğimiz davranışlar oyun ve sporun ahlâkî açıdan eğitici fonksiyonuna ters düşmektedir. Hatta birçok öğrenci için kurallara uygun oyun oynamak fazla önemli de değildir. Adalet ve eşitlik duygusu geri plana itilmiştir. Onlar için "kazanmak herşeydir". Kaybetmek ise, yok olmak yani ölmek ile eş anlamlıdır. Böyle bir anlayışa sahip olan insana "ahlâklı" diyebilir miyiz? Bu tür insanlar için, amaçlar araçları kutsallaştırır, yani "amaca götüren her yol meşrudur" ilkesi geçerli olur ki, bu da ahlâkın özüne terstir.

Öğrenciler neden centilmence mücadele etmezler ve oyun kurallarını çiğnerler? Niçin öğrencilerin bir kısmı ortak bir oyun oynanması gerekirken kasıtlı olarak buna dikkat etmez? Beden eğitimi dersi, çocuk ve gençleri centilmen oyuncular olarak eğitmek görevini yerine getirmezse, ders olmaktan çıkar. Dolayısıyla bu dersten beklenen sosyal fayda elde edilmez.

Çalışmamız dahilinde somut oyun durumlarında öğrencilerin ne kadar kural ihlâli yaptıkları ve ne ölçüde centilmence davrandıkları kendi verdikleri bilgiler dahilinde araştırılmıştır.

Bu hususta ahlâkî problemlerden biri olan "kurala uyma davranışı" sözkonusu edilecektir. Kurala uyma bilinci nedir ve nasıl gelişir? Kural bilinci ve kural ihlâllerinin sebepleri okuldaki oyun öğretimi ve bütün spor etkinliklerinde doğru kararlar verebilmek açısından oldukça önemlidir. Çünkü okul, öğrencilerin yaşadığı problemlerden, büyük ölçüde sorumlu tutulmaktadır.

Beden eğitimi öğretiminde, öğrencilerin kurallara aykırı davranmalarının sebepleri öncelikle oyun kuralları ve sporda kural ihlâlleri yapıldığı için, spor bilimi açısından incelenebilir. Bu kuralların anlamları ve kurallara niçin uyulması gerektiği görülebilir. Ayrıca bu problemler psikolojik açıdan da analiz edilebilir. Kural ihlâlleri ferdi eylemlere ve psikolojik şartlara da bağlıdır. O halde kurallara uyabilme hangi ferdi şartlara bağlıdır, çocukluk ve gençlik çağlarında nasıl bir seyir izler?

İşte biz bu çalışmamızda yukarıda sorduğumuz bazı sorulara cevap vermeye çalıştık. Zira amacımız ülkemizde çok az araştırılmış olan spor-sporcu ahlâkî konusunu bazı yönleriyle ele almaktır. Çünkü geleceğin sporcuları olarak gördüğümüz öğrencilere spor ruhunu aşlamak çok önemli bir problemdir.

Gaziantep ilinde sporcu olan veya sporcu olmayan öğrencilerin oyun kurallarını ne ölçüde çiğnedikleri ve spor ruhuna aykırı hareket etme sıklıkları tesbit edilmeye çalışılacaktır.

Aynı zamanda bu şekilde orta öğretim öğrencilerinin beden eğitimi dersinde öğrendikleri kurallara neden uymadıkları da ortaya konmaya çalışılacaktır.

Dolayısıyla orta öğretim kurumlarımızda uygulanan bu dersin amacına ulaşım ulaşmadığı da belirlenmiş olacaktır.

3.2. Araştırmanın Kapsamı, Sınırlılıkları ve Yararları

Kuralları çığneme konusunu ele alan bir araştırmada, herşeyden önce oyun kuralları hakkında öğrencilerin tasavurları önem taşır. Bu tasavvurlar, sporcunun ahlâkî davranışını geliştiren ve kurala uygun davranışına temel olan kural bilincidir. Faul yapmaya hazır olma, bir ölçüde sporcunun ahlâkî açıdan eğitimine bağlıdır. Daha sonra öğrenci veya sporcuların kuralları uygulaması araştırılabilir. Çünkü bunlar kural bilincinin gelişimini ve kuralları çığnemenin sebeplerini de ihtiva ederler.

Ayrıca öğrenci ve sporcular beden eğitimi derslerinde boş zamanlarında ve aile yaşantılarında kurallar konusunda tecrübeler kazanırlar.

Öğrencilerin sosyalleşme tecrübelerinin önemi deneysel araştırma içinde, özel tecrübe alanları tam olarak açıklanarak göz önüne alınabilir. Böylece hem öğrencilerde kural bilincinin gelişimi hem de çatışma durumlarında, kuralları çığnemeleri okullarda uygulanan beden eğitimi dersindeki sportif faaliyetler incelenerek yapılabilir.

Beden eğitimi dersinde öğrenciler, az çok bilinçli bir şekilde, ahlâkî eğitimin etkisinde demokratik, işbirliği yapan, adil ve hoşgörülü olarak davranan kişiler olarak yetiştirilmeye çalışılır. Dolayısıyla oyun öğretimi içinde öğretmenlerin kuralları kazandırma şekli öğrencilerin ahlâkî yargılarında sorumluluk duygusunu harekete geçirebilir. Bu yüzden öğretmen-öğrenci veya öğrenci-öğrenci arasındaki ilişki yapıları kural bilincinin seviyesini belirlemek için araştırılabilir. Öğretmenlerin kural uygulaması öğrencilerin centilmenlik anlayışlarını etkileyeceği için öğretmenin kural uygulaması ve son olarak ahlâkî yargıların gelişmesinde çatışmaları çözüme şekli araştırılabilir.

Ayrıca öğrenci veya sporcular beden eğitimi dersi dışında ailelerinde ve spor kulüplerinde kurallar konusunda tecrübeler kazanırlar. Ancak bu konular araştırmamızın kapsamı dışında bırakılmıştır.

Araştırmamızda Gaziantep ilinde 13-18 yaş grubu 247 sporcu öğrencinin branşlarıyla ilgili oyun kuralları hakkındaki düşünce ve tavırları ortaya konmaya çalışılmıştır. Yani araştırmamız Gaziantep ilindeki 247 sporcu öğrenciyle sınırlıdır. Deneklerimizin uyguladığımız ankete verdikleri cevaplar doğru olarak kabul edilmiştir.

Araştırmamız, spordaki ahlâkî problemleri, sebeplerini öğrenmek ve çözmek isteyen antrenör, öğretmen, eğitici, sporcu ve bu konuda araştırma yapmak isteyen akademisyenler için önem taşımaktadır.

Bu sebeple spor bilimi içinde spor ahlâkının ayrı bir ilim dalı olarak gerçek yerini alması en büyük temennilerimizden birisidir.

3.3. Materyal ve Metod

Araştırmamızda kullandığımız sorgu cetveli 4 değişik spor branşına (futbol, basketbol, hentbol ve voleybol) ait oyun kurallarıyla ilgili 25 kapalı uçlu soruyu ihtiva etmektedir. Sorgu cetveliyle sporcuların (öğrencilerin) oyun kuralları konusundaki bilgileri, oyun kurallarına ne kadar uydukları ve oyun esnasında ne ölçüde centilmence davrandıklarının tesbit edileceği görüşünden hareket edilmiştir.

Sorgu cetvelinden elde edilen sonuçlar istatistiki metoda göre değerlendirilmiştir. Öğrencilerin verdikleri cevaplardan hareketle aritmetik ortalama ve standart sapmalar hesaplanmış, varyans analizi ve t-testi teknikleri uygulanmıştır.

3.4. Denekler

Gaziantep ilindeki ortaokul ve lise öğrencileri arasından tesadüfi seçim yoluyla belirlenmiş okul takımlarında oynayan 247 öğrenciyi kapsamaktadır. Aktif olarak futbol, basketbol, hentbol ve voleybol branşlarıyla uğraşan öğrencilerdir.

Deneklerimizin hangi okullarda okudukları, öğrenim durumları, cinsiyet, yaş ve spor branşlarına dağılımı şöyledir:

Okudukları okula göre dağılım: Gaziantep Lisesi (40), 19 Mayıs Lisesi (40), Gaziantep Kız Lisesi (53), Gaziantep Anadolu Lisesi (40), Gaziantep Ticaret Lisesi (40), Gazi Orta Okulu (20), Akyol İlköğretim Okulu (14)

Öğrenim durumuna göre dağılım: ortaokul (94), lise (153)

Cinsiyet ayrımına göre dağılım: kız (123), erkek (124)

Yaş durumuna göre dağılım: 13 yaş (29), 14 yaş (40), 15 yaş (30), 16 yaş (45), 17 yaş (63), 18 yaş (40)

Spor branşlarına göre dağılım: hentbol (59), voleybol (31), basketbol (125), futbol (32)

4. BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

Yaptığımız araştırmada kullandığımız ölçekteki sorulara göre, ahlâkî davranış için ortaya çıkan veriler soru sıralarına göre aşağıda ilgili bölümlerde bütün ayrıntılarıyla ortaya konmuştur.

Hentbol, basketbol, voleybol ve futbol branşları için deneklerimizin ahlâkî davranışları açısından verdikleri cevaplara göre elde edilen değerlerdeki değişiklikler tablolarda görülmektedir.

Tablolarda önce varyans analizi, daha sonra da t-testi sonuçları verilmiştir.

4.1. Spor Branşlarına Göre Ahlâki Davranışlar

1. "Sportmenliğe uymayan davranışlarda bulunurum" maddesine verilen cevaplara göre branşlararası farklılık vardır (Tablo 9-A).

TABLO 9-A. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 1.Sportmenliğe uymayan davranışlarda bulunurum İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI

	n	μ	σ
N= 247			
HENTBOL	59	1.29	0.53
BASKETBOL	125	1.33	0.50
VOLEYBOL	31	1.36	0.55
FUTBOL	32	1.69	0.69
F Testi Değerleri			
	df1	df2	F p
	3	243	4.35 p<.01

Futbolcuların, "sportmenliğe uymayan davranışlarda bulunma" sıklıkları diğer branşlardaki (hentbol, basketbol ve voleybol) sporculara göre daha fazladır. Branşlararası diğer karşılaştırmalarda ise anlamlı bir fark bulunmamıştır (Tablo 9-B).

TABLO 9-B. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 1.Sportmenliğe uymayan davranışlarda bulunurum İÇİN t TESTİ SONUÇLARI

	HENTBOL	BASKETBOL	VOLEYBOL	FUTBOL
HENTBOL	$\mu= 1.29$	$t= 0.47$	$t= 0.55$	$t= 3.35$
BASKETBOL	-	$\mu= 1.33$	$t= 0.25$	$t= 3.34$
VOLEYBOL	-	-	$\mu= 1.36$	$t= 2.43$
FUTBOL	$p<.01$	$p<.01$	$p<.05$	$\mu= 1.69$

2. "Rakibime tekme atarım" maddesine verilen cevaplarda, ahlâkî davranış bakımından branşlararası farklılık vardır (Tablo 10-A).

TABLO 10-A. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 2.Rakibime tekme atarım İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI

	n	μ	σ
N= 247			
VOLEYBOL	31	1.13	0.34
HENTBOL	59	1.15	0.36
BASKETBOL	125	1.17	0.38
FUTBOL	32	1.91	0.73

F Testi Değerleri			
df1	df2	F	p
3	243	27.95	p<.01

Futbolcuların, "rakibe tekme atma" sıklıkları diğer branşlardaki (hentbol, basketbol ve voleybol) sporculara göre daha fazladır. Çünkü, futbol oyun kurallarına göre top ayakla oynanır (yapıcı kural). Bu yüzden araştırmamızda futbolcuların diğer branş sporcularına oranla rakip oyunculara daha fazla tekme attıkları görülmüştür. Branşlararası diğer karşılaştırmalarda ise bir fark bulunmamıştır (Tablo 10-B).

TABLO 10-B. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 2.Rakibime tekme atarım İÇİN t TESTİ SONUÇLARI

	VOLEYBOL	HENTBOL	BASKETBOL	FUTBOL
VOLEYBOL	$\mu= 1.13$	$t= 0.25$	$t= 0.45$	$t= 7.14$
HENTBOL	-	$\mu= 1.15$	$t= 0.23$	$t= 7.95$
BASKETBOL	-	-	$\mu= 1.17$	$t= 8.63$
FUTBOL	p<.01	p<.01	p<.01	$\mu= 1.91$

3. "Rakibimi dirseklerimle iterim" maddesine verilen cevaplara göre ahlâkî davranış bakımından spor branşları arasında farklılık vardır (Tablo 11-A).

TABLO 11-A. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 3.Rakibimi dirseklerimle iterim İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI

	n	μ	σ
N= 247			
VOLEYBOL	31	1.39	0.56
HENTBOL	59	1.88	0.67
BASKETBOL	125	1.93	0.61
FUTBOL	32	2.00	0.67

F Testi Değerleri			
df1	df2	F	p
3	243	6.90	p<.01

Voleybolcuların, "rakibi dirsekle itme" sıklıkları diğer branşlardaki (hentbol, basketbol ve futbol) sporculara göre daha azdır. Çünkü, voleybol yapıcı kurallarına göre voleybolcuların fizikî olarak birbirlerine temas etmeleri, aralarında bulunan ve rakipler arası bir sınır olarak kabul edilen file dolayısıyla mümkün olamamaktadır. Branşlararası diğer karşılaştırmalarda bir fark bulunmamıştır (Tablo 11-B).

TABLO 11-B. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 3.Rakibimi dirseklerimle iterim İÇİN t TESTİ SONUÇLARI

	VOLEYBOL	HENTBOL	BASKETBOL	FUTBOL
VOLEYBOL	$\mu= 1.39$	$t= 3.55$	$t= 4.29$	$t= 3.87$
HENTBOL	$p<.01$	$\mu= 1.88$	$t= 0.47$	$t= 0.86$
BASKETBOL	$p<.01$	-	$\mu= 1.93$	$t= 0.58$
FUTBOL	$p<.01$	-	-	$\mu= 2.00$

4. "Rakibime çelme takarım" maddesine verilen cevaplarda ahlâki davranış bakımından branşlararası farklılık vardır (Tablo 12-A).

TABLO 12-A. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 4.Rakibime çelme takarım İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI

	n	μ	σ
N= 247			
HENTBOL	59	1.22	0.49
VOLEYBOL	31	1.32	0.60
BASKETBOL	125	1.35	0.56
FUTBOL	32	1.88	0.71

F Testi Değerleri			
df1	df2	F	p
3	243	9.79	p<.01

Futbolcuların, "rakibe çelme takma" sıklıkları diğer branşlardaki (hentbol, basketbol ve voleybol) sporculara göre daha fazladır (Tablo 12-B). Bu durum futbolcuların diğer branş (hentbol, basketbol ve voleybol) sporcularına oranla daha sert ve faullü oyun oynadıklarını göstermektedir.

TABLO 12-B. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 4.Rakibime çelme takarım İÇİN t TESTİ SONUÇLARI

	HENTBOL	VOLEYBOL	BASKETBOL	FUTBOL
HENTBOL	$\mu= 1.22$	t= 0.81	t= 1.46	t= 5.23
VOLEYBOL	-	$\mu= 1.32$	t= 0.26	t= 3.85
BASKETBOL	-	-	$\mu= 1.35$	t= 4.63
FUTBOL	p<.01	p<.01	p<.01	$\mu= 1.88$

5. "Rakip oyuncunun yüzüne tükürürüm" maddesine verilen cevaplarda ahlâkî davranış bakımından yapılan spor branşına göre farklılık vardır (Tablo 13-A).

TABLO 13-A. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 5.Rakip oyuncunun yüzüne tükürürüm İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI

	n	μ	σ
N= 247			
VOLEYBOL	31	1.00	0.00
HENTBOL	59	1.05	0.22
BASKETBOL	125	1.11	0.34
FUTBOL	32	1.31	0.69

F Testi Değerleri			
df1	df2	F	p
3	243	4.77	p<.01

Voleybolcuların rakip takım oyuncularının yüzüne tükürmedikleri, futbolcuların ise diğer branş (hentbol, basketbol ve voleybol) sporcularına oranla bu eylemi daha fazla gerçekleştirdikleri görülmektedir. Böyle bir davranış spor ruhuna aykırı olduğu gibi centilmenlikle de bağdaşmamaktadır (Tablo 13-B).

TABLO 13-B. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 5.Rakip oyuncunun yüzüne tükürürüm İÇİN t TESTİ SONUÇLARI

	VOLEYBOL	HENTBOL	BASKETBOL	FUTBOL
VOLEYBOL	$\mu= 1.00$	$t= 0.63$	$t= 1.53$	$t= 3.41$
HENTBOL	-	$\mu= 1.05$	$t= 1.06$	$t= 3.28$
BASKETBOL	-	-	$\mu= 1.11$	$t= 2.78$
FUTBOL	p<.01	p<.01	p<.01	$\mu= 1.31$

6. "Oyun esnasında rakibimin üstüne sıçırım" maddesine verilen cevaplarda kurala uyma açısından yapılan spor branşına göre farklılık vardır (Tablo 14-A).

TABLO 14-A. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 6.Oyun esnasında rakibimin üstüne sıçırım İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI

	n	μ	σ
N= 247			
VOLEYBOL	31	1.32	0.54
FUTBOL	32	1.66	0.48
HENTBOL	59	1.66	0.51
BASKETBOL	125	1.90	0.68

F Testi Değerleri			
df1	df2	F	p
3	243	8.61	p<.01

Basketbolcuların, "oyun esnasında rakibin üstüne sıçrama" sıklıkları diğer branşlardaki (voleybol, futbol ve hentbol) sporculara göre daha fazla, voleybolcuların ise futbol, hentbol ve basketbolculara göre daha azdır (Tablo 14-B). Çünkü basketbol oyununda, havatopu mücadelesi diğer branşlara göre daha sık olmakta, voleybolda ise rakip sporcular ayrı oyun sahalarında olduğundan file önü mücadelesi hariç böyle bir ihtimal yoktur.

TABLO 14-B. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 6.Oyun esnasında rakibimin üstüne sıçırım İÇİN t TESTİ SONUÇLARI

	VOLEYBOL	FUTBOL	HENTBOL	BASKETBOL
VOLEYBOL	$\mu= 1.32$	$t= 2.20$	$t= 2.53$	$t= 4.81$
FUTBOL	$p<.05$	$\mu= 1.66$	$t= 0.04$	$t= 2.08$
HENTBOL	$p<.05$	-	$\mu= 1.66$	$t= 2.56$
BASKETBOL	$p<.01$	$p<.05$	$p<.05$	$\mu= 1.90$

7. "Rakip oyuncuyu ellerimle tutarım" maddesine verilen cevaplarda yapılan spor branşına göre farklılık vardır (Tablo 15-A).

TABLO 15-A. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 7.Rakip oyuncuyu ellerimle tutarım İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI

	n	μ	σ
N= 247			
VOLEYBOL	31	1.32	0.54
BASKETBOL	125	1.86	0.66
FUTBOL	32	1.88	0.71
HENTBOL	59	1.91	0.79

F Testi Değerleri			
df1	df2	F	p
3	243	5.97	p<.01

Voleybolcuların yapıcı voleybol oyun kurallarına göre "rakip oyuncuyu elle tutma" sıklıkları diğer branşlardaki (basketbol, futbol ve hentbol) sporculara göre daha azdır (Tablo 15-B). Sporcuların rakip oyuncuyu elle tutma davranışı oyun kurallarına, dolayısıyla adil ve şans eşitliğini içeren bir oyuna ters düşmektedir.

TABLO 15-B. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 7.Rakip oyuncuyu ellerimle tutarım İÇİN t TESTİ SONUÇLARI

	VOLEYBOL	BASKETBOL	FUTBOL	HENTBOL
VOLEYBOL	$\mu=$ 1.32	t= 3.88	t= 3.20	t= 3.90
BASKETBOL	p<.01	$\mu=$ 1.86	t= 0.14	t= 0.55
FUTBOL	p<.01	-	$\mu=$ 1.88	t= 0.27
HENTBOL	p<.01	-	-	$\mu=$ 1.91

8. "Müsabakalarda şike yaparım" maddesine verilen cevaplarda, ahlâkî davranış bakımından, yapılan spor branşına göre bir farklılık yoktur (Tablo 16-A). Basketbol, hentbol, voleybol ve futbol branşlarındaki sporcuların şike yapma olayını tasvip etmedikleri söylenebilir.

TABLO 16-A. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 8.Müsabakalarda şike yaparım İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI

	n	μ	σ
N= 247			
HENTBOL	59	1.03	0.18
BASKETBOL	125	1.07	0.29
FUTBOL	32	1.09	0.30
VOLEYBOL	31	1.16	0.45

F Testi Değerleri			
df1	df2	F	p
3	243	1.31	-

9. "Rakibime küfredirim" maddesine verilen cevaplarda, ahlâkî davranış bakımından, yapılan spor branşına göre farklılık vardır (Tablo 17-A).

TABLO 17-A. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 9.Rakibime küfredirim İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI

	n	μ	σ
N= 247			
VOLEYBOL	31	1.45	0.72
BASKETBOL	125	1.46	0.59
HENTBOL	59	1.46	0.60
FUTBOL	32	1.88	0.83

F Testi Değerleri			
df1	df2	F	p
3	243	3.93	p<.01

Futbolcuların, "rakibe küfretme" sıklıkları diğer branşlardaki (voleybol, basketbol ve hentbol) sporculara oranla daha fazladır (Tablo 17-B). Bundan dolayı futbolcuların diğer branş (voleybol, basketbol ve hentbol) sporcularına oranla, ayarlayıcı kurallara daha az uyduklarını ve centilmence davranmadıklarını söylemek mümkündür. Böyle bir davranış spor ruhuna aykırı olduğu gibi rakibine küfreden sporcu, ayarlayıcı kurallara göre hakem tarafından cezalandırılacaktır.

TABLO 17-B. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 9.Rakibime küfredirim İÇİN t TESTİ SONUÇLARI

	VOLEYBOL	BASKETBOL	HENTBOL	FUTBOL
VOLEYBOL	$\mu= 1.45$	$t= 0.03$	$t= 0.04$	$t= 2.61$
BASKETBOL	-	$\mu= 1.46$	$t= 0.02$	$t= 3.28$
HENTBOL	-	-	$\mu= 1.46$	$t= 2.95$
FUTBOL	$p<.05$	$p<.01$	$p<.01$	$\mu= 1.88$

10. "Rakip oyuncuyu ısırırım" maddesine verilen cevaplarda, ahlâkî davranış bakımından, yapılan spor branşına göre bir farklılık yoktur (Tablo 18-A). Araştırmamızda yer alan futbol, basketbol, voleybol ve hentbol branşlarındaki sporcuların, rakip oyuncuyu ısırma eylemini tasvip etmediklerini söylemek mümkündür.

TABLO 18-A. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 10.Rakip oyuncuyu ısırırım İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI

	n	μ	σ	
N= 247				
VOLEYBOL	31	1.00	0.00	
HENTBOL	59	1.03	0.18	
BASKETBOL	125	1.04	0.23	
FUTBOL	32	1.16	0.45	
F Testi Değerleri				
	df1	df2	F	p
	3	243	2.52	-

11. "Rakip oyuncunun şortunu indiririm" maddesine verilen cevaplarda ahlâkî davranış bakımından, yapılan spor branşına göre bir farklılık yoktur (Tablo 19-A). Sporcuların rakip oyuncunun şortunu indirme eylemini tasvip etmediklerini söylemek mümkündür. Müsabakalarda "rakip oyuncunun şortunu indirme" davranışına verilecek cezalar, ayarlayıcı kurallara göre tespit edilir. Bu tür davranışlar, centilmenlikle bağdaşmamaktadır.

TABLO 19-A. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 11.Rakip oyuncunun şortunu indiririm İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI

	n	μ	σ
N= 247			
VOLEYBOL	31	1.03	0.18
HENTBOL	59	1.09	0.28
BASKETBOL	125	1.10	0.40
FUTBOL	32	1.19	0.53
F Testi Değerleri			
	df1	df2	F
	3	243	0.96
			p
			-

12. "Kazanmak için hile yaparım" maddesine verilen cevaplarda ahlâkî davranış bakımından, yapılan spor branşına göre bir farklılık yoktur (Tablo 20-A). Tüm branşlardaki (voleybol, basketbol, hentbol, futbol) sporcuların kazanmak için hile yapma gereği duymadıklarını bazı istisnalar dışında söylemek mümkündür.

TABLO 20-A. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 12.Kazanmak için hile yaparım İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI

	n	μ	σ
N= 247			
VOLEYBOL	31	1.29	0.59
BASKETBOL	125	1.34	0.54
HENTBOL	59	1.37	0.58
FUTBOL	32	1.59	0.76

F Testi Değerleri			
df1	df2	F	p
3	243	1.88	-

13. "Rakip oyuncunun formasını ya da şortunu çekerek onu rahatsız ederim" maddesine verilen cevaplarda, ahlâkî davranış bakımından, yapılan spor branşları arasında farklılık vardır (Tablo 21-A).

TABLO 21-A. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 13.Rakip oyuncunun formasını ya da şortunu çekerek onu rahatsız ederim İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI

	n	μ	σ
N= 247			
VOLEYBOL	31	1.26	0.44
BASKETBOL	125	1.46	0.58
HENTBOL	59	1.64	0.55
FUTBOL	32	1.72	0.58

F Testi Değerleri			
df1	df2	F	p
3	243	5.06	p<.01

Futbolcu ve hentbolcuların, "rakip oyuncunun formasını ya da şortunu çekerek onu rahatsız etme" sıklıkları voleybol ve basketbolculara göre daha fazladır (Tablo 21-B). Bu tür bir davranış adil bir oyunun oynanmasına engel teşkil ettiği gibi yapılması cezalarla da yasaklanmıştır.

TABLO 21-B. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 13.Rakip oyuncunun formasını ya da şortunu çekerek onu rahatsız ederim İÇİN t TESTİ SONUÇLARI

	VOLEYBOL	BASKETBOL	HENTBOL	FUTBOL
VOLEYBOL	$\mu= 1.26$	$t= 1.85$	$t= 3.13$	$t= 3.29$
BASKETBOL	-	$\mu= 1.46$	$t= 2.05$	$t= 2.31$
HENTBOL	$p<.01$	$p<.05$	$\mu= 1.64$	$t= 0.61$
FUTBOL	$p<.01$	$p<.05$	-	$\mu= 1.72$

14. "Sinirlendiğimde rakibime yumruk atarım" maddesine verilen cevaplarda, ahlâkî davranış bakımından, yapılan spor branşına göre bir farklılık yoktur (Tablo 22-A). Sporcuların bu centilmenlik dışı davranışı çok sık yapmadıklarını söylemek mümkündür.

TABLO 22-A. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 14.Sinirlendiğimde rakibime yumruk atarım İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI

	n	μ	σ
N= 247			
FUTBOL	32	1.16	0.37
VOLEYBOL	31	1.19	0.40
BASKETBOL	125	1.21	0.48
HENTBOL	59	1.24	0.50

F Testi Değerleri			
df1	df2	F	p
3	243	0.22	-

15. "Topu kasıtlı olarak rakip oyuncunun yüzüne atarım" maddesine verilen cevaplarda, centilmenlik bakımından yapılan spor branşına göre farklılık vardır (Tablo 23-A).

TABLO 23-A. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 15.Topu kasıtlı olarak rakip oyuncunun yüzüne atarım İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI

	n	μ	σ
N=	247		
BASKETBOL	125	1.24	0.47
HENTBOL	59	1.27	0.49
FUTBOL	32	1.47	0.57
VOLEYBOL	31	1.87	0.56

F Testi Değerleri			
df1	df2	F	p
3	243	14.51	p<.01

Voleybolcuların, "topu kasıtlı olarak rakip oyuncunun yüzüne atma" sıklıkları basketbol, hentbol ve futbolculara göre, futbolcuların ise basketbolculara göre daha fazladır (Tablo 23-B). Başkalarına zarar verici bu tür hareketler ahlâkî değerlere ters düşmektedir.

TABLO 23-B. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 15.Topu kasıtlı olarak rakip oyuncunun yüzüne atarım İÇİN t TESTİ SONUÇLARI

	BASKETBOL	HENTBOL	FUTBOL	VOLEYBOL
BASKETBOL	$\mu= 1.24$	$t= 0.40$	$t= 2.32$	$t= 6.33$
HENTBOL	-	$\mu= 1.27$	$t= 1.81$	$t= 5.44$
FUTBOL	$p<.05$	-	$\mu= 1.47$	$t= 3.21$
VOLEYBOL	$p<.01$	$p<.01$	$p<.01$	$\mu= 1.87$

16. "Rakip takımın taraftarlarını tahrik etmek amacıyla, tribüne el kol hareketleri yaparım" maddesine verilen cevaplar bakımından yapılan spor branşına göre bir farklılık yoktur (Tablo 24-A).

TABLO 24-A. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 16.Rakip takımın taraftarlarını tahrik etmek amacıyla, tribüne el kol hareketleri yaparım İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI

	n	μ	σ
N= 247			
BASKETBOL	125	1.27	0.50
VOLEYBOL	31	1.32	0.60
HENTBOL	59	1.34	0.54
FUTBOL	32	1.47	0.62

F Testi Değerleri			
df1	df2	F	p
3	243	1.17	-

17. "Rakibimin gözünü korkutmak amacıyla topa sert müdahale ederim" maddesine verilen cevaplar bakımından, yapılan spor branşına göre bir farklılık yoktur (Tablo 25-A).

TABLO 25-A. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 17.Rakibimin gözünü korkutmak amacıyla topa sert müdahale ederim İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI

	n	μ	σ
N= 247			
BASKETBOL	125	1.98	0.71
HENTBOL	59	1.98	0.75
VOLEYBOL	31	2.10	0.70
FUTBOL	32	2.22	0.66

F Testi Değerleri			
df1	df2	F	p
3	243	1.15	-

18. "Vakit geçirmek amacıyla topu kasıtlı olarak dışarıya atarım" maddesine verilen cevaplarda yapılan spor branşına göre farklılık vardır (Tablo 26-A).

TABLO 26-A. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 18.Vakit geçirmek amacıyla topu kasıtlı olarak dışarıya atarım İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI

	n	μ	σ
N= 247			
VOLEYBOL	31	1.52	0.57
BASKETBOL	125	1.64	0.63
HENTBOL	59	1.71	0.62
FUTBOL	32	2.25	0.57

F Testi Değerleri			
df1	df2	F	p
3	243	9.90	p<.01

Futbolcuların, "vakit geçirmek amacıyla topu kasıtlı olarak dışarıya atma" sıklıkları voleybol, basketbol ve hentbolculara göre daha fazladır. Branşlararası diğer karşılaştırmalarda ise bir fark bulunmamıştır (Tablo 26-B).

TABLO 26-B. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 18.Vakit geçirmek amacıyla topu kasıtlı olarak dışarıya atarım İÇİN t TESTİ SONUÇLARI

	VOLEYBOL	BASKETBOL	HENTBOL	FUTBOL
VOLEYBOL	$\mu= 1.52$	$t= 1.01$	$t= 1.44$	$t= 4.77$
BASKETBOL	-	$\mu= 1.64$	$t= 0.74$	$t= 5.04$
HENTBOL	-	-	$\mu= 1.71$	$t= 4.01$
FUTBOL	$p<.01$	$p<.01$	$p<.01$	$\mu= 2.25$

19. "Oyun kurallarını ihlâl ederim" maddesine verilen cevaplarda ahlâkî davranış bakımından, yapılan spor branşına göre farklılık vardır (Tablo 27-A).

TABLO 27-A. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 19.Oyun kurallarını ihlâl ederim İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI

	n	μ	σ
N= 247			
VOLEYBOL	31	1.16	0.45
HENTBOL	59	1.44	0.57
BASKETBOL	125	1.58	0.56
FUTBOL	32	1.75	0.72

F Testi Değerleri			
df1	df2	F	p
3	243	6.72	p<.01

Voleybolcuların, "oyun kurallarını ihlâl etme" sıklıkları hentbol, basketbol ve futbolculara göre daha azdır. Ayrıca hentbolcular da futbolculara göre oyun kurallarını daha az ihlâl etmektedirler (Tablo 27-B). Bu durum oyun kurallarını en çok futbol branşındaki sporcuların ihlâl ettiklerini göstermektedir.

TABLO 27-B. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 19.Oyun kurallarını ihlâl ederim İÇİN t TESTİ SONUÇLARI

	VOLEYBOL	HENTBOL	BASKETBOL	FUTBOL
VOLEYBOL	$\mu=$ 1.16	t= 2.21	t= 3.69	t= 4.09
HENTBOL	p<.05	$\mu=$ 1.44	t= 1.59	t= 2.47
BASKETBOL	p<.01	-	$\mu=$ 1.58	t= 1.47
FUTBOL	p<.01	p<.05	-	$\mu=$ 1.75

20. "Oyun kurallarını ihlâl ettiğim takdirde özür dilerim" maddesine verilen cevaplar bakımından, yapılan spor branşına göre bir farklılık yoktur (Tablo 28-A). Sporcuların, oyun kurallarını ihlâl ettikleri takdirde, özür diledikleri görülmektedir.

TABLO 28-A. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 20.Oyun kurallarını ihlâl ettiğim takdirde özür dilerim İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI

	n	μ	σ
N= 247			
HENTBOL	59	1.41	0.70
BASKETBOL	125	1.46	0.67
VOLEYBOL	31	1.48	0.68
FUTBOL	32	1.81	0.93

F Testi Değerleri			
df1	df2	F	p
3	243	2.54	-

21. "Haksız bir karar vermiş olsa dahi hakemin verdiği kararı saygıyla karşılarım" maddesine verilen cevaplar bakımından yapılan spor branşına göre bir farklılık yoktur (Tablo 29-A). Oyuncuların, hakem kararlarına saygı duydukları görülmektedir.

TABLO 29-A. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 21.Haksız bir karar vermiş olsa dahi hakemin verdiği kararı saygıyla karşılarım İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI

	n	μ	σ
N= 247			
FUTBOL	32	1.66	0.83
HENTBOL	59	1.73	0.76
BASKETBOL	125	1.78	0.69
VOLEYBOL	31	2.06	0.81

F Testi Değerleri			
df1	df2	F	p
3	243	1.90	-

22. "Hakeme küfrederim" maddesine verilen cevaplarda, ahlâkî davranış bakımından yapılan spor branşına göre farklılık vardır (Tablo 30-A).

TABLO 30-A. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 22.Hakeme küfrederim İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI

	n	μ	σ
N= 247			
HENTBOL	59	1.19	0.47
VOLEYBOL	31	1.26	0.44
BASKETBOL	125	1.35	0.59
FUTBOL	32	1.53	0.67

F Testi Değerleri			
df1	df2	F	p
3	243	2.93	p<.05

Futbolcuların, "hakeme küfretme" sıklıkları hentbolculara göre daha fazladır (Tablo 30-B). Futbolcuların bu ahlâk dışı eylemi, daha çok gerçekleştirdikleri görülmektedir. Ayrıca bu tür bir davranış spor ruhuna da aykırıdır.

TABLO 30-B. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 22.Hakeme küfrederim İÇİN t TESTİ SONUÇLARI

	HENTBOL	VOLEYBOL	BASKETBOL	FUTBOL
HENTBOL	$\mu= 1.19$	$t= 0.58$	$t= 1.88$	$t= 2.82$
VOLEYBOL	-	$\mu= 1.26$	$t= 0.84$	$t= 1.95$
BASKETBOL	-	-	$\mu= 1.35$	$t= 1.62$
FUTBOL	$p<.01$	-	-	$\mu= 1.53$

23. "Oyun kuralını bilinçli olarak ihlâl ettiğimde bile hakeme itiraz ederim" maddesine verilen cevaplarda yapılan spor branşına göre farklılık vardır (Tablo 31-A).

TABLO 31-A. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 23.Oyun kuralını bilinçli olarak ihlâl ettiğimde bile hakeme itiraz ederim İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI

	n	μ	σ
N= 247			
HENTBOL	59	1.20	0.45
BASKETBOL	125	1.39	0.61
VOLEYBOL	31	1.42	0.56
FUTBOL	32	1.59	0.67

F Testi Değerleri			
df1	df2	F	p
3	243	3.38	p<.05

Voleybolcuların, "oyun kuralını bilinçli olarak ihlâl ettiklerinde bile hakeme itiraz etme" sıklıkları basketbol ve futbolculara göre daha azdır (Tablo 31-B). Futbolcu ve basketbolcuların hakeme daha fazla itiraz ettiklerini söylemek mümkündür.

TABLO 31-B. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 23.Oyun kuralını bilinçli olarak ihlâl ettiğimde bile hakeme itiraz ederim İÇİN t TESTİ SONUÇLARI

	HENTBOL	BASKETBOL	VOLEYBOL	FUTBOL
HENTBOL	$\mu= 1.20$	$t= 2.07$	$t= 1.69$	$t= 3.09$
BASKETBOL	$p<.05$	$\mu= 1.39$	$t= 0.24$	$t= 1.77$
VOLEYBOL	-	-	$\mu= 1.42$	$t= 1.20$
FUTBOL	$p<.01$	-	-	$\mu= 1.59$

24. "Herhangibir kararına karşı hakeme sözle veya el kol hareketleriyle karşı gelirim" maddesine verilen cevaplarda ahlâkî davranış, bakımından yapılan spor branşına göre bir farklılık yoktur (Tablo 32-A).

TABLO 32-A. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 24. Herhangibir kararına karşı hakeme sözle veya el kol hareketleriyle karşı gelirim İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI

	n	μ	σ	
N= 247				
VOLEYBOL	31	1.23	0.42	
HENTBOL	59	1.30	0.50	
BASKETBOL	125	1.37	0.58	
FUTBOL	32	1.56	0.67	
F Testi Değerleri				
	df1	df2	F	p
	3	243	2.22	-

25. "Tüm davranışlarımı centilmence yapmaya çalışırım" maddesine verilen cevaplar bakımından, yapılan spor branşına göre bir farklılık yoktur (Tablo 33-A). Tüm branşlardaki (basketbol, voleybol, hentbol ve futbol) sporcular, oyun içi davranışlarını centilmence yapmaya çalıştıklarını belirtmelerine rağmen diğer sorularda da centilmenlik dışı hareketleri yaptıklarını ifade etmektedirler.

TABLO 33-A. BRANŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 25. Tüm davranışlarımı centilmence yapmaya çalışırım İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI

	n	μ	σ	
N= 247				
HENTBOL	59	1.17	0.50	
BASKETBOL	125	1.22	0.55	
VOLEYBOL	31	1.23	0.50	
FUTBOL	32	1.31	0.69	
F Testi Değerleri				
	df1	df2	F	p
	3	243	0.46	-

4.2. Yaş Değişkenine Göre Ahlâki Davranışlar

1. "Sportmenliğe uymayan davranışlarda bulunurum" maddesine verilen cevaplarda ahlâki davranış bakımından, öğrencilerin yaşlarına göre bir farklılık yoktur (Tablo 34-A).

TABLO 34-A. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 1.Sportmenliğe uymayan davranışlarda bulunurum İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI

	n	μ	σ
N= 247			
14 YAŞ	40	1.25	0.44
16 YAŞ	45	1.33	0.48
18 YAŞ	40	1.35	0.66
17 YAŞ	63	1.41	0.56
13 YAŞ	29	1.41	0.50
15 YAŞ	30	1.47	0.68
F Testi Değerleri			
	df1	df2	F
	5	241	0.71
			p
			-

2. "Rakibime tekme atarım" maddesine verilen cevaplarda, ahlâkî davranış bakımından sporcuların yaşlarına göre farklılık vardır (Tablo 35-A).

TABLO 35-A. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 2.Rakibime tekme atarım İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI

	n	μ	σ
N= 247			
13 YAŞ	29	1.07	0.26
15 YAŞ	30	1.10	0.30
14 YAŞ	40	1.22	0.42
16 YAŞ	45	1.29	0.51
17 YAŞ	63	1.32	0.59
18 YAŞ	40	1.40	0.59

F Testi Değerleri			
df1	df2	F	p
5	241	2.41	p<.05

18 yaşındaki sporcuların 13 ve 15 yaşındakilere oranla, ayrıca 17 yaşındakilerin de 13 yaşındaki sporculara oranla rakiplerine daha fazla tekme attıkları anlaşılmaktadır. Rakibe tekme atma konusunda en sportmen 13 yaşındaki sporculardır. Buna karşılık 18 ve 17 yaşlarındaki sporcuların ise sportmenlikten daha fazla uzaklaştıklarını söylemek mümkündür (Tablo 35-B).

TABLO 35-B. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 2.Rakibime tekme atarım İÇİN t TESTİ SONUÇLARI

	13 YAŞ	15 YAŞ	14 YAŞ	16 YAŞ	17 YAŞ	18 YAŞ
13 YAŞ	$\mu= 1.07$	t= 0.24	t= 1.30	t= 1.88	t= 2.26	t= 2.77
15 YAŞ	-	$\mu= 1.10$	t= 1.06	t= 1.63	t= 2.00	t= 2.53
14 YAŞ	-	-	$\mu= 1.22$	t= 0.60	t= 0.93	t= 1.60
16 YAŞ	-	-	-	$\mu= 1.29$	t= 0.30	t= 1.04
17 YAŞ	p<.05	-	-	-	$\mu= 1.32$	t= 0.83
18 YAŞ	p<.01	p<.05	-	-	-	$\mu= 1.40$

3. "Rakibimi dirseklerimle iterim" maddesine verilen cevaplarda, ahlâkî davranış bakımından, sporcuların yaşlarına göre farklılık vardır (Tablo 36-A).

TABLO 36-A. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 3.Rakibimi dirseklerimle iterim İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI

	n	μ	σ
N= 247			
15 YAŞ	30	1.60	0.72
14 YAŞ	40	1.68	0.66
16 YAŞ	45	1.89	0.71
13 YAŞ	29	1.90	0.62
17 YAŞ	63	1.92	0.58
18 YAŞ	40	2.08	0.57

F Testi Değerleri			
df1	df2	F	p
5	241	2.72	p<.05

18 yaşındaki sporcuların 14 ve 15 yaşındakilere göre, ayrıca 17 yaşındaki sporcuların da 15 yaşındaki sporculara oranla rakiplerini dirsekleriyle daha fazla ittikleri anlaşılmaktadır. Rakibi dirsekleriyle itme konusunda en sportmen 15 yaşındakilerdir. Buna karşılık 18 ve 17 yaşlarındaki sporcular ise sportmenlikten en fazla uzaklaşanlardır (Tablo 36-B).

TABLO 36-B. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 3.Rakibimi dirseklerimle iterim İÇİN t TESTİ SONUÇLARI

	15 YAŞ	14 YAŞ	16 YAŞ	13 YAŞ	17 YAŞ	18 YAŞ
15 YAŞ	$\mu= 1.60$	t= 0.49	t= 1.92	t= 1.78	t= 2.26	t= 3.08
14 YAŞ	-	$\mu= 1.68$	t= 1.54	t= 1.42	t= 1.90	t= 2.80
16 YAŞ	-	-	$\mu= 1.89$	t= 0.05	t= 0.25	t= 1.34
13 YAŞ	-	-	-	$\mu= 1.90$	t= 0.17	t= 1.14
17 YAŞ	p<.05	-	-	-	$\mu= 1.92$	t= 1.19
18 YAŞ	p<.01	p<.01	-	-	-	$\mu= 2.08$

4. "Rakibime çelme takarım" maddesine verilen cevaplar bakımından öğrencilerin yaşlarına göre bir farklılık yoktur (Tablo 37-A). Bütün yaş grubu öğrencileri bu davranışı benzer sıklıkta yapmaktadırlar.

TABLO 37-A. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 4.Rakibime çelme takarım İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI

	n	μ	σ
N= 247			
15 YAŞ	30	1.20	0.48
13 YAŞ	29	1.28	0.46
14 YAŞ	40	1.32	0.62
18 YAŞ	40	1.38	0.54
16 YAŞ	45	1.47	0.66
17 YAŞ	63	1.51	0.67

F Testi Değerleri			
df1	df2	F	p
5	241	1.56	-

5. "Rakip oyuncunun yüzüne tükürürüm" maddesine verilen cevaplar bakımından öğrencilerin yaşlarına göre bir farklılık yoktur (Tablo 38-A). Bu davranışı bazı istisnalar dışında öğrencilerin tasvip etmediklerini söylemek mümkündür.

TABLO 38-A. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 5.Rakip oyuncunun yüzüne tükürürüm İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI

	n	μ	σ
N= 247			
15 YAŞ	30	1.07	0.25
16 YAŞ	45	1.07	0.25
13 YAŞ	29	1.07	0.26
17 YAŞ	63	1.13	0.42
14 YAŞ	40	1.15	0.43
18 YAŞ	40	1.15	0.48

F Testi Değerleri			
df1	df2	F	p
5	241	0.48	-

6. "Oyun esnasında rakibimin üstüne sıçrırım" maddesine verilen cevaplar bakımından öğrencilerin yaşlarına göre bir farklılık yoktur (Tablo 39-A).

TABLO 39-A. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 6.Oyun esnasında rakibimin üstüne sıçrırım İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI

	n	μ	σ
N= 247			
14 YAŞ	40	1.62	0.70
15 YAŞ	30	1.63	0.72
16 YAŞ	45	1.67	0.64
13 YAŞ	29	1.79	0.62
17 YAŞ	63	1.79	0.63
18 YAŞ	40	1.90	0.44

F Testi Değerleri			
df1	df2	F	p
5	241	1.22	-

7. "Rakip oyuncuyu ellerimle tutarım" maddesine verilen cevaplar bakımından öğrencilerin yaşlarına göre bir farklılık yoktur (Tablo 40-A).

TABLO 40-A. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 7.Rakip oyuncuyu ellerimle tutarım İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI

	n	μ	σ
N= 247			
13 YAŞ	29	1.55	0.57
15 YAŞ	30	1.67	0.76
14 YAŞ	40	1.68	0.80
16 YAŞ	45	1.89	0.74
17 YAŞ	63	1.92	0.70
18 YAŞ	40	1.95	0.55

F Testi Değerleri			
df1	df2	F	p
5	241	2.10	-

8. "Müsabakalarda şike yaparım" maddesine verilen cevaplarda, ahlâkî davranış bakımından sporcuların yaşlarına göre farklılık vardır (Tablo 41-A).

TABLO 41-A. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 8.Müsabakalarda şike yaparım İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI

	n	μ	σ
N= 247			
15 YAŞ	30	1.03	0.18
13 YAŞ	29	1.03	0.19
17 YAŞ	63	1.05	0.21
18 YAŞ	40	1.05	0.22
16 YAŞ	45	1.07	0.25
14 YAŞ	40	1.22	0.53

F Testi Değerleri			
df1	df2	F	p
5	241	2.53	p<.05

14 yaşındaki sporcular; 13, 15, 16, 17 ve 18 yaşındaki sporculara göre, müsabakalarda daha fazla şike yaptıklarını ifade etmektedirler. Diğer yaş grupları arasında ise herhangi bir farklılık bulunmamıştır (Tablo 41-B).

TABLO 41-B. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 8.Müsabakalarda şike yaparım İÇİN t TESTİ SONUÇLARI

	15 YAŞ	13 YAŞ	17 YAŞ	18 YAŞ	16 YAŞ	14 YAŞ
15 YAŞ	$\mu= 1.03$ t= 0.01	t= 0.22	t= 0.24	t= 0.49	t= 2.72	
13 YAŞ	-	$\mu= 1.03$ t= 0.20	t= 0.22	t= 0.46	t= 2.68	
17 YAŞ	-	-	$\mu= 1.05$ t= 0.04	t= 0.33	t= 3.01	
18 YAŞ	-	-	-	$\mu= 1.05$ t= 0.26	t= 2.69	
16 YAŞ	-	-	-	-	$\mu= 1.07$ t= 2.50	
14 YAŞ	p<.05	p<.05	p<.01	p<.05	p<.05	$\mu= 1.22$

9. "Rakibime küfrederim" maddesine verilen cevaplarda, ahlâkî davranış bakımından sporcuların yaşlarına göre farklılık vardır (Tablo 42-A).

TABLO 42-A. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 9.Rakibime küfrederim İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI

	n	μ	σ
N= 247			
13 YAŞ	29	1.17	0.38
15 YAŞ	30	1.27	0.58
14 YAŞ	40	1.50	0.68
16 YAŞ	45	1.60	0.65
18 YAŞ	40	1.62	0.67
17 YAŞ	63	1.65	0.70

F Testi Değerleri				
	df1	df2	F	p
	5	241	3.54	p<.01

13 yaşındaki sporcular 14, 16, 17 ve 18 yaşındaki sporculara göre, ayrıca 15 yaşındaki sporcular 16, 17 ve 18 yaşındaki sporculara göre rakiplerine daha az küfrettiklerini ifade etmektedirler. Diğer yaş grupları arasında ise herhangi bir farklılık bulunmamıştır. Genel olarak yaş büyüdükçe rakibe küfretme oranının arttığı söylenebilir (Tablo 42-B).

TABLO 42-B. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 9.Rakibime küfrederim İÇİN t TESTİ SONUÇLARI

	13 YAŞ	15 YAŞ	14 YAŞ	16 YAŞ	18 YAŞ	17 YAŞ
13 YAŞ	$\mu= 1.17$ t= 0.57	t= 2.10	t= 2.81	t= 2.90	t= 3.33	
15 YAŞ	-	$\mu= 1.27$ t= 1.51	t= 2.21	t= 2.32	t= 2.71	
14 YAŞ	p<.05	-	$\mu= 1.50$ t= 0.72	t= 0.87	t= 1.17	
16 YAŞ	p<.01	p<.05	-	$\mu= 1.60$ t= 0.18	t= 0.41	
18 YAŞ	p<.01	p<.05	-	-	$\mu= 1.62$ t= 0.20	
17 YAŞ	p<.01	p<.01	-	-	-	$\mu= 1.65$

10. "Rakip oyuncuyu ısıtırım" maddesine verilen cevaplar bakımından öğrencilerin yaşlarına göre bir farklılık yoktur (Tablo 43-A).

TABLO 43-A. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 10.Rakip oyuncuyu ısıtırım İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI

	n	μ	σ	
N= 247				
17 YAŞ	63	1.02	0.13	
16 YAŞ	45	1.02	0.15	
15 YAŞ	30	1.03	0.18	
13 YAŞ	29	1.03	0.19	
14 YAŞ	40	1.10	0.38	
18 YAŞ	40	1.10	0.38	
F Testi Değerleri				
	df1	df2	F	p
	5	241	1.03	-

11. "Rakip oyuncunun şortunu indiririm" maddesine verilen cevaplarda, ahlâkî davranış bakımından öğrencilerin yaşlarına göre bir farklılık yoktur (Tablo 44-A).

TABLO 44-A. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 11.Rakip oyuncunun şortunu indiririm İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI

	n	μ	σ	
N= 247				
15 YAŞ	30	1.03	0.18	
14 YAŞ	40	1.08	0.35	
16 YAŞ	45	1.09	0.29	
17 YAŞ	63	1.10	0.35	
18 YAŞ	40	1.12	0.46	
13 YAŞ	29	1.21	0.56	
F Testi Değerleri				
	df1	df2	F	p
	5	241	0.74	-

12. "Kazanmak için hile yaparım" maddesine verilen cevaplarda, ahlâkî davranış bakımından, sporcuların yaşlarına göre farklılık vardır (Tablo 45-A).

TABLO 45-A. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 12.Kazanmak için hile yaparım İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI

	n	μ	σ
N= 247			
14 YAŞ	40	1.22	0.48
13 YAŞ	29	1.28	0.46
15 YAŞ	30	1.30	0.65
16 YAŞ	45	1.38	0.61
17 YAŞ	63	1.38	0.55
18 YAŞ	40	1.62	0.70

F Testi Değerleri				
	df1	df2	F	p
	5	241	2.27	p<.05

18 yaşındaki sporcuların 14, 13, 15 ve 17 yaşlarındaki sporculara oranla kazanmak için daha fazla hile yaptıkları görülmektedir. Bunun sebebi; 18 yaşındaki sporcuların diğer yaş grubu sporcularına oranla daha tecrübeli olmalarından kaynaklanabilir. Diğer yaş grupları arasında ise herhangi bir farklılık bulunmamıştır (Tablo 45-B).

TABLO 45-B. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 12.Kazanmak için hile yaparım İÇİN t TESTİ SONUÇLARI

	14 YAŞ	13 YAŞ	15 YAŞ	16 YAŞ	17 YAŞ	18 YAŞ
14 YAŞ	$\mu= 1.22$	t= 0.36	t= 0.53	t= 1.21	t= 1.32	t= 3.07
13 YAŞ	-	$\mu= 1.28$	t= 0.16	t= 0.73	t= 0.80	t= 2.46
15 YAŞ	-	-	$\mu= 1.30$	t= 0.57	t= 0.63	t= 2.31
16 YAŞ	-	-	-	$\mu= 1.38$	t= 0.03	t= 1.95
17 YAŞ	-	-	-	-	$\mu= 1.38$	t= 2.07
18 YAŞ	p<.01	p<.05	p<.05	-	p<.05	$\mu= 1.62$

13. "Rakip oyuncunun formasını ya da şortunu çekerek onu rahatsız ederim" maddesine verilen cevaplarda, ahlâkî davranış bakımından sporcuların yaşlarına göre farklılık vardır (Tablo 46-A).

TABLO 46-A. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 13.Rakip oyuncunun formasını ya da şortunu çekerek onu rahatsız ederim İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI

	n	μ	σ
N= 247			
15 YAŞ	30	1.30	0.60
14 YAŞ	40	1.30	0.46
13 YAŞ	29	1.31	0.47
17 YAŞ	63	1.60	0.58
18 YAŞ	40	1.68	0.53
16 YAŞ	45	1.71	0.59

F Testi Değerleri				
	df1	df2	F	p
	5	241	5.15	p<.01

16, 17 ve 18 yaşlarındaki sporcuların 13, 14 ve 15 yaşlarındaki sporculara göre rakip oyuncunun formasını ya da şortunu çekerek onu daha fazla rahatsız ettikleri anlaşılmaktadır. Yaş büyüdükçe sporcuların oyun içi hilelere daha fazla başvurduklarını söylemek mümkündür. Yaş grupları arasındaki diğer karşılaştırmalarda ise herhangi bir farklılık bulunmamıştır (Tablo 46-B).

TABLO 46-B. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 13.Rakip oyuncunun formasını ya da çekerek onu rahatsız ederim İÇİN t TESTİ SONUÇLARI

	15 YAŞ	14 YAŞ	13 YAŞ	17 YAŞ	18 YAŞ	16 YAŞ
15 YAŞ	$\mu= 1.30$ t= 0.00 t= 0.07 t= 2.50 t= 2.84 t= 3.19					
14 YAŞ	-	$\mu= 1.30$ t= 0.08 t= 2.74 t= 3.07 t= 3.46				
13 YAŞ	-	-	$\mu= 1.31$ t= 2.39 t= 2.73 t= 3.08			
17 YAŞ	p<.05	p<.01	p<.05	$\mu= 1.60$ t= 0.65 t= 1.01		
18 YAŞ	p<.01	p<.01	p<.05	-	$\mu= 1.68$ t= 0.30	
16 YAŞ	p<.01	p<.01	p<.01	-	-	$\mu= 1.71$

14. "Sinirlendiğimde rakibime yumruk atarım" maddesine verilen cevaplarda, öğrencilerin yaşlarına göre bir farklılık yoktur (Tablo 47-A).

TABLO 47-A. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 14.Sinirlendiğimde rakibime yumruk atarım İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI

	n	μ	σ
N= 247			
17 YAŞ	63	1.14	0.40
18 YAŞ	40	1.15	0.36
16 YAŞ	45	1.22	0.52
14 YAŞ	40	1.22	0.48
15 YAŞ	30	1.27	0.52
13 YAŞ	29	1.31	0.54

F Testi Değerleri

df1	df2	F	p
5	241	0.77	-

15. "Topu kasıtlı olarak rakip oyuncunun yüzüne atarım" maddesine verilen cevaplarda, ahlâkî davranış bakımından öğrencilerin yaşlarına göre bir farklılık yoktur (Tablo 48-A).

TABLO 48-A. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 15.Topu kasıtlı olarak rakip oyuncunun yüzüne atarım İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI

	n	μ	σ
N= 247			
18 YAŞ	40	1.28	0.51
17 YAŞ	63	1.29	0.49
13 YAŞ	29	1.31	0.47
16 YAŞ	45	1.42	0.54
15 YAŞ	30	1.43	0.63
14 YAŞ	40	1.45	0.60

F Testi Değerleri

df1	df2	F	p
5	241	0.95	-

16. "Rakip takımın taraftarını tahrik etmek amacıyla tribüne el kol hareketleri yaparım" maddesine verilen cevaplarda, ahlâkî davranış bakımından sporcuların yaşlarına göre farklılık vardır (Tablo 49-A).

TABLO 49-A. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 16.Rakip takımın taraftarını tahrik etmek amacıyla tribüne el kol hareketleri yaparım İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI

	n	μ	σ
N= 247			
13 YAŞ	29	1.03	0.19
18 YAŞ	40	1.30	0.52
17 YAŞ	63	1.32	0.47
14 YAŞ	40	1.35	0.58
16 YAŞ	45	1.38	0.65
15 YAŞ	30	1.50	0.63

F Testi Değerleri			
df1	df2	F	p
5	241	2.50	p<.05

13 yaşındaki sporcuların 14, 15, 16, 17 ve 18 yaşlarındaki sporculara göre rakip takımın taraftarını tahrik etmek amacıyla tribüne daha az el kol hareketleri yaptıkları ortaya çıkmıştır. Yaş grupları arasındaki diğer karşılaştırmalarda ise herhangi bir farklılık bulunmamıştır (Tablo 49-B).

TABLO 49-B. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 16.Tribüne el kol hareketleri yaparım İÇİN t TESTİ SONUÇLARI

	13 YAŞ	18 YAŞ	17 YAŞ	14 YAŞ	16 YAŞ	15 YAŞ
13 YAŞ	$\mu= 1.03$	t= 2.05	t= 2.37	t= 2.43	t= 2.71	t= 3.36
18 YAŞ	p<.05	$\mu= 1.30$	t= 0.16	t= 0.42	t= 0.67	t= 1.56
17 YAŞ	p<.05	-	$\mu= 1.32$	t= 0.30	t= 0.58	t= 1.55
14 YAŞ	p<.05	-	-	$\mu= 1.35$	t= 0.24	t= 1.17
16 YAŞ	p<.05	-	-	-	$\mu= 1.38$	t= 0.98
15 YAŞ	p<.01	-	-	-	-	$\mu= 1.50$

17. "Rakibimin gözünü korkutmak amacıyla topa sert müdahale ederim" maddesine verilen cevaplarda, ahlâkî davranış bakımından sporcuların yaşlarına göre farklılık vardır (Tablo 50-A).

TABLO 50-A. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 17.Rakibimin gözünü korkutmak amacıyla topa sert müdahale ederim İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI

	n	μ	σ
N= 247			
15 YAŞ	30	1.67	0.66
14 YAŞ	40	1.88	0.72
16 YAŞ	45	2.02	0.72
17 YAŞ	63	2.05	0.68
18 YAŞ	40	2.18	0.68
13 YAŞ	29	2.34	0.72

F Testi Değerleri

df1	df2	F	p
5	241	3.56	p<.01

15 yaşındaki sporcuların 13, 16, 17 ve 18 yaşlarındaki sporculara göre, ayrıca 14 yaşındaki sporcuların da 13 yaşındaki sporculara göre, rakibin gözünü korkutmak amacıyla topa sert müdahale etme davranışını daha az yaptıkları anlaşılmaktadır. 14 ve 15 yaşlarındaki sporcuların bu konuda sportmence davranmaları yanında 13 yaşındaki sporcuların bu yola hepsinden daha fazla başvurmaları dikkat çekicidir (Tablo 50-B).

TABLO 50-B. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 17.Rakibimin gözünü korkutmak amacıyla topa sert müdahale ederim İÇİN t TESTİ SONUÇLARI

	15 YAŞ	14 YAŞ	16 YAŞ	17 YAŞ	18 YAŞ	13 YAŞ
15 YAŞ	$\mu= 1.67$	t= 1.24	t= 2.16	t= 2.46	t= 3.02	t= 3.73
14 YAŞ	-	$\mu= 1.88$	t= 0.97	t= 1.22	t= 1.92	t= 2.76
16 YAŞ	p<.05	-	$\mu= 2.02$	t= 0.19	t= 1.01	t= 1.94
17 YAŞ	p<.05	-	-	$\mu= 2.05$	t= 0.90	t= 1.90
18 YAŞ	p<.01	-	-	-	$\mu= 2.18$	t= 1.00
13 YAŞ	p<.01	p<.01	-	-	-	$\mu= 2.34$

18. "Vakit geçirmek amacıyla topu kasıtlı olarak dışarıya atarım" maddesine verilen cevaplarda, ahlâki davranış bakımından sporcuların yaşlarına göre farklılık vardır (Tablo 51-A).

TABLO 51-A. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 18.Vakit geçirmek amacıyla topu kasıtlı olarak dışarıya atarım İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI

	n	μ	σ
N= 247			
14 YAŞ	40	1.50	0.64
15 YAŞ	30	1.57	0.63
13 YAŞ	29	1.62	0.56
17 YAŞ	63	1.79	0.65
16 YAŞ	45	1.82	0.65
18 YAŞ	40	1.90	0.63

F Testi Değerleri

df1	df2	F	p
5	241	2.51	p<.05

14 yaşındaki sporcuların 16, 17 ve 18 yaşındaki sporculara göre, ayrıca 15 yaşındaki sporcuların da 18 yaşındakilere göre, vakit geçirmek amacıyla topu kasıtlı olarak dışarıya atma davranışını daha az gösterdikleri anlaşılmaktadır. Bu konuda 14 ve 15 yaşlarındaki sporcuların daha sportmen oldukları; 16, 17 ve 18 yaşlarındaki sporcuların ise bu davranışı daha sık yaptıkları görülmektedir. Yaş grupları arasındaki diğer karşılaştırmalarda ise farklılık bulunmamıştır (Tablo 51-B).

TABLO 51-B. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 18.Vakit geçirmek amacıyla topu kasıtlı olarak dışarıya atarım İÇİN t TESTİ SONUÇLARI

	14 YAŞ	15 YAŞ	13 YAŞ	17 YAŞ	16 YAŞ	18 YAŞ
14 YAŞ	$\mu= 1.50$	t= 0.44	t= 0.78	t= 2.29	t= 2.34	t= 2.82
15 YAŞ	-	$\mu= 1.57$	t= 0.33	t= 1.62	t= 1.71	t= 2.18
13 YAŞ	-	-	$\mu= 1.62$	t= 1.22	t= 1.34	t= 1.81
17 YAŞ	p<.05	-	-	$\mu= 1.79$	t= 0.23	t= 0.83
16 YAŞ	p<.05	-	-	-	$\mu= 1.82$	t= 0.57
18 YAŞ	p<.01	p<.05	-	-	-	$\mu= 1.90$

19. "Oyun kurallarını ihlâl ederim" maddesine verilen cevaplarda ahlâkî davranış bakımından öğrencilerin yaşlarına göre bir farklılık yoktur (Tablo 52-A).

TABLO 52-A. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 19.Oyun kurallarını ihlâl ederim İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI

	n	μ	σ
N= 247			
13 YAŞ	29	1.41	0.50
14 YAŞ	40	1.42	0.59
15 YAŞ	30	1.50	0.68
17 YAŞ	63	1.54	0.56
16 YAŞ	45	1.56	0.59
18 YAŞ	40	1.62	0.63
F Testi Değerleri			
df1	df2	F	p
5	241	0.70	-

20. "Oyun kurallarını ihlâl ettiğim takdirde özür dilerim" maddesine verilen cevaplarda, centilmenlik bakımından sporcuların yaşlarına göre bir farklılık yoktur (Tablo 53-A).

TABLO 53-A. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 20.Oyun kurallarını ihlâl ettiğim takdirde özür dilerim İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI

	n	μ	σ
N= 247			
16 YAŞ	45	1.36	0.71
15 YAŞ	30	1.43	0.68
14 YAŞ	40	1.45	0.71
13 YAŞ	29	1.52	0.69
18 YAŞ	40	1.52	0.75
17 YAŞ	63	1.62	0.75
F Testi Değerleri			
df1	df2	F	p
5	241	0.80	-

21. "Haksız bir karar vermiş olsa dahi hakemin verdiği kararı saygıyla karşılarım" maddesine verilen cevaplarda, ahlâkî davranış bakımından öğrencilerin yaşlarına göre bir farklılık yoktur (Tablo 54-A).

TABLO 54-A. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 21.Haksız bir karar vermiş olsa dahi hakemin verdiği kararı saygıyla karşılarım İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI

	n	μ	σ
N= 247			
15 YAŞ	30	1.57	0.73
18 YAŞ	40	1.70	0.69
17 YAŞ	63	1.75	0.70
13 YAŞ	29	1.83	0.71
16 YAŞ	45	1.84	0.85
14 YAŞ	40	2.02	0.77

F Testi Değerleri			
df1	df2	F	p
5	241	1.57	-

22. "Hakeme küfrederim" maddesine verilen cevaplarda, ahlâkî davranış bakımından sporcuların yaşlarına göre farklılık vardır (Tablo 55-A).

TABLO 55-A. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 22.Hakeme küfrederim İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI

	n	μ	σ
N= 247			
13 YAŞ	29	1.10	0.31
16 YAŞ	45	1.22	0.47
15 YAŞ	30	1.23	0.50
14 YAŞ	40	1.25	0.49
18 YAŞ	40	1.48	0.60
17 YAŞ	63	1.49	0.69

F Testi Değerleri

df1	df2	F	p
5	241	3.32	p<.01

17 yaşındaki sporcuların 13, 14, 15 ve 16 yaşlarındaki sporculara göre, ayrıca 18 yaşındaki sporcuların da 13 ve 16 yaşlarındaki sporculara göre hakeme daha fazla küfrettikleri belirlenmektedir. Yaş grupları arasındaki diğer karşılaştırmalarda ise herhangi bir farklılık bulunmamıştır (Tablo 55-B). Genel olarak yaş büyüdükçe hakeme küfretme davranışının arttığı söylenebilir.

TABLO 55-B. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 22.Hakeme küfrederim İÇİN t TESTİ SONUÇLARI

	13 YAŞ	16 YAŞ	15 YAŞ	14 YAŞ	18 YAŞ	17 YAŞ
13 YAŞ	$\mu=$ 1.10	t= 0.91	t= 0.91	t= 1.09	t= 2.77	t= 3.14
16 YAŞ	-	$\mu=$ 1.22	t= 0.09	t= 0.23	t= 2.11	t= 2.51
15 YAŞ	-	-	$\mu=$ 1.23	t= 0.12	t= 1.82	t= 2.12
14 YAŞ	-	-	-	$\mu=$ 1.25	t= 1.83	t= 2.18
18 YAŞ	p<.01	p<.05	-	-	$\mu=$ 1.48	t= 0.15
17 YAŞ	p<.01	p<.05	p<.05	p<.05	-	$\mu=$ 1.49

23. "Oyun kuralını bilinçli olarak ihlâl ettiğimde bile hakeme itiraz ederim" maddesine verilen cevaplarda ahlâkî davranış bakımından sporcuların yaşlarına göre farklılık vardır (Tablo 56-A).

TABLO 56-A. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 23.Oyun kuralını bilinçli olarak ihlâl ettiğimde bile hakeme itiraz ederim İÇİN BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI

	n	μ	σ
N= 247			
16 YAŞ	45	1.24	0.48
17 YAŞ	63	1.30	0.50
13 YAŞ	29	1.31	0.54
14 YAŞ	40	1.38	0.63
15 YAŞ	30	1.43	0.68
18 YAŞ	40	1.65	0.66

F Testi Değerleri			
df1	df2	F	p
5	241	2.64	p<.05

18 yaşındaki sporcuların 13, 14, 16 ve 17 yaşlarındaki sporculara oranla oyun kuralını bilinçli olarak ihlâl ettiklerinde bile hakeme daha sık itiraz ettikleri görülmektedir. Yaş grupları arasındaki diğer karşılaştırmalarda ise herhangi bir farklılık bulunmamıştır (Tablo 56-B).

TABLO 56-B. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 23.Oyun kuralını bilinçli olarak ihlâl ettiğimde bile hakeme itiraz ederim İÇİN t TESTİ SONUÇLARI

	16 YAŞ	17 YAŞ	13 YAŞ	14 YAŞ	15 YAŞ	18 YAŞ
16 YAŞ	$\mu= 1.24$	$t= 0.51$	$t= 0.48$	$t= 1.04$	$t= 1.39$	$t= 3.25$
17 YAŞ	-	$\mu= 1.30$	$t= 0.07$	$t= 0.63$	$t= 1.03$	$t= 3.00$
13 YAŞ	-	-	$\mu= 1.31$	$t= 0.46$	$t= 0.82$	$t= 2.42$
14 YAŞ	-	-	-	$\mu= 1.38$	$t= 0.42$	$t= 2.14$
15 YAŞ	-	-	-	-	$\mu= 1.43$	$t= 1.56$
18 YAŞ	p<.01	p<.01	p<.05	p<.05	-	$\mu= 1.65$

24. "Herhangibir kararına karşı hakeme sözle veya el kol hareketleriyle karşı gelirim" maddesine verilen cevaplarda ahlâkî davranış bakımından öğrencilerin yaşlarına göre bir farklılık yoktur (Tablo 57-A).

TABLO 57-A. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 24. Herhangibir kararına karşı hakeme sözle veya el kol hareketleriyle karşı gelirim için BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI

	n	μ	σ
N= 247			
13 YAŞ	29	1.17	0.38
15 YAŞ	30	1.30	0.60
14 YAŞ	40	1.30	0.56
16 YAŞ	45	1.38	0.53
17 YAŞ	63	1.38	0.58
18 YAŞ	40	1.55	0.60

F Testi Değerleri			
df1	df2	F	p
5	241	1.79	-

25. "Tüm davranışlarımı centilmence yapmaya çalışırım" maddesine verilen cevaplarda, öğrencilerin yaşlarına göre bir farklılık yoktur (Tablo 58-A).

TABLO 58-A. YAŞ DEĞİŞKENİNE GÖRE 25. Tüm davranışlarımı centilmence yapmaya çalışırım için BİR BOYUTLU VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI

	n	μ	σ
N= 247			
13 YAŞ	29	1.10	0.41
16 YAŞ	45	1.18	0.44
15 YAŞ	30	1.20	0.55
14 YAŞ	40	1.20	0.46
17 YAŞ	63	1.22	0.55
18 YAŞ	40	1.40	0.78

F Testi Değerleri			
df1	df2	F	p
5	241	1.19	-

4.3. Cinsiyet Ayrımına Göre Ahlâki Davranışlar

TABLO 59. CİNSİYETİ İÇİN BAĞIMSIZ GRUP t TESTİ SONUÇLARI

	KIZ			ERKEK			Karşılaştırma Sonuçları		
	μ	σ	n	μ	σ	n	df	t	p
1.Sportmenliğe uymayan	1.23	0.44	123	1.51	0.62	124	245	-4.10	p<.01
2.Rakibime tekme atarım	1.15	0.36	123	1.36	0.59	124	245	-3.22	p<.01
3.Rakibimi dirseklerimle	1.63	0.62	123	2.08	0.61	124	245	-5.73	p<.01
4.Rakibime çelme takarım	1.25	0.51	123	1.52	0.66	124	245	-3.54	p<.01
5.Rakip oyuncunun yüzüne	1.04	0.20	123	1.18	0.48	124	245	-2.93	p<.01
6.Oyun esnasında rakibimi	1.51	0.62	123	1.97	0.56	124	245	-6.09	p<.01
7.Rakip oyuncuyu ellerimle	1.59	0.64	123	2.02	0.70	124	245	-5.13	p<.01
8.Müsabakalarda şike ya	1.07	0.29	123	1.08	0.30	124	245	-0.20	-
9.Rakibime küfredirim	1.38	0.59	123	1.64	0.69	124	245	-3.11	p<.01
10.Rakip oyuncuyu ısıtırım	1.02	0.16	123	1.07	0.32	124	245	-1.52	-
11.Rakip oyuncunun şortunu	1.08	0.30	123	1.12	0.43	124	245	-0.83	-
12.Kazanmak için hile yaparım	1.29	0.52	123	1.46	0.64	124	245	-2.35	p<.05
13.Rakip oyuncunun formunu	1.35	0.50	123	1.68	0.59	124	245	-4.72	p<.01
14.Sinirlendiğimde rakibi	1.18	0.44	123	1.23	0.48	124	245	-0.94	-
15.Topu kasıtlı olarak	1.37	0.53	123	1.35	0.54	124	245	0.28	-
16.Tribüne el kol hareketi	1.23	0.51	123	1.41	0.56	124	245	-2.71	p<.01
17.Rakibimin gözünü korurum	2.08	0.69	123	1.97	0.74	124	245	1.25	-
18.Vakit geçirmek amacıyla	1.62	0.55	123	1.82	0.71	124	245	-2.53	p<.05
19.Oyun kurallarını ihlal ederim	1.32	0.49	123	1.71	0.62	124	245	-5.40	p<.01
20.Oyun kurallarını ihlal ederim	1.50	0.72	123	1.49	0.73	124	245	0.04	-
21.Haksız bir karar verir	1.90	0.76	123	1.68	0.72	124	245	2.39	p<.05
22.Hakeme küfredirim	1.24	0.47	123	1.40	0.64	124	245	-2.24	p<.05
23.Oyun kuralını bilmezim	1.33	0.52	123	1.42	0.64	124	245	-1.16	-
24.Herhangibir kararına karşı	1.23	0.46	123	1.49	0.62	124	245	-3.81	p<.01
25.Tüm davranışlarımı karşılarım	1.19	0.47	123	1.26	0.62	124	245	-1.01	-

Cinsiyet ayrımına göre ahlâki davranışlar bakımından kız ve erkek sporcular karşılaştırıldığında (Tablo 59);

- 1.Sportmenliğe uymayan davranışlarda bulunurum
- 2.Rakibime tekme atarım
- 3.Rakibimi dirseklerimle iterim
- 4.Rakibime çelme takarım
- 5.Rakip oyuncunun yüzüne tükürürüm
- 6.Oyun esnasında rakibimin üstüne sıçarım
- 7.Rakip oyuncuyu ellerimle tutarım
- 9.Rakibime küfredirim
- 12.Kazanmak için hile yaparım

- 13.Rakip oyuncunun formasını ya da şortunu çekerek onu rahatsız ederim
 16.Rakip takımın taraftarını tahrik etmek amacıyla tribüne el kol hareketleri yaparım
 18.Vakit geçirmek amacıyla topu kasıtlı olarak dışarıya atarım
 19.Oyun kurallarını ihlâl ederim
 21.Haksız bir karar vermiş olsa dahi hakemin verdiği kararı saygıyla karşılarım
 22.Hakeme küfrederim
 24.Herhangibir kararına karşı hakeme sözle veya el kol hareketleriyle karşı gelirim
- maddelerine verilen cevaplarda kız sporcuların, erkek sporculara göre daha centilmence bir tavır içinde oldukları görülmektedir. Cinsiyet farkının oyun kurallarını çiğnemedede etkili olduğu, erkek sporcuların kız sporculara oranla oyun kurallarını daha fazla ihlâl ettikleri söylenebilir.

4.4. Öğrenim Durumuna Göre Ahlâki Davranışlar

TABLO 60. ÖĞRENİM DURUMU İÇİN BAĞIMSIZ GRUP t TESTİ SONUÇLARI

	ORTAOKUL			LİSE			Karşılaştırma Sonuçları		
	μ	σ	n	μ	σ	n	df	t	p
1.Sportmenliğe uymayan	1.38	0.55	94	1.36	0.56	153	245	0.32	-
2.Rakibime tekme atarım	1.16	0.37	94	1.31	0.56	153	245	-2.39	p<.05
3.Rakibimi dirseklerimle	1.74	0.67	94	1.93	0.63	153	245	-2.17	p<.05
4.Rakibime çelme takarım	1.31	0.55	94	1.43	0.63	153	245	-1.57	-
5.Rakip oyuncunun yüzünü	1.11	0.34	94	1.11	0.39	153	245	-0.10	-
6.Oyun esnasında rakibi	1.69	0.69	94	1.77	0.59	153	245	-0.97	-
7.Rakip oyuncuyu elleriyle	1.64	0.72	94	1.91	0.68	153	245	-2.97	p<.01
8.Müsabakalarda şike ya	1.12	0.38	94	1.05	0.22	153	245	1.68	-
9.Rakibime küfrederim	1.37	0.62	94	1.60	0.66	153	245	-2.62	p<.01
10.Rakip oyuncuyu ısıtırım	1.05	0.27	94	1.05	0.24	153	245	0.23	-
11.Rakip oyuncunun şortunu	1.11	0.40	94	1.10	0.36	153	245	0.17	-
12.Kazanmak için hile yaparım	1.27	0.53	94	1.44	0.62	153	245	-2.24	p<.05
13.Rakip oyuncunun formunu	1.31	0.51	94	1.64	0.57	153	245	-4.63	p<.01
14.Sinirlendiğimde rakibi	1.27	0.51	94	1.17	0.43	153	245	1.59	-
15.Topu kasıtlı olarak dışarıya	1.46	0.58	94	1.29	0.50	153	245	2.35	p<.05
16.Tribüne el kol hareketleri	1.29	0.54	94	1.34	0.54	153	245	-0.74	-
17.Rakibimin gözünü korurum	1.99	0.76	94	2.05	0.69	153	245	-0.60	-
18.Vakit geçirmek amacıyla	1.57	0.61	94	1.81	0.65	153	245	-2.84	p<.01
19.Oyun kurallarını ihlâl ederim	1.45	0.60	94	1.56	0.58	153	245	-1.49	-
20.Oyun kurallarını ihlâl ederim	1.47	0.70	94	1.51	0.74	153	245	-0.44	-
21.Haksız bir karar vermiş olsa dahi	1.88	0.76	94	1.73	0.73	153	245	1.55	-
22.Hakeme küfrederim	1.23	0.47	94	1.38	0.61	153	245	-1.98	-
23.Oyun kuralını bilinçsizce	1.38	0.62	94	1.37	0.56	153	245	0.14	-
24.Herhangibir kararına karşı	1.28	0.54	94	1.41	0.57	153	245	-1.85	-
25.Tüm davranışlarımı c	1.18	0.49	94	1.25	0.59	153	245	-0.93	-

Ahlâki davranış bakımından ortaokul ve lise öğrencisi sporcular karşılaştırıldığında (Tablo 60);

2.Rakibime tekme atarım

3.Rakibimi dirseklerimle iterim

7.Rakip oyuncuyu ellerimle tutarım

9.Rakibime küfrederim

12.Kazanmak için hile yaparım

13.Rakip oyuncunun formasını ya da çekerek onu rahatsız ederim

18.Vakit geçirmek amacıyla topu kasıtlı olarak dışarıya atarım

maddelerine verilen cevaplarda ortaokul öğrencisi sporcuların, lise öğrencisi sporculara oranla, ahlâkî davranış açısından daha fazla centilmence davrandıkları görülmektedir. Lise öğrencisi sporcular ise, sadece

15.Topu kasıtlı olarak rakip oyuncunun yüzüne atarım

maddesine verilen cevaplarda, ortaokul öğrencisi sporculara göre daha sportmence davranmaktadırlar. Diğer sorularda yapılan karşılaştırmalarda ise öğrenim durumuna göre farklılık bulunmamıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Gaziantep ilinde oyun kurallarının ihlali ile ilgili yaptığımız araştırmada ortaya çıkan sonuçlar ve öneriler aşağıda kısaca özetlenmiştir:

- Yapılan araştırmada spor branşlarına göre en fazla kural çiğneme ve centilmenlik dışı davranışları futbolcuların yaptıkları ortaya çıkmıştır.
- Yaş değişkenine göre oyun kurallarını en fazla çiğneyen sporcuların 14 ve 15 yaşlarında oldukları, ancak 17 ve 18 yaşlarındaki sporcuların centilmenlik dışı davranışlara ve müsabaka esnasında kazanmak için hile yapma davranışına daha fazla başvurdukları ortaya çıkmıştır. En az kural ihlali yapılan yaş 13 ve 16 yaşlarıdır ki bu da gelişim psikolojisi bulgularına uygundur.
- Cinsiyete göre oyun kurallarını çiğneyen ve centilmenlik dışı davranışlarda bulunan sporcuların erkek sporcular olduğu görülmüştür. Branş farkı olmaksızın erkek sporcuların bayan sporculara oranla sporcu ahlâkıyla bağdaşmayan davranışlara daha fazla başvurdukları gözlenmiştir. Bu da erkeklerin daha saldırgan olduğu kanaatini destekleyen bir delildir.
- Tahsil durumuna göre lise öğrencilerinin orta okul öğrencilerine oranla oyun kurallarını daha sık çiğnedikleri ve centilmenlik dışı davranışlara daha fazla başvurdukları bulunmuştur.
- Araştırmamızın sporcu ahlâkı bölümünde yer alan 1990-1991 Türkiye 1.Futbol liginde oynayan futbolcuların gördüğü sarı ve kırmızı kartların fazlalığı dikkate alındığında uygulanmakta olan ceza sisteminin yetersiz olduğu anlaşılmaktadır. Bu yüzden ceza yönetmeliklerinde değişiklik yapılması belirli bir sayının üzerinde sarı ve kırmızı kart gören takımların sezon sonunda elde ettikleri puanlardan indirim yapılması veya takımların tıpkı gol sayısı ile (averaj) sıralamalarının belirlenmesinde olduğu gibi sarı ve kırmızı kartlarının toplamları hesaplanarak yeni bir averaj puanı olarak değerlendirilmesi futbolun spor ruhuna uygun şekilde oynanabilmesi için faydalı olabilir. Ayrıca basketbol,

- voleybol ve hentbol gibi takım sporlarında uygulanan ceza sistemlerini yeniden gözden geçirilerek oyuncuların ahlâkî davranışa uygun davranışlarda bulunmaları sağlanabilir.
- Beden eğitimi dersi öğretmenleri hem eğitici hem antrenör, hem de hakem ve ahlâkî açıdan örnek olma rollerini üstlenmiş durumdadırlar. Bu yüzden öğrencileri ahlâkî eğitimlerinde beden eğitimi öğretmenlerinin katkıları inkâr edilemez bir gerçektir. Bu öğretmenlerin kişilikleri ve davranışları öğrenciler için örnek teşkil eder. Dolayısıyla beden eğitimi öğretmenlerinin üstün niteliklere sahip olabilmesi için hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimlerine önem verilmelidir.
  - Gençlerin ahlâkî açıdan yüce değerlerle özdeşleşmelerini sağlamak amacıyla beden eğitimi dersinin amaç ve içeriklerinin yeniden belirlenmesi, bunun için de okul öncesi eğitiminden yüksek tahsile kadar uygulanan beden eğitimi programlarının gözden geçirilmesi gerekir.
  - Spor basınının spora bakış açısı spor ahlâkını geliştirici yönde olmalıdır. Basınımız kalitesini düşürerek tirajını artırma endişesi yanında, topluma karşı taşıdığı sorumluluğu da en iyi şekilde yerine getirecek çabaları kendine gaye edinmelidir.
  - Ahlâkî değerlere sahip oyuncular yetiştiren bir kurum olarak spor kulüplerine ve burada görev alan yöneticilere büyük sorumluluklar düşmektedir. Bu bakımdan spor kulüplerinin yeniden yapılanmasına imkân veren yasal düzenlemelerin bir an önce yapılması ve spor bilgisi yüksek yöneticilerin yetiştirilebilmesi için gerekli olan eğitim programlarının belirlenmesi lâzımdır.
  - Araştırmamızın başka araştırmalarla da tamamlanması, desteklenmesi en içten temennimizdir.

ÖZET

Sporda yaşanan ahlâkî problemlerin çözümlenebilmesi için spor ahlâkının bir ilim dalı olarak kabul edilmesi gerekmektedir.

Araştırmamızda öncelikle sporun karşılaştığı ahlâkî problemler ve bu problemlerin nasıl ortadan kaldırılabilceği hususunda çözüm yolları aranmıştır.

Geleceğin sporcuları, antrenörleri, hakemleri, yöneticileri ve seyircileri ve taraftarları olarak gördüğümüz öğrencilerin özellikle beden eğitimi derslerinde ahlâkî açıdan eğitilmeleri Türk sporu ve Türk spor ahlâkı bakımından oldukça önemli önemli bir hadisedir.

Bu konu da okullarımızda uygulanan beden eğitimi ve bu dersin öğretmenlerine büyük görev ve sorumluluklar düşmektedir.

Bulgularımıza göre, sporda karşılaşılan sorunların kaynağı, öğrenci sporcuların ahlâkî açıdan iyi yetiştirilememiş olmasıdır. Dolayısıyla, eğitim sistemimiz içerisinde spor ahlâkı konusuna önem verilmelidir.

SUMMARY

In order to solve ethical problems experienced in sports, we must admit "sports ethics" as a branch of science.

In this thesis, we tried to find out what the ethical problems in sports are and the solutions to them. It is vitally important for the Turkish sports and the ethics Turkish sports that the sports, coaches, referees, administrators, spectators and fans of sports of the future are well educated whereas ethical point of view is concerned.

The physical education courses and its teachers in our schools have big responsibilities and duties to solve this problem. According to own findings, it is determined that the source of problems of the sports is the students ethically non-educated. Therefore, the "sports ethics" in our educational system must be stressed.

KAYNAKLAR

- ADASAL, Rasim. Yeryüzü Tanrıları, Liderler, Komutanlar ve Kahramanlar Psikolojisi. Yaylacık Matbaası, Ankara, 1979.
- AKARSU, Bedia. Ahlák Öğretileri -I- Mutluluk Ahlákı. İ.Ü. Edebiyat Fakóltesi Matbaası, İstanbul, 1970.
- AKARSU, Bedia. Felsefe Terimleri Sözlüğü. Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1979.
- ALDOĞAN, Sadık. Terbiye-Ruhi ve Ahlákı Kuvvetler. Cumhuriyet Matbaası, İzmir, 1945.
- ASLAN, Refik. Beden Eğitimi Bilgileri. Bımaş Matbaası, Ankara, 1979.
- ATABEYOĞLU, Cem. Atatürk ve Spor. Hisarbank Kültür Yayınları.
- ATABEYOĞLU, Cem. Türk Spor Tarihi Ansiklopedisi. AN Grafik Basın Sanayi, İstanbul, 1991.
- BAŞARAN, İbrahim Ethem. Eğitim Psikolojisi. 5.Baskı, Sevinç Matbaası, Ankara, 1978.
- BAŞER, Ergun. Uygulamalı Spor Psikolojisi. Öğrenci Basımevi, İzmir, 1985.
- BERGSON, H. Ahlák İle Dinin İki Kaynağı. (Çeviren: Mehmet Karasan). 2. Baskı, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1962.
- BERKTİN, Tahir Cezmi. Problemlı Çocuklar ve Problem Sebepleri. 3.Baskı, Tısa Matbaacılık, Ankara, 1972.
- BİLGİN, Nuri. Sosyal Psikolojiye Giriş. Ege Üniversitesi Ofset Basımevi, İzmir, 1988.
- BİLMEN, Nasuhi Ömer. Dini ve Felsefi Ahlák Lugaççesi. Bilmen Basımevi, İstanbul, 1967.
- BİNBAŞIOĞLU, Cavit. Eğitim Psikolojisi. Yeni Matbaa, Ankara, 1962. ^
- ÇAĞRICI, Mustafa. Ahlákımız. Er-tu Matbaası, İstanbul, 1981.
- ÇİLELİ, Meral. Ahlák Psikolojisi ve Eğitimi. Orun Dizgi, Ankara, 1986.
- DEMİRÇİ, Nuri. Sporda Yönetim Teşkilatlanma ve Organizasyonlar. Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1986.
- "Doping Skandalı", 5 Ağustos 1992 tarihli Hürriyet Gazetesi.
- DPT. V.Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyon Raporu. Spor Toto Matbaası, 1983.
- DURUSOY, Fikret. "Spor Ahlákı ve Doping Sorunu", Spor Ahlákı ve Spor Felsefesine Yeni Yaklaşımlar Sempozyumu. Maya Matbaacılık ve Yayıncılık, İstanbul, 1991.

"Düdüklü Saddam". 3 Aralık 1990 tarihli Sabah Gazetesi.

ERÇETİN, Kerim. "Madalyonun İkinci Yüzü Ahlâk ve Spor Yöneticiliğinin Temel Karakterleri",
Spor Ahlâkı ve Spor Felsefesine Yeni Yaklaşımlar.

ERKAL, Mustafa. Sosyolojik Açıdan Spor. Formül Matbaası, İstanbul, 1982.

ERSOY, Mehmet Akif. Safahat. 10.Baskı, İnkılap ve Aka Basımevi, İstanbul, 1975.

FINK, Harold David. Asabiyetten Kurtulun. (Çeviren: Mehmet Mahir). Bozak Matbaası, İstanbul, 1970.

FOERSTER, W. F. İyi İnsan İyi Vatandaş. (Çeviren: Müşerref Hekimoğlu). Doğan Kardeş Yayınları, İstanbul, 1954.

Fotospor Gazetesi. 17 Eylül 1992 Perşembe.

FREEDMAN, L. J.; O. David Sears ve J. Merril Carlsmith. Sosyal Psikoloji. (Çeviren: Ali Dönmez).
Gülen Ofset, İstanbul, 1989.

Gelişim Hachette Ansiklopedisi. Cilt:3, Gelişim Basım ve Yayım, İstanbul, 1983.

GÜNDÜZ, Yusuf. Çocuğunuzun Başarısı Elinizdedir. Büyük Dersane Matbaacılık, Ankara, 1983.

Hayat Ansiklopedisi. Cilt:2, Doğan Kardeş Matbaacılık Sanayi, İstanbul, 1973.

HESAPÇIOĞLU, Muhsin. Öğretim İlke ve Yöntemleri. Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1988.

KAĞITÇIBAŞI, Çiğdem. İnsan ve İnsanlar - Sosyal Psikolojiye Giriş. 3.Baskı. Cem Ofset
Matbaacılık, İstanbul, 1979.

KÄHLER, Robin. Moralerziehung im Sportunterricht. Verlag Harri Deutsch, Thun Frankfurt am
Main, 1985.

KANDEMİR, Yaşar M. Örneklerle İslâm Ahlâkı. Nesil Yayınları, İstanbul, 1979.

KARTAL, Muzaffer. "Beden Eğitiminin Önemi", Yeni Türk Spor Haftalık Spor Dergisi. Sayı:74,
27.11.1979.

KARTAL, Muzaffer. "Sporcudaki Kişiliğın Oluşumu", Yeni Türk Spor Haftalık Spor Dergisi. Sayı:47,
22.5.1979.

KARTAL, Muzaffer. "Sporcudaki Sorumluluk Duygusu", Yeni Türk Spor Haftalık Spor Dergisi.
Sayı:68, 16.10.1979.

KASAP, Hasan. Eğitimde Beden Eğitimi Öğretim Yöntemlerinin Yeri ve Önemi. Ders Notları,
İstanbul, 1990.

- KEKLİK, Nihat. Felsefenin İlkeleri-Felsefeye Giriş I. Doğuş Yayın ve Dağıtım, İstanbul, 1982.
- KOLOĞLU, Doğan. "Sporda Yeni Dönem", 3 Ağustos 1992 tarihli Hürriyet Gazetesi.
- KÖYMEN, Nusret ve Kemal Caymaz. Eğitim Sosyolojisi. Maarif Basımevi, İstanbul, 1954.
- KRECH David ve S. Richard Crutchfield. Sosyal Psikoloji. (Çeviren: Erol Güngör). Ünal Matbaası, İstanbul, 1980.
- MEINBERG, Eckhard. Die Moral im Sport. Meyer und Meyer Verlag, Aachen, 1991.
- Meydan Larousse Ansiklopedisi. Cilt:2, Meydan Yayınevi, İstanbul, 1969.
- Meydan Larousse Ansiklopedisi. Cilt:2, Meydan Yayınevi, İstanbul, 1973.
- OĞUZKAN, A. Ferhan. Eğitim Terimleri Sözlüğü. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1974.
- ÖYMEN, Münir Raşit. Ahlak Eğitimi ve Ahlakın Testle Ölçülmesi. 3.Baskı, Murat Matbaacılık, İstanbul, 1975.
- ÖZBAYDAR, Sabri. İnsan Davranışlarının Sınırları ve Spor Psikolojisi. Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1983.
- ÖZCAN, Ali Osman. "Spor ve Spor Psikolojisi", Marmara Üniversitesi Spor Bilimi Dergisi. Tekel Ambalaj İşletmeleri, İstanbul, 1989.
- ÖZDEN, Muhtar Akil. İlim Bakımından Ahlak. Ahmet İhsan Basımevi, İstanbul, 1942.
- ÖZKALP, Enver ve Faruk Kocacık. Davranış Bilimlerine Giriş. Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1986.
- ÖZTÜRK, Sadık. Kınalızade Ali Çelebi'de Aile. Özkan Matbaacılık, Ankara, 1991.
- PAZARLI, Osman. İslâm'da Ahlak. II.Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1980.
- RAZON, Norma. Yaratıcı Toplum Yolunda Çağdaş Eğitim. 2.Baskı, Doğan Ofset, İstanbul, 1990.
- RUSSEL, Bertrand. Terbiyeye Dair. 2.Baskı. (Çeviren: Hamit Dereli). Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1964.
- SCHUMACHER, Toni. Ve Maç Başlıyor. (Çeviren: Affan Kayalıoğlu). Asır Matbaacılık, İstanbul, 1987.
- ŞEMİN, Refia. Çocukta Ahlakî Davranış ve Ahlakî Hüküm. Kutulmuş Matbaası, İstanbul, 1954.
- ŞEMİN, Refia. Çocukta Ahlakî Davranış ve Ahlakî Yargı. Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul, 1979.

- ŞEMİN, Refia. **Gençlerimizin Psiko-Pedagojik Problemleri**. 2.Baskı, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul, 1973.
- ŞEMİN, Refia. **Karakter Formasyonu**. Fen Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1968.
- ŞEMİN, Refia. **Ruh Sağlığı**. Nazım Terzioğlu Matematik Araştırma Enstitüsü Baskı Atelyesi, İstanbul, 1979.
- T.C. M.E.G.S.B. Ortaöğretim Genel Müdürlüğü. **Ortaöğretimle İlgili Mevzuat (Kanunlar, Bakanlar Kurulu Kararları, Yönetmelikler, Yönerge ve Talimatnameler, Genelgeler)**. Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1988.
- TAUSCH, R.-A.M. **Erziehungspsychologie**. Verlag für Psychologie. Dr.C.J. Hogrefe Göttingen, 1979, (9.Auflage).
- Türkiye Futbol Federasyonu Bilgi İşlem Merkezi, İstanbul, 4.7.1991.
- Türkiye Futbol Federasyonu. **Futbol Oyun Kuralları ve Hakemler İçin Rehber**. Gökçe Matbaacılık, Ankara, 1987.
- Türkiye Milli Olimpiyat komitesi. **Olimpik Hareket**. Gül Matbaası, İstanbul, 1985.
- Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi. **Olimpik Hareket**. Hürriyet Gazetesi Matbaası, İstanbul, 1988.
- TÜRKMEN, Faik. **Manevi Silah Moral**. Şahin Matbaası, Ankara, 1958.
- VARIŞ, Fatma. **Eğitim Bilimine Giriş**. A.Ü.Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara, 1978.
- YALINKILIÇ, Naci. "Kasıtlı Kramponların Günah Dosyası", **Yeni Türk Spor Haftalık Spor Dergisi**. Sayı:39, 27.3.1979.
- YAVUZER, Haluk. **Çocuk Psikolojisi -I- Duygusal ve Toplumsal Gelişim**. Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1982.
- YAWKEY, T.D. and S. T. Silvern. "Çocuğun Okul ve Aile Çevresinde Yaşam Boyu Süreci Olarak Oyun", (Çeviren: M. Özyürek). **Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. Sayı:1-2, Cilt:13, Yargioğlu Matbaası, Ankara, 1981.
- YILMAZ, Ayhan. "Hakem Tek Hakimdir", **21 Haziran 1991 tarihli Hürriyet Gazetesi**.
- YILMAZ, Ayhan. "Topsuz Alanda Meydan Savaşı", **19 Haziran 1991 tarihli Hürriyet Gazetesi**.
- YÖRÜKOĞLU, Atalay. **Gençlik Çağı Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunlar**. 6.Baskı, Özgür Yayın Dağıtım, İstanbul, 1989.

EK

ANKET

Takım oyunlarında, müsabaka esnasında aşağıdaki kural ihlalleri ve davranışlardan herbirini ne kadar sıklıkta yaptığınızı "HER ZAMAN", "BAZEN" veya "HİÇBİR ZAMAN" kelimeleriyle ifade ediniz. Cevabınız HER ZAMAN ise A, BAZEN ise B, HİÇBİR ZAMAN ise C'yi işaretleyiniz. Cevabınızın doğru veya yanlışlığı sözkonusu değildir. Bir soruya takılıp kalmayınız.

ADI SOYADI:

YAŞI:

BRANŞI:

CİNSİYETİ:

ÖĞRENİM DURUMU:

OKUL ADI:

	HER ZAMAN	BAZEN	HİÇBİR ZAMAN
1. Sportmenliğe uymayan davranışlarda bulunurum	A	B	C
2. Rakibime tekme atarım	A	B	C
3. Rakibimi dirseklerimle iterim	A	B	C
4. Rakibime çelme takarım	A	B	C
5. Rakip oyuncunun yüzüne tükürürüm	A	B	C
6. Oyun esnasında rakibimin üstüne sıçrarım	A	B	C
7. Rakip oyuncuyu ellerimle tutarım	A	B	C
8. Müsabakalarda şike yaparım	A	B	C
9. Rakibime küfrederim	A	B	C
10. Rakip oyuncuyu ısırırım	A	B	C
11. Rakip oyuncunun şortunu indiririm	A	B	C
12. Kazanmak için hile yaparım	A	B	C
13. Rakip oyuncunun formasını ya da şortunu çekerek onu rahatsız ederim	A	B	C
14. Sinirlendiğimde rakibime yumruk atarım	A	B	C
15. Topu kasıtlı olarak rakip oyuncunun yüzüne atarım	A	B	C
16. Rakip takımın taraftarlarını tahrik etmek amacıyla tribüne el kol hareketleri yaparım	A	B	C
17. Rakibimin gözünü korkutmak amacıyla topa sert müdahale ederim	A	B	C
18. Vakit geçirmek amacıyla topu kasıtlı olarak dışarıya atarım	A	B	C
19. Oyun kurallarını ihlal ederim	A	B	C
20. Oyun kurallarını ihlal ettiğim takdirde özür dilerim	A	B	C

21. Haksız bir karar vermiş olsa dahi hakemin verdiği kararı saygıyla karşılarım	A	B	C
22. Hakeme küfredirim	A	B	C
23. Oyun kuralını bilinçli olarak ihlal ettiğimde bile hakeme itiraz ederim	A	B	C
24. Herhangibir kararına karşı hakeme sözle veya el kol hareketleriyle karşı gelirim	A	B	C
25. Tüm davranışlarımı centilmence yapmaya çalışırım	A	B	C

Teşekkür ederiz.

